NAJER FOLKSBLAT
Oplata pocztowa uiszczona ryczałtem.

פרייז 30 גראשען

2 זייטען

ניי׳ער פאלקסבלאט

№ 255 | Łódź, Piątek, 6 listopada 1936 | אדרעס: לאדז, פעטריקאווער 21 טעל. 224-71 Adres Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. Skrz. poczt. 1.06 | לאדז, פרייטאג פ׳ חיי שרה כ״א מרחשון תרצ״ז

העכסטענס 1800 סערטיפיקאטען
וועט בעטרעפען דער נייער שעדיול
וויכטיגע ערקלערונג פון קאלאניען=מיניסטער וועגען יודישע עליה

לאנדאן, 5 (יט״א טעל.)

אויף דער היינטיגער אָוענד-זיצונג פון אונ[טערהויז] האָט דער קאָלאָניען-מיניסטער אָרמסבי־[גאָר] אָפּגעגעבען א וויכטיגע ערקלערונג וועגען [דער] א״י-עליה און וועגען שעדיול אויפ׳ן האַל[ב-]יאָהר אָקטאָבער 1936 — מערץ 1937. די [ערק]לערונג האָט דער קאָלאָניען-מיניסטער אָבגעגע[בע]ן אלס תשובה אויף אַן אָנפראַגע פון לייבאר[יסט] סאָם וויליאַמס.

[אָ]פּעפּוטאַט ט. וויליאַמס האָט געפרעגט, צי קען [דער] קאָלאָניען-מיניסטער אָבגעבען אַן ערקלערונג [וועג]ען דער אימיגראַציע קיין א״י אין דער צייט, [ווען] די קעניגליכע קאָמיסיע וועט ווילען אין א״י [אָנפ]יהרען איהר אויספאָרשונג.

אָרמסבי-גאָר האָט דערויף געענטפערט:

די רעגירונג האָט בעטראַכט די פראַגע, צי [מע ז]אָל צייטווייליג אָבגעשטעלט ווערען די יודישע [אימיג]ראַציע קיין א״י אין דער צייט, וואָס די קעניגליכע קאָמיסיע וועט דאָרט פיהרען איהרע אויספאָרשונגען.

די רעגירונג איז געקומען צו דער מסקנה, אַז דאָס צייטווייליגע אָפּשטעלען די אימיגראַציע קען נישט זיין בערעכטיגט דורך ווירטשאַפטליכע אָדער אַנדערע מאָטיווען.

די רעגירונג מיינט, דאָס אויב עס וועט איינגעפיהרט ווערען א דראַסטישע ענדערונג אין דער אימיגראַציע-פּאָליטיק, דאַן וועט דערמיט געענדערט ווערען די איצטיגע לאַגע (צושטאַנד) אין לאַנד און עס וועט געמאַכט ווערען א שטערונג (ווערטליך: „עס וועט פּרעיודיצירט ווערען") פאַר די פאָרשונגען פון דער קעניגליכער קאָמיסיע, היות די דאָזיגע קאָמיסיע וועט אויך האָבען צו בעטראַכטען די פראַגע וועגען אימיגראַציע.

די רעגירונג מיינט אָבער, אַז זי דאַרף אין איצטיגע פערהעלטנישען בעטען דעם הויך־קאָמיסאַר, ער זאָל אויף די ווירטשאַפטליכע מעג־ליכקייטען פון לאַנד האָבען א צוריקגעהאַלטענעם (קאָנסערוואַטיווען) קוק.

די רעגירונג האָט דערויף עמפּפיהלען, אַז דער 6-חדשים׳דיגער אַרבייטער-אימיגראַציע שעד־יול, וואָס האָט געזאָלט ערטיילט ווערען דעם לעצ־טען חודש, זאָל פיקסירט ווערען אויף מאַקסימום 1800 (אַכצעהן הונדערט) סערטיפיקאַטען.

די דאָזיגע עמפּפעהלונג איז אויך אָנגענומען גע־וואָרען.

לאנדאן, 5 (יט״א טעל.)

זי ס׳ווייזט זיך אַרויס פון די היינטיגע ערקלעה־רונגען פון אָרמסבי-גאָר אין פּאַרלאַמענט, וועט דער שעדיול נישט בעטרעפען קיין 1800 סערטיפיקאַטען נאָר 1500, ווייל 300 פון זיי וועלען בעקומען 300 דייטשע קאַפּיטאַליסטען, וועלכע האָבען ביז איצט נישט געקענט טראַנספערירען זייערע קאַפּיטאַלען.

פון די ווייטערדיגע ערקלעהרונגען פון אָרמסבי־גאָר איז צו זעהען, אַז די דאָזיגע בעגרענצונג איז נישט קיין שטענדיגע נאָר וועט חל זיין נאָר אויף דער צייט בעת די קעניגליכע קאָמיסיע וועט ווילען אין ארץ-ישראל.

ירושלים, 5 (יט״א טעל.)

אַ דעלעגאַציע פון אויבערשטען אַראַבישען ראַט איז היינט געווען ביים הויך-קאָמיסאַר וואוקאָפּ און איהם איבערגעגעבען א מעמאָריאַל מיט א פּראָטעסט געגען דער היינטיגער ערקלעהרונג פון אָרמסבי-גאָר מכח אַרויסגעבען סערטיפיקאַטען פאַר דער יודישער אַגענץ.

דער סעקרעטאַר פון אויבערשטען ראַט דושע־מאַל הוסייני האָט ערקלעהרט, אַז דער בעשלוס פון דער ענגלישער רעגירונג שטעלט אין געפאַהר די שטעלונג פון די אַראַבער צו דער קעניגליכער קאָמיסיע.

דער אויבערשטער ראַט האָט אָפּגעהאַלטען א זיצונג אויף וועלכער ס׳איז בעטראַכט געוואָרען די פראַגע וועגען באָיקאָטירען די קעניגליכע קאָ־מיסיע.

[או]פגעפאהרען די קעניגליכע קאמיסיע
[ווי]למאכטען פון דער קאמיסיע און איהר צוזאמענשטעל

[ל]אנדאן, 5 (יט״א טעלעגראַפיש)

[ה]יינט דאַנערשטאָג האָבען די מיטגלידער פון [דער] קעניגליכער קאָמיסיע פאַר א״י מיט לאָרד פּיל [אי]ן פערלאָזט לאָנדאָן. דער קאָלאָניען-מיניסטער [אָרמסבי-]גאָר און פיל העכערע רעגירונגס-בעאַמטע [זיינע]ן געקומען צום געזעגענען די קעניגליכע קאָמי־[סיע] פאַר׳ן אָפּפאָהר אין איהר פעראַנטוואָרטליכער [אַרב]עט.

[ד]ער פאָרזיצער פון דער קעניגליכער קאָמיסיע [לאָר]ד פּיל האָט פאַרן אָפּפאָהר אָפּגעגעבען פאָלגענדע [ערק]לערונג:

איך ווייס גאַנץ גוט אַז אונז זענען אָנפער־[טרויט] געוואָרען זעהר שווערע און קאָמפּליצירטע [אויפג]אַבען. עס וואָלט געווען נישט קלוג צו פאָר־[ויי]רען שוין אין איצטיגען מאָמענט די מיינונג וועגען די דאָזיגע פּראָבלעמען.

איך האָב אָבער דעם טיפען גלויבען, — האָט [ער]קלערט דער לאָרד, — אַז מיינע קאָלעגען אין די קעניגליכער קאָמיסיע וועלען בעווייזען אויף [דע]ם בעסטען אופן צו בעהאַנדלען און אויפצופאַסען [די ד]אָזיגע שווערע און דעליקאַטע פראַגע.

די קעניגליכע קאָמיסיע פאָהרט דורך מאַרסעל [אי]ן פּאָרט סאַיד.

לאנדאן, 5 (יט״א טעלעגראַפיש)

[ב]יים אָפּפאָהר פון דער קעניגליכער קאָמיסיע [ד]אַרף דערמאָנט ווערען, אַז לויט דער אָפיציעלער [פ]ערעפנטליכונג פון יולי ה. י. האָט די קאָמיסיע אויס־[צו]פיהרען פאָלגענדע אויפגאַבען:

א) אויספאָרשען די סיבות פון די אונרוהען אין [אר]ץ ישראל.

ב) אויספאָרשען דעם אופן, ווי דער א״י־מאַנ־[דאַ]ט איז אויסגעפיהרט געוואָרען;

ג) פעסטשטעלען צי אין ליכט פון מאַנדאַט איז [ד]א גרונד פאַר בערעכטיגטע טענות פון אַראַבער [או]ן יודען, און אויב יאָ, מאַכען עמפּפעהלונגען צו [בע]זייטיגען די סיבות פון די דאָזיגע טענות.

דער צוזאַמענשטעל פון דער קעניגליכער קאָמי־[סי]ע איז געמאַלהן געוואָרען אין אונטערן־הויז [דו]רכ׳ן קאָלאָניען-מיניסטער אָרמסבי-גאָר דעם 29-[טע]ן יולי, צו דער קאָמיסיע געהערען:

לאָרד פּיל (פאָרזיצער), סער האָרעס רומבאָלד (וויצע-פאָרזיצער), סער לאָרי האַמאָנד, סער מאָריס [קאַ]רטער, סער האַראָלד מאָריס און פּראָפ. רעדזשינאַלד [קו]פּלענד (מיטגלידער).

אלס סעקרעטאַר פון דער קאָמיסיע איז בע־[שט]ימט געוואָרען רזש. מ. מאַרטין פון קאָלאָניאַל־[אַ]מט.

לאָרד פּיל איז אין די יאָהרען 1922—1924 און [192]8—1929 געווען שטאַאַטס-סעקרעטאַר פאַר אינ־[די]ען. ער איז געווען מיטגליד פון דער ענגלישער־אינ־[ד]ישער קאָנפערענץ פון רונדען־טיש און פאָרזיצער [פו]ן דער קאָנפערענץ פון רונדען טיש פאַר בורמא.

סער האָרעס רומבאָלד איז געווען צוו. אנד. ענג־לישער אַמבאַסאַדאָר אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, וואַרשא און בערלין, ענגלישער בעפולמעכטיגטער ביי דער טערקישער פרידענס־קאָנפערענץ אין לאָזאַן (1923) און לעצטענס מיטגליד פון דער עקספּערטען־קאָ־מיסיע פאַר עמיגראַציע־ביראָען אין זשענעווע, ער בעהערשט פליסענד די אַראַבישע שפּראַך.

סער לאָרי וועמאָנד איז זייטער צייט געווען גו־בערנאַטאָר פון אַסאַם און שפּעטער — שטעלפ. סעקרע־טאַר ביי דער רעגירונג פון ביהאַר און אָריסאַ.

סער מאָריס קאַרטער איז געווען אויבערשטער ריכטער פון אוגאַנדאַ און טאַנגאַניקאַ. א צייט לאַנג איז ער געווען פאָרזיצער פון דער לאַנדעס-קאָמיסיע אין דרום־רהאָדעזיען.

סער האַראָלד מאָריס איז פאָרזיצער פון דער אימפּעריאַלער הלוואה - קאָמיסיע פאַר די אייזענ־באַהנען און פאָרזיצער פון אינדוסטריע - געריכט, ער גילט ספּעציעל אלס זאַכקענער פאַר שידס-געריכ־טען.

רעדזשינאַלד קופּלענד איז פּראָפעסאָר פון קאָ־לאָניאַל-געשיכטע אויף דער אוניווערזיטעט אין אָקס־פאָרד און איז געווען מיטגליד פון דער קעניגליכער קאָמיסיע פאַרן העכערן פערוואַלטונגס-דינסט אין אינדיען אין יאָהר 1923.

מיט דער קעניגליכער קאָמיסיע וועלען קיין א״י אויך קומען איינינע בעאַמטע און סטענאָגראַפען פון ענגלאַנד. פון צווישען די בעאַמטע פון דער א״י רעגירונג וועלען פאַר די אַרבייטען פון דער קאָמי־סיע אויסגעוועהלט ווערען די יעניגע, וואָס בעהער־שען אלע דריי אָפיציעלע שפּראַכען פון א״י (ענג־ליש, העברעאיש און אַראַביש), און וועלען קענען נעפינען פערווענדונג אלס דאָלמעטשער.

זשאבאטינסקי וועגן דער יוד. עמיגראציע
אין „אינסטיטוט צו פארשען די נאציאנאלע פראבלעמען אין פוילען"

וואַרשא, 5 (טעלעפאָניש)

דער רעוויזיאָניסטישער פיהרער וול. זשאַ־באָטינסקי האָט היינט געהאַלטען א גרויסען רע־פעראַט אין „אינסטיטוט צו פאַרשען די נאַציאָנאַלע פּראָבלעמען אין פּוילען". צו דעם רעפעראַט זע־נען איינגעלאַדען געוואָרען מיניסטאָרען און אַנ־דערע הויכגעשטעלטע פּערזענליכקייטען.

דעם פאָרזיץ האָט געפיהרט דער געוו. אויסערן-מיניסטער וואַשילעווסקי.

זשאַבאָטינסקי האָט אין רעפעראַט אַנטוויקעלט זיין 10-יאָהריגען פּלאַן וועגען אַרויספיה־רען יעדעס יאָהר 150 טויזענד יודען פון פּוילען קיין ארץ-ישראל. פּוילען דאַרף דאָס העלפען אַדורכפיהרען אויפ׳ן אינטערנאַציאָנאַלען באָדען, ווייל זי איז דערין פּעראינטערעסירט. זשאַבאָטינ־סקי האָט אויפגעוויזען, אַז אין פערלויף פון עט־ליכע דורות וועלען אין ארץ-ישראל זיין 8 מיליאָן יודען און 2 מיליאָן אַראַבער.

„גיט אונז ארץ-ישראל", האָט זשאַבאָטינסקי געזאָגט, „און מיר וועלען מאַכען דערפון א לאַנד". זשאַבאָטינסקי האָט ווייטער געזאָגט, אַז אַרויס־פאָהרען פון פּוילען דאַרפען נישט קיין צו יונגע און נישט קיין צו אַלטע, נאָר פון 23 ביז 37 יאָהר, כדי ס׳זאָל אָפּגעהאַלטען ווערען דער נאַטיר־ליכער צוואוקס פון יודען אין פּוילען און זאָלען זיך דאָרט פערמעהרען.

דער ענין וועגען אַרויספיהרען קאַפּיטאַלען קען רעגולירט ווערען דורך א טראַנספער-אָפּמאַך.

אויף דער פראַגע פאַרוואָס זשאַבאָטינסקי איז געווען א שאַרפער געגנער פון טראַנספער־אָפּמאַך מיט דייטשלאַנד און דאָ איז ער פאַר אַזא אָפּמאַך, האָט דער רעפערענט געענטפערט, אַז דאָ האָט דער אַנטיסעמיטיזם אַן עקאָנאָמישער יסוד און אין דייטשלאַנד איז דער אַנטיסעמיטיזם א זאָאָ־לאָגישער אָהן שום יסוד.

מינ. בעק פאהרט היינט ארויס קיין לאנדאן

וואַרשא, 5 טעלעפאָניש

מאָרגען (פרייטאָג) פאָהרט דער מיניסטער בעק אַרויס קיין לאָנדאָן. דער מיניסטער וועט אָנקומען אין דער ענגלישער הויפּטשטאָט זונטאָג און וועט דאָרט פערבלייבען 3 טעג.

אונזער זעהר חשוב׳ן פריינד
ה׳ פייוועל וואלרויך מיט דער גאַנצער משפחה חי אויך דער פאַמיליע פישמאַן
צוליב׳ן טויט פון זייער אונפערגעסליכען פאָטער
ג״ע משה ב״ר שרגא פייוויל ז״ל וואלרויך
דריקען מיר אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל.
זייט געטרייסט מיט המקום ינחם אתכם בתוך שארי אבלי ציון וירושלים.
משה פאזנאנסקי און פאמיליע

אונזער ג׳ מיטאַרבייטער ה׳ שלמה גרינשטיין
צוליב׳ן טויט פון זיין אונפערגעסליכע
מוטער נ״ע
דריקען מיר אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל.
דאס פערסאנאל
פון דער פירמע „מ. העבער און זיהן"

בעקאנטמאכונג! צום הערבסט־און ווינטער־סעזאן

A. Ogórek Łódź, Zawadzka 11 tel. 202-86.

האט דאס בעוואוסטע שיך־געשעפט צוגעגרייט א קאלאסאלען אויסוואהל שפאציר און ספארט־שיך לויט די לעצטע מאדעלען.

צוגענגליכע פרייזען א ספעציעלע אפטיילונג פון מענער־שיך.

דאנקזאגונג.

מיין הערצליכן דאנק דריק איך אויס דעם אקושער ד"ר וואלף אייכנער, זעגאלניאנא 4 פאר זיין ערפאלגרייכער הילף, ביי דער נעפאהרליכער נאכגעבורט־קראנקהייט פון מיין פרוי. בעזונדער דריק איך אויס מיין הערצליכען דאנק דער אקושערקע פרוי סאניא לייזעראוויטש זגיערסקא 8 פאר איהר אונערמידליכע, ממש אפאפערוואליגע בע־האנדלונג און מוטערליכע אויפזיכט.

ה. דאקטארטשיק לאגיעווניצקא 7.

Podziękowanie.

Panu D-rowi J. ZAJFE z Kalisza serdecznie dziękują za ojcowską troskliwą opiekę, podczas choroby, nad naszem dzieckiem.

WARSZAWSCY.

אונזער ליבען קוזין משה פאזנאנסקי און פרוי צו דער בר־מצוה־פייערונג פון זייער ליבען זוהן רפאל ישעי' ווינשען מיר זיי צו דערלעבען פיל נחת און פרייד. מ. ד. האמבורסקי און פרוי.

צו דער חתונה פון מיין ליבע שוועסטער פרל. מעלא גרינשפאן מיט מיין ליבען קוזין אליעזר גרינשטיין (תל־אביב) ווינש איך א הארציגען מזל טוב א גליק־ליך צוזאמענלעבען; גלייכצייטיג ווינש איך איך פיל גליק צו אייער עבריווע קיין ארץ־ישראל און בויט אייער גליקליכע צוקונפט אין אונזער אלטער היים. פרץ גרינשפאן.

צום 50־יאריקן געבורטסטאג פון אונזער חשובן פערוואלטונגס־מיטגליד און גלייכצייטיג מיטגרינדער פון דער קאָאפעראציע יצחק צעדערבוים ווינשען מיר איהם נאך לאנגע גוטע יאהרען און ווייטערדיגע פרוכטבארע טעטיגקייט לטובת אונזער בראנזשע. קאָאפעראציע פון דער גראפישער אינדוסטריע און דער לאדזער וואיעוו.

מודעה מהראבינאט!

די יאטקע זאוואדזקא 16

איז געווארען גע'אסר'ט, ווייל מען האט דארט געפונען א טרעפענע ... פאר ... מיט אין גראשען, וואו עס האט זיך איהם ... ..

משה האניג, ליפאווא 34

וואס קויפט בסדר אין פאביאניץ און אלעקסאנדער טרפה'ע אויך ביי קריסטליכע קיילערס און ברענגט ... קיין לאדז, עס איז דא א גרויסער חשד, ... ער פערקויפט אין יאטקעס אויך יחידים אלס כשר. ... דאס מינדעסטע פלייש פון משה האניג וועט ... נע'אסר'ט.

ועד הרבנים ועד הכשרות.

קאמוניקאט

פון לאדזער ראבינאט

דער ראבינאט האט בעשלאסען ניט צו דערלויבען בשעת א חופה אין דער וואוינונג פון ארב קיין שום קבלת־פנים אדער אויפנאהם פאר געסט אדער מחותנים.

דער דאזיגער בעשלוס געהט אריין אין קראפט ט' כסלו תרצ"ז — דעם 23־טען נאוועמבער 1936 און פערפליכטעט אלע מיטגלידער פון ראבינאט. אויסערן ווייל וואס איז נויטיג צום סידור קידושין מעג אין די מחותנים נארניט מיטבריינגען ... זיך אין דער וואוינונג פון רב.

ה' חוה, תרצ"ז. ועד הרבנים לעדת לאדז

ציוניסטישע ארגאניזאציע אין לאדז. פאלקס־אוניווערזיטעט.

מארגען, מוצאי־שבת, 7/11 8.45 אווענד קומט פאר א איינציגער לעקשאן פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע (שרודמיעסקא 29)

א רעציטאציע־אווענט

פון דיכטער משה שימעל

רעציטאציעס פון נאך ניט געדרוקטע ווערק און יודיש־ליטעראטור ... ט. גראס־ציטערמאן.

אכטונג, ציימונגס־פערקויפער

פון דער סקציע ביי פועלי אגודת ישראל פילסודסקעגא 66.

דערמיט מעלדען מיר אונזערע מיטגלידער, דאס ... קומט פאר מארגען שבת. דעם 7־טען נאוועמבער ד. י. פינקטליך 7 אווענד

אגענעראל־פערזאמלונג

מיט אכטונג די פערוואלטונג.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס ה' יעקב קליינמאן צום טויט פון זיין פאטער נ"ע

המקום ינחם אותו בתוך שארי אבי ציון וירושלים. די פערוואלטונג פון שטעפער־צעך

הערעז און דאמען קויפען די נייעסטע און מאדערנסטע סחורות צום ווינטער־סעזאן אין דעם ערשטקלאסיגען טוך און קארט־געשעפט פוטערהענדלער און אנאכאוויטש

לאדז פיעטריקאווער 19 פראנט 1. שטאק טעל. 144-20

גרויסער אויסוואהל פון די נייעסטע מאדערנסטע ביליגער און טאמאשאווער אויסערגעוועהנליך ...

ערשטקלאסיגער הערען־שניידער אטעליער Bracia GRANAS 36 זגערזשער גאס 36

נעמט אן אלעראַרט בעשטעלונגען ווי: ווינטער־פאלטענס, פעלצען, אנצוגען סמאקינגען א.אז.וו. לויט די נייעסטע פא־ריזער מאדעלען, פון איינגענע און אויך אנפערטרויטע סחורה. צוגענגליכע פרייזען.

ערשט ארט גאַרדינען

קאפעס, שטארעז און טישטיכער פון אלערליי האנד־ארבייט

M. Goldbart Piotrkowska 62, tel. 135-35.

פינקטליכע אויספיהרונג | רעעלע בעהאנדלונג

דאס לאנג־בעקאנטע ווייך־געשעפט פון ע. שיקער

(אינהאבער ישראל שיקער)

פריהער פולנאצנא 1

איצט שרודמיעסקא 3, טעל. 107-84

ווייבנע, קאניאקען און ליקערען

עקזיסטירט זייט 1865 יאהר.

געדענקט, ביי שטשעשליווי

א גרויסער אויסוואהל פון אריגינעלע ביליצער און טאמאשאווער סחורות אויף אנציגער און פאלטענס פון די בעסטע קוואליטעטען איך פערשידענע רעשטען

קומט און איבערצייגט אייך!

R. Szczęśliwy

לאדז, נאוואמיעסקא 5 טעל. 156-09 געדענקט פראנט II שטאק.

אייער פערזענליכער אינטערעס

נאר צו די ווייבען קויפען מיט דער מארקע „בארון"

נאוואמיעסקא 30, טעל. 210-58

וועלכע גאראנטירט אייך געזונט און צו פרידענהייט פאר ביליג געלד.

את ברכותינו החמות אנו שולחים לחברינו מר נחמיל קארמאז לארשויו את בחירת לבו מרת פייגע בעגדער תאיר מולכם כשמש בצהרים. „צעירי ישראל". בלודז.

Z okazii srebrnych godów państwa Abramostwa Zylberberg składa serdeczne życzenia Rodzina CYMERMANÓW.

צו דער חתונה פון מיין שוועסטער פרל. חנה רינגארט (לאדז) מיט ה' אליעזר זלאטניק (פיעטרקאוו) ווינשען א הערצליכן מזל טוב א גליקליך צוזאמענלעבען. שמואל יצחק רינגארט און פרוי.

ב"ה

כלי ברכות עם זר־זהב של גרא סבא בשפתו אנו שולחים לידיד־נפשנו חברנו משה קוזס לארושיו את העלמה אסתר רבקה שלאדאווסקי אברהם־מאיר בוים ורעיתו, שמואל נתן אונער וארושתו.

בעמיש־באסטריאלאגיש לאבאראטאריום פ. שאץ, לאדז פיעטריקאווער 37

פעלצווארעז

זייט די נייעסטע מארען ... M. U. BINDER, Andrzeja 25 פראגט־גאטעלע

נייע אפענסיווע פון רעגירונגס־מיליטער האט געבראכט גרויסע ערפאלגן

ק א ר א נ ג א 5 (ספ. טעל.)

פון בילבאא מעלדעט מען וועגן א נייער אפענסיווע פון רעגירונגס־מיליטער, וועלכע האט איינגענומען ... אויסגעדריקט און באמבארדירט די געגענדן פון ... פארטען אנדראגא, עלעגאאיקאר און מאנדיאג. די אויפשטענדיגע האבן עוואקואירט מאנ... די רעגירונגס־עראפלאנען האבן באמבארדירט א רייה סטראטעגישע פונקטן און די ... ליניעס ארום סאן־סעבאסטיאן.

מ א ד ר י ד, 5 (ספ. טעל)

די רעגירונגס־ארטילעריע האט היינט א ... נאכט באמבארדירט די אויפשטענדיגע אויף ... פון מאדריד. 10 א זייגער אינדערפריה האבן זיך איבער מאדריד באוויזן 3 עראפלאנען די אויפשטענדיגע, אבער זיי זענען געצוואונגען ... זיך צוריקצוציהען. איין עראפלאן איז ... אין מיטן שטאט. איין פליהער איז ... געווארן, דער צווייטער פארוואונדעט. ... פארוואונדעטער איז איטאליענער. דער ... איז א דייטשע.

די אויפשטענדיגע מעלדען וועגן שלאכטן ... מאדריד.

מ א ד ר י ד, 5 (ספ. טעל.)

ס'איז געשאפען געווארן די נייע רעפובליקאנישע שפאנישע רעגירונג מיט'ן אנטייל פון 4 מיניסטארען פון די אנארכיסטען - סינדיקאליסטען. בראש פון דער רעגירונג שטייט ווייטער קאבאלערא.

מ א ד ר י ד, 5 (ספ. טעל.)

אין בילבאא איז. אנטדעקט געווארן א גרויסע שפיאנאזש־אפערע לטובת די אויפשטענדיקע. אין דער אפערע האבן אנטיילגענומען א רייע אנגעזעהענע פערזענליכקייטן, צווישען וועלכע עס געפינט זיך אויך דער עסטרייכישער קאנסול און א קאנסול פון א דרום אמעריקאנישער מלוכה.

פ א ר י ז, 5 (ספ. טעל.)

נעבען ארלעאן האט זיך אראפגעלאזען א שפאנישער עראפלאן, וועלכער פיהרט א לאדונג פון 1045 קילא גאלד. דאס גאלד איז אריבערגעשיקט געווארן דורך דער שפאנישער רעגירונג צו דער פראנצויזישער באנק.

אפמאך צווישען איטאליען מיט דייטשלאנד געווענדעט געגען יודען?

מ אָ ס ק וו ע, 5 (יט"א טעל.)

דער פאריזער קארעספאנדענט פון „איזוועסטיא" ... מיט, פערזענליך זיך אויף „העכסט זיכערע קוועלען", אז בעת דעם בערלינער בעזוך פון איטאליענישען אויסערן־מיניסטער טשיאנא איז צווישען דייטשע נאציס און דעם איטאליענישען מיניסטער געקומען צו א פערשטענדיגונג וועגען דער בעהאנדלונג פון דער איטאליענישער רעגירונג צו יודען. ... איטאליענישע רעגירונג זאל — לויט דער ... פערשטענדיגונג — אין דער נעכסטער צוקונפט אנהויבען א ברייטע אנטיסעמיטישע אקציע לויט'ן דייטשען שטייגער. די ארגאניזירונג פון דער אנטי־יודישער קאמפאניע זאל אנגעטרויט ווערען צוויי אנגעזעהענע פיהרער פון איטאליענישען פאשיזם — פארינאטשי און דזשוזאיטא. לויט דער „איזוועסטיא"־מעלדונג זאל זיין א בעשלאסענע זאך צו בעגרעניצען אין דער נעכסטער צייט די ווירקונג פון יודען אין דער איטאליענישער אינדוסטריע און האנדעל. לויט פארינאטשי'ס עמפעהלונג זאל די איטאליענישע רעגירונג האבען בעשלאסען צו רעקווירירען די שיפס־בוי־געזעלשאפט „קאניערא נאזיאלא" אין טריעסט, וועלכע געהערט צו יודען. די אויסקויפס־סומע זאל די אקציאנערען אויסגעצאהלט ווערען מיט רעגירונגס־באנדס אין פערלויף פון עטליכע צעהנדליג יאהר. אויך פון אנדערע צווייגען פון ווירטשאפטליכען לעבען זאלען יודען ארויסגעשטויסען ווערען. לסוף זאלען אויך בעגרעניצט ווערען די יודישע איינפלוסען אין קולטורעלען געביט.

Dr. med.

S. Małowist

מעג. פאר האלז, נאז און אויערען־קראנקה.

ZACHODNIA 70, tel. 115=93.

צוריקגעקעהרט

נעמט אן פון 12—2 בייטאג און פון 3—4 נאכמ.

Luksusowy, pięciolampowy ekranowy odbiornik. Trzy pentody. Duodioda. Cztery zakresy fal. Elektrodynamiczny głośnik.

ELEKTRIT RADIO

ODBIORNIKI O DŹWIĘKU NATURALNYM

Do nabycia w radioskładnicach w całym kraju.

אפגעלעגט אויף א טאג דעם 2. טעכנישעו פליה ווארשא—חיפה

ווי דארף בעזארגט ווערען די פאסט צום 2-טען פליה

וו א ר ש א, 5 (יט"א טעל.)

די דירעקציע פון די פוילישע לופט־ליניעס „לאט" טיילט מיט:

דער צווייטער טעכנישער פליה קיין א"י וועט אויפגענומען ווערען, נישט ווי עס איז פריהער פ אָ־ יעקטירט געווארען, דעם 9־טען ה. ח., נאר צומארגענס דעם 10־טען ה. ח. (דינסטאג). אין דעם טאג וועט אין די פריהע מארגען־שעה'ן ארויספליהען פון ווארשא דער עראפלאן פון „לאט", וועלכער וועט נאכמיטאג אנקימען קיין אטען. צומארגענס וועט ער דורכמאכען דעם וועג אטען — וויא ראדאס — קיין חיפה.

דער עראפלאן וועט אויך מיטנעמען פאסט קיין א"י. די אפצאהלען פון דער לופט־פאסט זענען: פאר א קארטעל — 55 גר., פאר א בריף ביז 5 גראם — 80 גר., פאר יעדע ווייטערע 5 גראם מיט 20 גר. טייערער. אויפ'ן קאנווערט דארף מען ארויפקלעבען א צעטעל פון לופט־פאסט אדער אנשרייבען: „לאטניטשא — פאר אוויאן".

בריף דארף מען אנגעבען: אויף דער פראגע — שפעטסטענס דעם 8־טען ה. ח. (זונטאג), אין ווארשע און לעמבערג — ביז 18 א זייגער דעם 9־טען ה. ח. (זונטאג).

Dr. med. A. KLESZCZELSKI

כירורג־אורא לאג

וואוינט יעצט

Al. Kościuszki 60, tel. 174=99.

Dr. REICHER

פאלודניאווא 28, טעל. 201=93

ספעציאליסט

פאר מענער · שוועכע · בעהאנדלונג

סעקסועלע בעראטונגען פון פסיכא · אנאליז

נעמט אן פון 8—11 פון 5—8 אוונט.

זונטאג און חגאות פון 9—12.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער שווערגעטראפענער פאמיליע פראנצוליבן טויט פון זייער ליבע

מוטער נ"ע

זייט געטרייסט!

נוטשא קאטשקא
סאלא קאזשעניצקא
מאניא גרינשפאן

„TRETORN"

ŚNIEGOWCE i KALOSZE

H. BOY i S-ka

Łódź, PIOTRKOWSKA 154

פערטרעטונג פון ד. פ.

Jos J. LEINKAUF, A. G. WIEN

פיהרט אויס איבערציהונגען אין דער שטאט און אויסער דער שטאט אין אייגענע מעבעל־וואגאנען.

די בעסטע בעדינגונגען.

איבערציהונגען און עקספעדיציעס נאך

ארץ = ישראל

אין גאנצמעטאלענע וואגאנען ערלעדיגט שנעל און פינקטליך צו מעסיגע פרייזען

„POLSKI LLOYD"

Sp. Akc. oddział w ŁODZI, Narutowicza 13 tel. centr. 250-15

Palestine Shipping Co. Ltd.

Palestine and Egypt Lloyd Ltd.

מעטאל־בעטען

מאטראצען אלע ארטן

קינדער־וועגעלעך

אין א רייכען אויסוואהל ווירשימאטשקעס, אייז־קאסטענס, פעלד־בעטען פאטענט „Perfekt" א. ד. ג. קויפטמען

אמביליגסטן אין דער עלטסטער און רעיעלסטער פירמע

J. S. WOŁKOWYSKI

עקזיסטירט פון יאהר 1896

פאבריקס־לאגער:

לאדז, נארוטאוויטשא 11

טעל. 70=137

געדענקט דעם אדרעס! כ'בעזיך קיין שום פיליעס. ספעצ. רעפעראטור־ווערקשטעל און לאקירער.

גליכשטעלונג.

אין צוזאמענהאנג מיט דער נעכטיגער אנאנס אין „נייעם פאלקסבלאט" אינטערן קעפעל „צו דער עפענטליכקייט", ערקלער איך פאלגענדעס: נישט אמת איז, אז איך זאל האבען געשלאגען די פרוי גאלדבערג, דאגעגען איז אמת, אז די פרוי גאלדבערג איז מיך בעפאלען און מיך צושלאגען צוליב וואס איך האב געמוזט ליגען צו בעט 2 טעג. דעם גאנצען ענין געב איך איבער אין געריכט.

יודא לייב פיאטראווסקי

זשידאווסקא 34.

בעקאנטמאכונג.

איך נעהם אן **פוטער־פעלצען** צו **פארבען** און **גארבען**, איך נעם אויך אן צו פארבען אלטע פוטער־פאלטענס דאמסקע און מענסקע.

איך פריש או ף אלטע פוטערס און שטרייך ווידרעס, צו בלענדען סקאנקס צו מעסיגע פרייזען.

קומט און איבערצייגט אייך נאר ביי

משה ראזענצווייג, דאלנא 32

צופאהר מיטן טראמוואי 5.

Rok założenia 1882.

Złote medale: Niżnij Nowgorod 1896 — Rzym 1926 — Łódź 1936.

Zaoszczędzisz sobie powtórne kupno w Twoim życiu, o ile nabędziesz MEBLE znanej z jakości i pięknego wyglądu

FABRYKI MEBLI

Robert Schultz

(dawn. W. Thiede)

Niebywała dla Ciebie okazja **podczas taniej sprzedaży przedświątecznej.**

Otrzymasz tam za stosunkowo niską cenę towar pierwszorzędny, mający przewagę pod każdym względem.

Łódź: SKŁAD FABRYCZNY: **Gdańska 112**, tel. 142-65 i 114-80
SKŁAD WYSTAWOWY: **Piotrkowska 90**, tel. 263-25.

ניטבעט. פאר דאמען נאר 2 זל. ווערען פאר איבערגע־מאכט די אלטעסטע

היטע!

אויף גאנץ נייע ווי אויף נייע היטען צו

3.50

„TOLA"

25 Zawadzka 25

די מאדערנע

טאנץ = שולע

אויף פיעטריקאווער 89

קווער אפיצינע פארטער

אונטער דער לייטונג פון בעקאנטען דיפלאמירטען טאנץ־לעהרער

S. RUBINSZTAJN

נעמט אן איינשרייבונגען פאר אנפענגער טעגליך פון 10 פריה ביז 10 אווענד.

בעמ. פאר אוואנסירטע שבת און זונטאג פראקטישע לעקציעס.

ספעציעלע שטונדען פאר לאנג = געקליידעטע.

מיט אכטונג

דיפלאמירטער טאנץ־לעהרער.

ס. רובינשטיין.

לעכער

ווערען אויסגענייט ביליג ביי ג. נארדמאן

שרודמיעסקא 8

פערשפרייט

דעם נייעם

פאלקסבלאט

מעבעל שיליז, גוט און ביליג

בעקומט איהר אין דעם נייערעפענטען געשעפט

23 נארוטאוויטשא 23 „MEBLODOBR"

די ביליגסטע קוועלע

פון אלערלעי

נייי = מאשינען,

טיילען, נאדלען אז"וו איז ביי

Skład maszyn do szycia

Singer i Lachman

Łódź, Zydowska 2,

telefon 246-73.

בעקומען אויסצייכנונגען און א גאלדענעם מעדאל אויף די אויסשטעלונגען אין די גרעסטע שטעדט פון אייראפע און אין תל־אביב (ארץ־ישראל)

(NIE FARBA)

przywraca SIWYM WŁOSOM PIERWOTNY KOLOR

פארקויפט אין אלע אפטייקן, אפטיק־קלאזן און פערפומעריעס.

Fabr. Chem. - Kosm.

„Pharmachemja", Bydgoszcz.

Warszawskie

TOWARZYSTWO POŻYCZKOWE na ZASTAW RUCHOMOŚCI

Sp. Akc. Oddział w Łodzi, Zachodnia 31

(L O M B A R D)

zawiadamia, że w dniu 24 listopada 1936 roku i dni następnych od godziny 10-ej rano odbywać się będzie LICYTACJA przy ul. Zachodniej 31 w Łodzi, zastawów nieprolongowanych we właściwym terminie. Numery zastawów, podlegających licytacji, ogłoszone będą w „Kurjerze Łódzkim" w dniu 15 listopada 1936 roku w numerze 31[illegible] i wywieszone w biurze.—

Zastawy niesprzedane na licytacji w pierwszym terminie, sprzedawane będą w drugim terminie, począwszy od dnia 26 listopada 1936 roku.

Zastawcy, którzy nie opłacą procentów do dnia **15 listopada 1936 r.** ponoszą koszty ogłoszenia i Państwowego Urzędu Probierczego za cechowanie, ryzykując ponadto uszkodzenie lub połamanie przedmiotów.

פעלצווארך

קויפט די נייעסטע מאדעלן אויך אלער ארט קירושנער־ארבייט פירט אויס אטבייליגסטן

M. R. Miller Piłsudskiego 56 קירושנער־אטעליער

ספעציאליטעט פוטער־פעלצער

טעאַטער „פילהאַרמאָניע" 20 נאַרוטאָוויטשא 20, טעל. 213-84
! גרעסטע סענסאַציע !
פּרעמיערע!

ווילנער יודישע אָפּערעטן-טרופּע
נחמה, קאַדיש, חאַש
מיט'ן אנטייל פון גאַנצען ווארשטקלאַסיגען אַנסאַמבל:
פון 40 גר. ביז 1.09

היינט פרייטאָג 9 אָוונט
מאָרגען שבת ד. 7 נאָוועמבער 4 נ.מ. און 9 אָוונט
זונטאָג 4 נ.מ. און 9 אָוונט
מאָנטאָג 9 אָוונט
20 אָריגינעלע נומערן.
בילעטען צו בעקומען אין טעאַטער-קאַסע.

א. בלאָט, י. חאַש, פּעטערמאַן, א. גראַדנער, אידינא, קאַדיש, ש. קוטנער, א. ליפּאָווסקא, נחמה, י. גיליווירט, ע. רייכער, מ. ראַביז, ע. טאַפּעל א. אַ.

ס'ווערט אויפגעפיהרט
די ציגיינערין
לעבענס-בילד אין 3 אַקטען, 10 בילדער פון ב. קוטשער. רעזשי און כאָרעאָגראַפיע ש. קוטנער.
מוזיק, כאָר און אָרקעסטער-אָנפ.: דוד בייגעלמאַן
אָנפיהרונג: ב. אַסס.

בילדער:
1) ליבעס-סצענע, דינסט מיט גבירישען זונדעלע.
2) ביי נאַכט די רייפּערקע בלאַטע שפּילען קאָרטען.
3) אין האָטעל „בריסטאָל" אין וואַרשע.
4) אין אַטוואַצקער פּענסיאָנאַט.
5) די בלאַטע פערשלעפּערן די ציגיינערין.
6) אין דער „מעלינע" פון טשאַטשע רייזל.
7) אסתר קאָלב אַלס פאַריזער טרעפערין.
8) פערשווערונג.
9) בעפאַלען די קנייפּע און ראַטעווען רחל'ען.
10) גנב'ישע חתונה
25 מאַן אויף דער ביהנע.

„די ציגיינערין" האָבען אין וואַרשא בעזוכט 100.000 צושויער.
„די ציגיינערין" איז אַ פּיעסע, וואָס ענטציקט דעם צושויער.
„די ציגיינערין" פּערמאַגט 20 נומערן געזאַנג און טאַנץ. גוטישע און יודישע מעניך.
אין דער „ציגיינערין" זענען בעטייליגט 25 אַקטיאָרען, כאָר און גרויסער אָרקעסטער.
פאַר דער „ציגיינערין" האָט דוד בייגעלמאַן אָנגעשריבען אָריגינעלע מוזיק.

אַכטונג! צו דער פייערליכער פּרעמיערע היינט פרייטאָג ד. 6 ד. ח. קומען ספּעציעל פון וואַרשע צו פאָהרען דער מחבר ב. קוטשער, דער לוסטיגער פּעסימיסט, פאַרשטעהער פון דער היגער פּרעסע א. א.
אויסערגעוועהנליכע קאָנסטרוקטיווע דעקאָראַציעס אויסגעפיהרט דורכ'ן קינסטלער-מאָלער וויטקאָווסקי.

גרויסע רעדע פון מינ. אידען

ל אָנדאָן 5 (ספּ. טעל.)

די דיסקוסיע וועגען דער ענגלישער אויסערן-פּאָליטיק איז אונטערן-הויז האָט אָנגעהויבען מינ. אידען, וועלכער האָט אין אָנהויב בעטאָנט, אַז דער לייטונגס-פּרינציפּ פון דער ענגלישער רעגירונג אין דער אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק איז די טריישאַפט פאַר דער פעלקער-ליגע.

בנוגע דער לאָקאַרנער קאָנפערענץ האָט אידען ערקלערט, אַז ערשט נעכטען האָט ער צו די פּעראינטערעסירטע מלוכות אַרויסגעשיקט אַ נייע נאָטע אין דעם ענין. ס'זענען פאַראַן דער-ביי גרויסע שוועריקייטען, וועלכע וועלען אָבער בעזייטיגט ווערען.

בנוגע פראַנקרייך האָט אידען געזאָגט, אַז די בעציהונגען זענען אַזעלכע הארציגע ווי זיי זענען נאָך קיינמאָל נישט געווען. וואָס שייך בעלגיען האָט די ענגלישע רעגירונג בעקומען די הבטחה, אַז טראָץ דער נייטראַליטעטס-דעקלאַראַציע, וועט בעלגיען בלייבען טריי איהרע פליכטען.

וועגען דייטשלאַנד האָט אידען געזאָגט, אַז ענגלאַנד וויל דערהאַלטען פריינדשאַפטליכע בע-ציהונגען מיט איהר אָבער מיט צוויי בעוואָרעני-שען. די פריינדשאַפט מוז זיין א געגענזייטיגע און 2) זי קען נישט זיין געווענדעט געגען אַנ'אַנדערן.

וועגען איטאַליען האָט אידען מודה געווען, אַז די בעציהונגען זענען צוליב דער אַביסינישער מלחמה געוואָרען נישט קיין גינסטיגע.

ס'זענען נאָך פאַראַן שוועריקייטען אויסצו-גלייכען, ווייל ביידע פעלקער האָבען פערשידענע מיינונגען וועגען דעם, ווי אַזוי מ'דאַרף רעגולירען אינטערנאַציאָנאַלע פראַגען.

אידען האָט, ביי דער צושטימונג פון פּאַר-לאַמענט, בעטאָנט, אַז דער מיטלענדישער ים איז פאַר ענגלאַנד איינע פון די וויכטיגסטע פראַגן. ענגלאַנד שטרעבט צו דערהאַלטען דאָרט דעם סטאַטוס-קוואָ און אָהן קאָנפליקטען און מיט גע-גענזייטיגען נוצען.

ווי איהר זעהט, האָט אידען געזאָגט, איז די לאַגע גענוג ערנסט, אָבער פּערזענליך האַלט איך נישט, אַז אַ קאַטאַסטראָפע זאָל זיין אומפער-מיידליך און האַלט, אַז דער שלום און צוקונפט פון אייראָפּא וועט זיין אָפּהענגיג פון דער ראָל, וועלכע מיר וועלען שפּילען. קיינמאָל וועלען מיר נישט דערגרייכען קיין דויערנדען שלום אָן אַנ'אָפּמאַך וועגען בעוואָפענונגען.

נאָך דער רעדע פון מינ. אידען איז פאָר-געקומען אַ דיסקוסיע.

די וואַהל פון פּרעזידענט רוזוועלט

און די ווייטערדיגע פּאָליטיק פון אמעריקא

נ י ו - י אָ ר ק, 5 (ספּ. טעל.)

אין די פּאָליטישע קרייזען, וועלכע זענען נאָ-העגט צום „ווייסען הויז" האַלט מען, אַז דער אונ-געהויערער זיג פון רוזוועלט'ן וועט האָבען ערנסטע פאָלגען אויפן געביט פון דער אינערליכער פּאָליטיק ווי אויך אויף די בעציהונגען פון אמעריקא מיט אַנ-דערע לענדער. אין אַלגעמיין הערשט די איבערצייגונג, אַז די פּראָגרעסיווע שטאַטען וועלען ווידער אָנהויבען שפּילען אַ גרעסערע ראָל אויפ'ן אינטער-נאַציאָנאַלען געביט. די פראַגע פון אַ וועלטקאָנפע-רענץ, אויף וועלכע ס'זאָלען קודם כל בעריהרט ווע-רען די רעזולטאַטען פון די וואַהלען פון 106,064 אַנהענגער אין די פּאָליטישע קרייזען.

נ י ו - י אָ ר ק, 5 (ספּ. טעל.)

היינט ביז אָוונט זענען פעסטגעשטעלט געוואָ-רען די רעזולטאַטען פון די וואַהלען פון 106.064 וואַהל-קרייזען פון דער אַלגעמיינער צאָהל 132.772 קרייזען. רוזוועלט'ס אַנהענגער האָבען בעקומען 25.935,134 שטימען, לאַנדאָנ'ס אַנהענגער — 15.533.410 שטימען. די דעמאָקראַטען וועלען האָ-בען אין רעפּרעזענטאַנטען-הויז פון 235 מאַנדאַטען 333 און אין סענאַט פון 96—75.

„געז. קולטור-ליגע", זאַמענהאָף 68 טעל. 191-15
טעאַטער „ראַזמאַימאַשטשי"
מאָרגען, שבת, דעם 7. נאָוועמבער ה. י. 12 בייטאָג
אַנ'איינציגער געזאַנגבונג-אויפטריט פון בערימטען אַרטיסט
יוסף קאַמען
פאַר זיין אָפּפאָהרען נאָך רומעניע.
אין פּראָגראַם: שלום עליכם, י. ל. פּרץ, לייוויק, בערגעלסאָן, דימאָוו, נאַדיר, מאַנגער, האַשעק און אנד.
בילעטען פון 54 גר. ביז 1.09 (גאַנצער פּאַרטער) שוין צו בעקומען אין געז. „קולטור-ליגע". זאַמענהאָף 68 און מאָרגען שבת ביי דער קאַסע פון טעאַטער.

לעצטע דעפּעשען

וו אַ ר ש א, 5 (טעלעפאָניש)

אויף רימאַרסקא 16 איז היינט פאָרגעקומען אַ שרעקליכער פאַל. פון פירטען שטאָק איז אַראָפּגע-פאַלען אַ נשוי'מכ, וועלכער האָט געטראָפען דריי דורכגעהער. 1 קריסט סלאָוויק איז דערהרג'עט גע-וואָרען אויפן אָרט, דער 60-יעהריגער בעריש יענטש עמיען איז שווער פערוואונדעט געוואָרען, און אַ גע-וויסער יוליאַן מאַזורקעוויטש האָט בעקומען שווערע וואונדען און ס'איז ביי איהם אָפּגעריסען געוואָרען אַ האַנד.

וו אַ ר ש א, 5 (יט"אַ טעלעפאָניש) אינזש. א. רייס, וואָס פיהרט אָן מיט'ן „מפעל הבצרון" אין פּוילען, האָט בעקומען פון פּאַרזיצער פון דער עק-זעקוטיווע פון דער יודישער אַגענץ, דוד בן גוריון פאָלגענדע דעפּעשע:

פון דעם שווערען פּאָסט צו שיצען די רעכט פון יודישען פאָלק אויף אַ מאַסען-עליה און פאַרן אויפבוי פון זיין היים אין זיין לאַנד, שיקען מיר איבער אַ טרייען ברודער-גרוס דעם פּוילישען יו-דענטום, וואָס ראַנגעלט זיך ביטער-שווער מיט טראַ-גישע פּראָבלעמען פאַר זיין עקזיסטענץ און זיין כבוד, און עס זאָל מצליח זיין אין זיינע אַנשטרענגונגען פאַרן מפעל הבצרון וצמתון.

וו אַ ר ש א, 5 (טעלעפאָניש)

דער מיניסטער פאַר סאָציאַלער שוץ קאָשטשאַל-קאָווסקי האָט אויפגענומען אַ דעלעגאַציע פון „החלוץ" אין די פּערזאָנען פון ד"ר פּעקער, בראַ-נינסקי און אדוו. קאַץ. די דעלעגאַציע האָט בע-ריהרט די פראַגע פון די הכשרה-פּונקטען.

ר וי ם, 5 (סטעפ.)

די צייטונגען שרייבען, אַז דעם 2 נאָוועמ-בער איז אונטערגעשריבען געוואָרען אַ דייטש-אי-טאַליענישער אָפּמאַך, וועגען געבען די דייטשע קאָנצעסיעס אויף די פּוימוואָל-פּלאַנטאַציעס און קופּער-גרובען אין אַביסיניע.

ציהונג פון דער 3-פּראָצענטי-גער אינוועסטיציע-הלוואה

ווער האָט געוואונען 500 טויזענד זל.

וו אַ ר ש א, 5 (טעל.)

היינט איז פאָרגעקומען די ציהונג פון דער 3-פּראָצענטיגער אינוועסטיציע-הלוואה.

דאָס הויפּט-געווינס 500 טויזענד זלאָטעס איז געפאַלען אויף נומער 18493, אָבל. 14, 100 טויזענד זל. 2369 אָבל. 45; 50 טויזענד זל. אויף נומער 10452 אבל. 45; 10 טויזענד זל. אויף 5011 אָבל. 47; נומער 5039 אָבל. 22, נומער 17767 אָבל. 15; נומער 4244 אָבל. 44, נומער 598 אָבל. 26.

אַ חוץ דעם זענען נאָך געפאַלען 1200 אַנ-דערע פּרעמיעס.

לערנט זיך א פאַך!

אויף די פּראָפעסיאָנעלע לערן-וואַרשטאַטען פון דער געזעלשאַפט „אָרט" ווערען אָנגענומען איינ-שרייבונגען ביי פאָלגענדע פאַכען:
1. מעכאַנישע טריקאָטאַזש-אַרבייט.
2. מעכאַנישע זאָקען-אַרבייט.
3. מעכאַנישע וועבעריי.
4. מעכאַניש שפּולען.
5. כוויטער-שטריקעריי.
6. הענטשקע-שטריקעריי.
7. פרויען-שניידעריי מיט צושניידען.
8. וועש-נייהען מיט צושניידען.
9. גאַרדעראָבע-אַרבייט מיט צושניידען.
10. אָנדולאַציע. 11. מאַניקיר.
געזעלש. „אָרט", וואָלטשאַנסקא 27.

Dr. med. L. Berman
צעגעלניאַנאַ 15. טעל. 149-07
ספּעציעל-אַרצט פאַר מענער - שוועכע-בע-האַנדלונג און סעקסועלע בעראַטונג
נעמט אָן פון 8—11 און פון 4—8 אָוונט.
זונטאָג פון 9—1 פאַרמיטאָג
פאַר אונבעמיטעלטע — לעטשניצע-פּרייזען

Dr. med
HALTRECHT
ספּעציעל-אַרצט פאַר הויט-, געשלעכטס קראַנקהייטען און מענער-שוועכע
האָט זיך איבערגעצויגען פון פּאַוויקאַווער 10 אויף
161 פּיעטריקאַווער 161
טעל. 245-21.
פאַר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פּרייזען

Dr. med. Trepman
ספּעציאַליסט פאַר טריפּער, סיפיליס און הויט-קראַנקהייטען.
בעהאַנדלונג פון מענער-שוועכע.
זאַוואַדזקאַ 6, טעל. 234-12
נעמט אָן פון 8—11 נאָכמ. און פון 6—8 אָוונט

Dr. med. H. LUBICZ
ספּעציאַליסט פאַר הויט. ווענערישע און געשלעכטס-קראַנקהייטען
האָט זיך איבערגעצויגען פון ציגעל-נאָם 7 אויף
69 פּילסודסקיעגאָ 69
(רוג נאַרוטאָוויטשא) טעל. 141-32

KINO TEATR
MIRAŻ
אָנהויב 4 נאָכמיטאָג.
היינט פּרעמיערע!
גרויסער עראָטישער זיטן-פילם אונטער'ן נאָמען
געשפּענסט
אין די הויפּט-ראָלען:
HARRY BAUR
i Inkiszyniew

די בעדייטונג פון רוזוועלט'ס נצחון

דער ריזיגער נצחון פון רוזוועלטן בעת די וואה-
ענען פאר זעהר א סך אבסערוואטארען א איבערר-
שונג. הגם אין די לעצטע וואכען, פאר די וואה-
האבען די שאנסען פון ביי איצטיגען פרעזידענט
זיך זעהר געשטארקט אבער מען האט גע
, אז די מעהרהייט וואס רוזוועלט וועט בעקו
וועט זיין א אונבעדייטענדע.
געשעהען איז אבער פונקט דער היפוך, פון
שטאטען האבען זיך 45 ארויסגעזאגט פאר
וועלטן און נאר 3 פאר לאנדאנ'ן, רוזוועלט וועט
האבען פון צווישען די עלעקטארען 519 ביז
שטימען, לאנדאן נאר 12—8 שטימען.
עס איז זעהר כאראקטעריסטיש אין דער היג-
דער רעזולטאט פון די וואהלען אין ניו-יארק
, רוזוועלטס אנהענגער האבען דא בעקומען
מאל אזויפיל שטימען ,ווי לאנדאנס אנהענ-
, עס דארף נאך בעטאנט ווערען, אז אין משך פון
וואהל-קאמפאניע זענען די שטאט און שטאט
יארק, ווי ... ט ניו-
זערסי בעטראכט געווארען פאר בעדראהט פאר
דעמאקראטישער פארטיי און רוזוועלטען.
בכלל איז קיין איינע פון די נביאות'ן נישט
יים געווארען. די פרוב-וואהלען, וואס זייער
סגאנג ווערט געהאלטען פאר מאסגעבענד אין
האבען זיך פארענדיגט מיט רוזוועלטס א דורכ-
, דעם 3-טען נאוועמבער איז אבער אויסגעפאלען
גאנץ אנדער רעזולטאט. הונדערטער צייטונגען
בען געשריבען, אז די אינדוסטריעלער פון די
שטאטען וועלען שטימען פאר לאנדאנ'ן, און
לאנדווירטשאפטליכער מערב פאר רוזוועלטען.
ווייל האבען א סך שטאטען פון דעם אמעריקאנער
אינדוסטריאליזירטען מזרח מאסענהאפט געשטימט
רוזוועלטען — און צוליב דעם יאך די לאנד-
ווירטשאפטליכע קרייזען האבען אויך פאר איהם
געשטימט איז דעריבער נישט קיין וואונדער דער
ריזיגער נצחון פון רוזוועלטען.
דער אויסגאנג פון די וואהלען איז אלזא
פאר און אונצווייד'טיג די בעפעלקערונג פון די
פאראייניגטע שטאטען האט זיך ארויסגעזאגט פאר
דער גענעראל-ליניע, וואס ווערט רעפרעזענטירט
דורך רוזוועלטען, דעלמע וועט איצט ווייטער פיהר-
ען זיין עקספערימענט פון ווירטשאפטליך-געזעל-
שאפטליכען איבערבוי פון די פאראייניגטע שטאטען.
די קאנסערוואטיווע עלעמענטען, וואס זענען גרו-
פירט ארום דער גרויסער פינאנסעריע און גרויס-
אינדוסטריעלען קאפיטאל האבען דורך דעם
... פון לאנדאן געוואלט דערפיהרען צו א 100-פראצ-
ענטיגען קאפיטאליסטישען רעזשים, וואס אנער-
קענט א קאמפראמיסלאזען ליבעראליזם אין ווירט-
שאפטליכען לעבען. די פריוואטע איניציאטיוו האט
דער געדארפט בעקומען א אונבעגרענצט פעלד
פאר דער טעטיגקייט און די מלוכה האט זיך ווידער
געדארפט בעגרעניצען צו דער ראלע פון א רעגו-
לאטאר פון זיכערקייט און גאראנטיע.
די נועהלער פון די פאראייניגטע שטאטען
האבען אבער דורך זייער ענטשיידונג געגעבען א
ענטפער בעווייז, אז זיי ווינשען זיך נישט א צו-
ריקקעהר, צו די אלטע ווירטשאפטס פארמען פון
קאנסערוואטיווען ליבעראליזם און אין דעם טאקע
בעשטעהט די וויכטיגקייט פון דעם דריטען נאוועמ-
בער אין די פאראייניגטע שטאטען.
ווי אזוי עס וועט אבער זיין רוזוועלטס ווייט-
ערדיגער פאליטיק איז נישט אינגאנצען קלאר.
בעת דער וואהל קאמפאניע האבען רוזוועלטס געגנער
איהם פארגעווארפען סאציאליזם און אפילו באל-
שעוויזם.
אין משך פון זיין יעהריגען אמטירען האט
רוזוועלט דעטראניזירט דעם דאלאר און איהם אזוי
געומען די איבערשטע הערשאפט אין דער פאר-
שטעלונגס ווערט פון דורכשניטליכען אמעריקאנער,
וואס געלד דארף דינען דער געזעלשאפט, און
נישט די געזעלשאפט דעם געלד" דעם דאזיגען
בעת האבען אנגעקינדיגט די מעגאפאנען אויף די
רוגען פון די גאסען, די אויפשריפטען אויף די
קיבאס און עס האבען עס כסדר איבערגעחזרט
רוזוועלט און זיינע אנהענגער. די צווייטע לאזונג איז
געזען די איינגרענצונג פון דער מלוכה אין דעם ווירט-
שאפטליך-געזעלשאפטליכען לעבען, די מלוכה מוז
ארויסטרעטען אלס א רעגולאטאר פון די ווירט-
שאפטליך-געזעלשאפטליכע פראצעסען, זי האט אנ-
געהויבען פעסטצושטעלען די פרינציפען פון קא-
לעקטיווע אפמאכען, לויהנען א. אז. וו.
די דריטע לאזונג ,וואס רוזוועלט האט געוואר-
פען איז געוועזען: „סוף פון דער מלוכה איבער'ן
בירגער". ביז רוזוועלטס ערשטע וואהל האט מען אין
אמעריקע נישט געוואוסט פון קיין עפענטליכען שוץ,
אונטערשטיצונגען פאר רואינירטע פארמער, הילף
פאר ארבייטסלאזע, דאס אלץ האט ערשט איינגע-
פיהרט רוזוועלט.
ווי אזוי עס וועט געהען די ווייטערדיגע אר-
בייט פון רוזוועלט'ן אין זיין צווייטער 4-יעהריגער
קאדענץ וועט בעווייזען די נאהענסטע צוקונפט.
אייראפע אינטערעסירט זיך אבער אויך מיט
דער פראגע וועגען דער השפעה פון די פרעזידענ-
טען וואהלען אויף דער אויסלענדישער פאליטיק
פון די פאראייניגטע שטאטען. וואהרשיינליך וועט
אין דער ריכטונג נישט פארקומען קיין שום ענ-
דערונג. עס וועט מסתמא אויפגעהאלטען ווערען די
איצטיגע ליניע פון ספעארירען פון אייראפע, אבער
נישט אין אזא שארפער פארם, בעזונדערס אויפ'ן
געביט פון ווירטשאפטליכער און וואלוטע פאליטיק.
איז רוזוועלט געשטאנען אויפ'ן שטאנדפונקט פון
צוזאמענארבייטען מיט אייראפע.
ווי עס זאל אבער נישט זיין גיט רוזוועלטס
נצחון וועלכער קען בעטראכט ווערען אלס א נצחון
פון פרייהייט און דעמאקראטיע אין די היינטיגע צייט-
טען פון פאשיסטישען אנגריף און רעאקציע, א
האפנונג אויף בעסערע צייטען.

רוזוועלטס ביאגראפיע

פראנקלין דעלאנא רוזוועלט, איז דער 33-טער
פרעזידענט פון די פאראייניגטע שטאטען און איינער
פון די ווייניגע, וואס איז אויסגעוועהלט געווארען
צום צווייטען מאל.
רוזוועלט איז געבוירען געווארען דעם 30-
טען יאנואר 1882 אין הייד פארק, אין שטאט ניו-
יארק, נאכ'ן פארענדיגען דעם שטודיום אויפ'ן האר-
ווארדער אוניווערזיטעט, האט ער נאך דריי יאהר
בעזוכט די יורידישע שולע אין קאלומביע און אין
יאהר 1907 האט ער אנגעהויבען צו פראקטיצירען
אלס אדוואקאט אין ניו-יארק. אין 1910 איז ער
געוועהלט געווארען אין סענאט פון שטאט ניו-
יארק. באלד אינגיכען איז ער איבערגעגאנגען אלס
געהילפס סעקרעטאר אין פלאט-מיניסטעריום וואו
ער איז געבליבען אויף דעם אמט די גאנצע צייט
פון דער מלחמה.
אין די חדשים יאנואר פעברואר 1919 האט ער
אדורכגעפיהרט די דעמאביליזאציע פון אמעריקאני-
שען מיליטער אין אייראפא און אין 1920 האט
ער רעזיגנירט פון זיין אפיציעלען אמט.
אין 1928 איז ער געוועהלט געווארען אלס גו-
בערנאטאר פון שטאט ניו-יארק, אויף דעם אמט
איז ער ארויסגעטרעטען געגען דער פראהיביציע,
אין 1921 האט רוזוועלט גענומען א אייז באד און
צוליב דעם איז ער צום טייל פאראליזירט.
אין 1930 האט די דעמאקראטישע פארטיי ארויס-
געשטעלט רוזוועלטן אלס איהר קאנדידאט, ערשט ביי
די פרעזידענטען וואהלען אין יאר 1932, איז רוזוועלט
דאן אויסגעוועהלט געווארען מיט א געוואלדיגער
מעהרהייט פון 427 שטימען געגען 59.
איידער רוזוועלט האט איבערגענומען זיין אמט,
איז אויף איהם דעם 15. פעברואר 1933 אויס-
געפיהרט געווארען א רעוואלווער אטענטאט דורך
דעם איטאליענער זאנגארא, אלס רעזולטאט פון
אטענטאט איז שטערבליך פערוואונדעט געווארען
דער בירגערמייסטער פון טשיקאגא, טשערמאק.

—*×*—

P.K.O. ODDZIAŁ w ŁODZI,
Al. Kościuszki 15, tel. 191-82
otwiera i prowadzi rachunki czekowe
wykonuje zlecenia przelewowe, przekazowe,
realizuje czeki kasowe.

אנשלוס פון א"י צו איינער פון די אראבישע מלוכות
קען לעזען דאס א"י-פראבלעם?
פארשלאג פון אגודה-פיהרער ד"ר יצחק ברויער

בערלין (י.ט.א.) אין דער לעצטער אויסגאבע
פון פראנקפורטער „איזראעליט" (ארגאן פון דער
אגודת ישראל) בעהאנדעלט דער אגודה-פיהרער
דר. יצחק ברויער (ירושלים) דאס א"י-פראבלעם.
פעסטשטעלענדיג די צוגעטראגענהייט פון יודישען
פאלק צו א"י וואס קען דורך קיינעם נישט בעליי-
קענט ווערען, קומט דר. ברויער צו דער מסקנה
אז אויף עליה- און באדען-ערווערב קען דאס יודי-
שע פאלק נישט פארציכטען. עס איז אבער —
שרייבט דר. ברויער — דעם יודישען פאלק נישט
געלונגען צו שאפען א מאיאריטעט פאר דער אויפ-
וואכונג פון אראבישען נאציאנאליזם. עס בעשטעהט
הערינבער די פראגע, צי עס איז פאראן אן אויסגלייך
צווישען דעם אראבישען נאציאנאליזם און דעם
אנשפרוך פון יודישען פאלק צו שאפען אין א"י
זיין נאציאנאל-היים.
דר. ברויער ווארפט אפ דעם קאנטאניזאציע-פראנ-
יעקט, וואס ווערט פארגעשלאגען פון פערשידענע
ענגלישע קרייזען. אין פאלעסטינע שטויסט זיך אן
דאס יודישע פאלק נישט אויף קיין פאלעסטינעזי-
שע נאר אויף אן'אראבישע נאציע.
די לעזבארקייט פון פראבלעם — מיינט דר.
ברויער — ליגט אין אנשלוס פון א"י אן איינעם
פון די עקזיסטירענדע אראבישע שטאטען.
וועגן דער דאזיגער אנשלוס וועט פראקלאמירט ווער-
רען דורכ'ן פעלקער בונד (אלס דעם מהנשער פון
דער א"י-סובערעניטעט) אלס פאליטישער ציל,
פון וועלכען מען טאר נישט אפטרעטען אן א זייט,
וחנן אלזא די מאנדאטא-מאכט וועט לעתיד מוז-
זען צוגרייטען נישט בלויז די שאפונג פון דער יודי-
שער נאציאנאל-היים אין א"י, נאר אויך דעם אנ-
שלוס פון א"י אן איינעם פון די עקזיסטירענדע
אראבישע שטאטען — דעמאלט וועלען די יודען אין
דעם דאזיגען שטאט (צו וועלכען א"י וועלט אנ-
געשלאסען געווארען) געבילדעט א מינדערהייט.
דאס רעכט פון יודישען פאלק, איינערהאלב פון
דעם דאזיגען אראבישען געזאמט-שטאט צו בויען
זיין נאציאנאל-היים און זי אויסהאלטען,
וואלט געדארפט געשטעלט ווערען אונטער דער
גאראנטיע פון פעלקער-בונד און דעם שוץ פון
דער מאנדאטאר-מאכט אלס אויספיהר-ארגאן.
די פארגעשלאגענע לעזונג — שרייבט דר.
ברויער — פאדערט נעוויסע ויתורים פון אראבער
און יודען; די דאזיגע ויתורים זענען אבער נישט
אונערטרעגליכע. די אראבישע נאציע וועט זיך מוז-
זען איינלעבען מיט'ן געדאנק; דאס א"י זאל ווערען
אין אראבישען געזאמט-שטאט א מין גושן: דער-
פאר האבען די אראבער די זיכערקייט, אז א"י בלייבט
אין זייער בעזיץ. דאס יודישע פאלק ווידער וועט מו-
זען ענדגילטיג פארציכטען אויף דער שאפונג פון
יודישען שטאט אין א"י.
ביז דער דורכפיהרונג פון דאפעל-ציל פון דער
נייער פעלקערבונד-פאליטיק דארף אבגעהיט ווע-
רען דער מאנדאט.
לסוף זאגט זיך דר. ברויער ארויס פאר א
„קאנפערענץ פון רונדען טיש", צו וועלכער מען
זאל אבער נישט קומען מיט לעדיגע הענד עס איז
געקומען די צייט פאר קאנסטרוקטיווע פארשלאגען.
וועגען דער קעניגליכער קאמיסיע בעמערקט דר.
ברויער, אז ווען די זאל אפילו בלייבען אין א"י יאהר-
רען גאנצע, וועט זי נישט זיין ביכולת פעסטצושטעל-
לען עפעס אנדערש ווי בלויז דאס, וואס שוין היינט
קען עס איהר זאגען יעדעס קינד.

די בעריהמטע ארטיסטקע דינע פיינמאן
ליגט ערנסט קראנק אין א שפיטאל אין פאריז

די בעריהמטע יודישע ארטיסטקע דינע פיינמאן
ליגט איצט שווער קראנק אין א שפיטאל אין פאריז.
ווי מען געדענקט, איז איהר מאן זיגמונד פיינ-
מאן געשטארבען בעת דער פראבע אין האטען גרוי-
סען טעאטער און ליגט אויפן לאדזשער בית-עלמין.
אונזער פאריזער מיטארבייטער שרייבט אונז ווע-
גען דינע פיינמאנס קראנקהייט אט וואס:
„דינע פיינמאן איז געקומען קיין פאריז, גע-
נומען רעפעטירען, אנגאזירט, זיך געגרייט אויפצו-
טרעטען. עס האט געהאלטען ביי א טאג פאר דער
פארשטעלונג. זי האט ווידער רעפעטירט, און פלוצ-
לונג האט זי זיך געפיהלט שלעכט.... שנעל האט מען
גערופען א דאקטאר און ער האט פעסטגעשטעלט, אז
מאדאם פיינמאן האט בעקומען א הויכען בלוט-
דרוק. שנעל האט מען איהר געמאכט איינשפריצונגען
און אין גרויס געפאהר זי אוועקגעפיהרט אין פרעכ-
טיגען אמעריקאנער שפיטאל, וועלכער געפינט זיך
ביי פאריז. מאדאם פיינמאן האט בעקומען א געווי-
סען בלוטשטורץ אין קאפ; איין זייט קערפער
האט אנגעהויבען לאנגזאם פאראליזירט ווערען.
א דאנק די באלדיגע מיטלען פון ד"ר שווארץ איז
געלונגען אפצושטעלען די קראנקהייט. איצט גע-
פינט זיך מאדאם פיינמאן אין שפיטאל. איך בין
היינט ביי איהר געווען און מיט איהר גערעדט. דער
בעזוך ביי איהר בעט, האט מיך שטארק גערידערט.
זי רעדט צו דער זאך, איין זייט קערפער איז ביי
איהר שטייפליך. ארימע פרוי! איהרע טרערען הא-
בען צושניטען מיין הארץ...
איך בין נאך איצט אונטערן איינדרוק פון מיין
בעזוך אין שפיטאל. די ווערטער פון דער ארימער
פרוי שטעהען מיר נאך אין הארצען, ווען איהר
הערט ווי זי האט געוויינט... גערעדט וועגען איהרע
קינדער... וועגען ציליען, וועגען זאצ'ן...
יא, איך האב גערעדט מיטן דאקטאר, וועלכער
בעהאנדעלט זי. ער האט מיך געבעטען נישט לאנג
בלייבען ביי איהר צוקאפענס. ער האט מיר געזאגט,
אז עס איז נישט ראטזאם ביי איהר לענגער צו שטע-
הען... ער איז זיכער — אזוי האט ער מיר געזאגט
— אז ס'וועט זיך אויסשטעהן און זי וועט קענען
פאהרען צוריק אהיים.

1-טע לעטשניצע
מיט שטענדיגע בעטען
פאר כירורגיע פון ציין, קיהן-באקען און יאסלעס
Dr. med. פון
Sadokierski
פיעטריקאווער 56, טעל 129-77.
עמפפאנגס-שעה'ן פון 9 פריה ביז 12 בייטאג.

ווי 70-יעהריגע יודען זענען בעגאנגען... „ראסען-שאנדע"
נישט קיין וויץ נאר אן'אמת'ער אורטייל פון א דייטש געריכט

בערלין. (יט"א). אין שטעטעל קירף (קרייז
סאארבורג) איז פארגעקומען א פראצעס אויף דער
ארויספאהר - סעסיע פון הויף לאנדגעריכט
פון טריער, פאר וועלכען עס זענען געשטאנען פינף
יודען וואס זיי איז פארגעווארפען געווארען „ראס-
סענשאנדע" (איבערשרייטונג פון נירנבערגער גע-
זעץ „צום שוץ פון דייטשען בלוט און דייטשער
עהרע"). איינער פון די אנגעקלאגטע איז אלט 60
יאהר, די איבעריגע פיר — צו העכער 70 יאהר
יעהר. דער בעשולדיגונגס אקט האט זיי פארגעווארד-
פען, אז פון סוף 1935 ביז יוני 1936 האבען זיי זיך
בעדינט מיט א 38-יעהריגער אריערין און איהר 14
יעהריגער טאכטער צום שבת'דיגען פייער-פארלעגען
און צו אנדערע שבת-ארבייטען. דער 60-יעהריגער יוד
איז פאמשפט געווארען צו 6 וואכען געפענגניש, די
איבעריגע פיר — יעדער צו א געלד-שטראף פון
200 מארק.

יודישע בעפעלקערונג פון בערלין פערקלענערט זיך פון חודש צו חודש טראץ כסדר'דיגען צושטראם פון יו- דען פון דער דייטשער פראווינץ.

בערלין (יט"א) פון אפיציעלע ציפערן, וואס זע-
נען די טעג פערעפענטליכט געווארען דורך דעם
סטאטיסטישען אמט אין בערלין, איז צו זעהן, דאס
נישט קוקענדיג אויף דעם כסדר'דיגען צופלוס פון
יודישע משפחות פון דער דייטשער פראווינץ קיין
בערלין, פערקלענערט זיך די יודישע בעפעלקערונג
פון דער הויפט-שטאט אונאויפהערליך און בעמליך
אין א דורכשניט פון 375 נפשות א חודש.
לויט די דאזיגע דאטען וואוינען אין בערלין 150
טויזענד יודען — מיטגלידער פון דער יודישער קול-
טוס-קהלה — לפני 161 טויזענד בעת דער פאלקס-
צעהלונג פון 1933. צו דער דערמאנטער צאהל
רעכענט צו דער סטאטיסטישער אמט 40 טויזענד,
וואס זענען נישט קיין מיטגלידער פון דער קהלה.
און 60 טויזענד האלב-יודען, וואס אין הסכם מיט
די נירענבערגער געזעצען ווערען זיי פערעכענט
אלס יודען.
אין משך פון דעם יאהר צייט פון אויגוסט 1935
— יולי 1936 האט די צאהל יודען, וואס האט עמי-
גרירט פון בערלין, איבערגעשטיגען מיט 4,500 די
צאהל יודען, וועלכע זענען פון דער פראווינץ גע-
קומען קיין בערלין.

פוילישע יודען פערקויפען אויס זיי- ערע הייזער אין דייטשלאנד.

בערלין (יט"א) דער „פעלקישער בעאבאכטער"
מעלדעט, אז לעצטענס געזען אלץ מעהר אונבעוועג-
ליכע גיטער (הייזער, פלעצער א. ד. גל.) אין דייטש-
לאנד אריבער פון יודישע אין ארישע הענד. בשונ-
דער בעמיהען זיך פטור צו ווערען פון אונבעוועג-
ליכען איינענטום אין דייטשלאנד יודען-אויסלענדער
וועלכע בייטען אויס זייערע גיטער מיט דייטשען,
וואס האבען אייגענטום אין אויסלאנד. דער דאזיגער
אויסטויש ענטוויקעלט זיך בעזונדערס מיט פוילען:
דייטשען אין פוילען טרעטען אפ זייער אייגענטום
פוילישע יודען און נעהמען פון זיי איבער זייערע
אונבעוועגליכע גיטער אין דייטשלאנד.

1-טע, גרויסע וויסענשאפטליכע
ענציקלאפעדיע
אין יודיש
איז 20 בענדער
ארויסגעגעבען דורכ'ן דובנאוו-פאנד אין פאריז.
א ציהרונג פאר יעדער שטוב.
אן'אוצר פאר יעדען אינטעליגענטען מענש.
שוין ארויס דער ערשטער און צווייטער באנד,
אין דרוק דער דריטער באנד.
פרייז פון יעדען באנד: אין פראכט-איינבונד— 24 זל.
אין האלב-לעדער-איינבונד— 27.50 זל.
אבאנענטען הערט דערמעגליכט אויסצוצאהלען אין ראטעס.
צו ווענדען זיך אין לאדז:
צום ספרופקטער פון דער דובנאוו-געזעלש. אויף לאדז און
ווארשעווער ה. זילבערבערג, טעגליך פון 7—8 אווענט אין
דער "קולטור-ליגע", נאווראטא 68, טעל. 191-15.

דער פוילישער זשארעס...

פון א. צינצינאטוס

וואס איז זיך ליכט צו פערטראכטען פון דעם קע-פעל, אז דאס האט עפעס א שייכות צו דעם בעריימ-טען פיהרער פון די פוילישע סאציאליסטען איגנאצי דאשינסקי. דער דאזיגער נאמען זאגט זעהר פיל, ער בעטייט א שטיק געשיכטע פון דער האבסבורגער מדינה פאר די לעצטע עטליכע צעהנדליג יאהר ביז דער וועלט-מלחמה, ער האט זיך רוהמפול פערשרי-בען סיי אין דער געשיכטע פון פוילישען סאציאליזם און סיי אין דער געשיכטע פון פוילישען פארלאר-מענטאריזם.

איגנאצי דאשינסקי איז געווען דער ערשטער, וועל-כער האט אויפגעבויט דאס גאליציאנער געמוייזעכץ און אין די צייטען ווען דאס פוילישע גאליציען איז געווען פון איין זייט בעהערשט דורך די קאנסערוואר-טיסטען פון גראף באבזשינסקים חדר און פון דער צווייטער זייט דורך דער קלעריקאל - אנטיסעמיטי-שער פראפאגאנדע פון גלה סטאיאלאווסקי — איז, ער דאשינסקי, געווען דער וואר-פרעבער, דער שטי-צער פון אלטע בעגריפען און געוואינהייטען, דער ערשטער טרעגער פון דעמאקראטישען געדאנק.

אין יענע צייטען, ווען מען פלעגט אין גאליציען דורכפיהרען ווייפרעזענטאנטען אין וויענער פארלא-מענט מיט דער הילף פון פערשידענע פאלשקייטען, מיט דער הילף פון א קילא קאלבאס און א ליטער בראנפען — איז דער ווען פאר א סאציאליסט געווען זעהר א שווערער. הגם גאליציען איז געווען דאס קלא-סישע לאנד פון ארימקייט — האבען אבער די קאנ-סערוואטיסטען, וועלכע האבען פאקטיש געהאט די מאכט אין זייערע הענד, אויסגעאיבט א געוואלדיגען דרוק אויף דער בעפעלקערונג און ווי פאראדאקסאל דאס זאל נישט זיין האבען די פויערים געשיקט פרי-צים אויף צו פערטיידיגען זייערע אינטערעסען אין וויענער פארלאמענט, און דעריבער איז דאס אויס-קליבען דעם סאציאליסט דאשינסקי אין עסטרייכי-שען פארלאמענט — געווען אויף יענע פערהעלטני-שען שיער נישט א רעוואלוציאנערע דערגרייכונג.

און דאס וואונדערבארסטע פון אלעם איז דאס וואס דאשינסקי איז געווארען דער פארלאמענטארי-שער פארשטעהער פון דער שטאט פון גייסטליכע, קא-טוילישע ארדענס, קלויסטערס און קירכען — פון דער קעניגליכער וואוועל-שטאט קראקא, און אויך שפעטער, שוין אין די פוילישע צייטען האט קראקע „פערראטען" איהרע קעניגליכע טראדיציעס און זי פלעגט שיקען סאציאליסטען אין פוילישען פארלא-מענט און בתוכם אויך דאשינסקי.

דאשינסקי האט געבראכען די „קעניגליכע מא-ניערען" פון אלטען קראקע.

* * *

איגנאצי דאשינסקי איז געווען א טיפישער און מוסטערהאפטער פארלאמענטאריער און ער האט זיך גלענצענד ארייגעפאסט מיט זיין סאציאליזם אין ווי-נער געמויזעכץ פון נאציאנאלע אנטאגאניזמען. דוקא אין עסטרייכישען פארלאמענט האט דער „פוילישער טעמיסטאקולעס" געפונען א ברייטערען פעלד פאר זיין טעטיגקייט. אין וויענער פארלאמענט זענען געזעסען א חוץ דאשינסקין, אויך דייטשע און טשעכי-שע סאציאליסטען, אבער קיינער פון זיי האט נישט געהאט אזא אויטאריטעט ווי דאשינסקי און נישט פערמאגט אזא גלענצענדע רעטאריק ווי ער. דאשינ-סקי איז געווען שארפזיניג, וויציג און שלאגפערטיג און ער איז געווען דער רוהך און רורך מאלאן-מעסי-נער פאלקס-טריבון, וועלכער האט אין זיינע הערצער א. יסמוטיטן היליגע שפעקטען, פערכאפענדע דעמא-גאגיע און האט קיינמאל נישט געפרובט קיצלען די אינסטינקטען פון המון. אין דער היינזיכט איז אפשר דאשינסקי געווען א אויסנאם פון צווישען א סך סאַ-ציאליסטישע פיהרער. ער האט אבער בעוויזען אז מ'-קען אהן די אלע ביליגע ארטאטארישע אקצעסארען געוואונען דעם צוטרוי פון די ברייטע ארבייטער-מאסען.

דאשינסקיס סאציאליזם האט זיך גלענצענד צו-געפאסט צו חער אזוי כאראקטעריסטישער וויענער געמיטליכקייט, ווען אין וויען פלעגען פון צייט צו צייט פארקומען גרויסע ארבייטער דעמאנסטראציעס און דער המון האט זיך אפגעשטעלט פארן בנין פון פארלאמענט, פלעגט צו די אויסגעשרייען „דאשינס-קי" נישט געהמען קיין סוף, קיינעם פלעגט מען אזוי פיל נישט ארויסרופען ווי דאשינסקין.

דער פוילישער סאציאליסטען - פיהרער איז אויך געווען זעהר פאפולער ביים עסטרייכישען קעניגליכען הויף און ער פלעגט זיין א'אפטער גאסט ביי דעם אל-טען פראנץ יאזעף, נישט אומזיסט פלעגט מען טאקע דאשינסקיס שטעלונג אין בעצוג צו די האבסבורגען בעצייכינען אלס „די אפאזיציע פון זיין מעניגליכען מאיעסטעט".

דאשינסקיס פאליטישער אני מאמין איז געווען דער פארלאמענטארישער סאציאליזם. דער גלויבען, אז איינערהאלב דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט אויפן וועג פון אן ענטשפרעכענדער געזעצגעבונג איז מעגליך צו רעפארמירען די וועלט און גייסט און לויט די וואונשען פון סאציאליזם, דעריבער האבען זיך אויך די האבסבורגען נישט אזוי שטארק געשראקען פאר דאשינסקין און זיי זענען געווען איבערציינט, אז פון זיין זייט וועט קיין סך נישט געשעהן.

דערפאר אבער איז דאשינסקי געווען א טרייער און אויסגעהאלטענער פארלאמענטאריער און ער האט שטארק געגלויבט אין דעם כוח פון דער פאר-לאמענטארישער דעמאקראטיע. די דאזיגע טרייקייט און קאנסעקווענטקייט האט דאשינסקי ארויסגעוויזען ווען איהם איז אויסגעקומען צו ערפילען די שווערע ראל פון מארשאלעק פון ערשטען פוילישען „סאנאַ-טארישען" סיים, נאך די וואהלען פון יאהר 1928, וועלכע האבען דער סאנאציע נישט געגעבען קיין מעהרהייט.

אין דעם ארייננפיהרען די פוילישע אפאזיציע אין סיים יפאיע האט דאשינסקי געזעהן א בפירושע פער-געוואלדיגונג פון דער פרייהייט פון פארלאמענט און דער אלטער פארלאמענטארישער ליב האט אין יע-נעם טאג איבערגעלעבט א טראגעדיע די דראמטישע סצענע מיטן פערשטארבענעם מארשאל פילסודסקי אין מארשאלעק - קאבינעט און די שארפע ווערטער, וועלכע זענען דערביי געזאגט געווארען האבען איהם איבערצייגט, אז די פוילישע דעמאקראטיע לעבט אי-בער איהרע לעצטע מינוטען, און פערלויף פון דער גאנצער צייט פון זיין קאדענץ האט דאשינסקי גע-פרובט ראטעווען כאטש די אויסערליכע פארמען פון פארלאמענטארישער דעמאקראטיע — אבער ער איז אין דעם קאמף געגען פוילישען פארלאמענט און גע-נטן זיין איינציגער פערזאן אפגעשוואכט געווארען.

דאשינסקי האט אבער בלי-ספק ארויסגעוויזען א סך כאראקטער און ער איז נישט אוועק אין די וועד-גען פון יענדזשעי מאראטשעווסקי און טארטאוויש האלובקא, כאטש ער איז געווען א גרעסערער אויטא-ריטעט פון זיי און האט טעקענט פארן „פערראט פון זיין גלויבען" מאכען א בעסערע קאריערע פון יענע.

דאשינסקי בלייבט ביזן סוף פון זיין לעבען, אויב נישט קיין אויסגעהאלטענער מארקסיסט, לויט אלע כללים און פרינציפען פון קארל מארקס לעהרע — איז יעדענפאל א טרייער און קאנסעקווענטער דע-מאקראט.

* * *

נאך א קליינער עפיזאד פון מיינע פערזענליכע ערינערונגען וועגען דאשינסקין, דאס איז געווען אין דער צייט פון דער גרעסטער צופרידענקייט פון דער גרויסער וועלט-מלחמה, אין יאהר 1917, איך האב דאן געוויילט אין דעם רעוואלוציאנירטען, פערארים-טען און פערהונגערטען קראקע, אין דעם יודישען קוואַרטאל אויף „קאוושימיעזש" זענען פארגעקומען הונגער-דעמאנסטראציעס, די מאסען האבען גע-שטורעמט די שפייז-קראמען און די בעקערייען און פערהילכט די גאסען מיט די אויסגעשרייען „טא פזשעקלענטא וואינא זשידאווסקא".

אט אין דעם דאזיגען טראגישען טאג אין אויסגע-פאלען דער ארבייטער יום-טוב פון 1-טען מאי און דאשינסקי האט אין הויס גרויסען זאל פון דער קראַ-קאווער „סאציאליסטישער פעסטונג" אויף דונאיעור סקיעגא נ. 5 (ביז צו היינטיגען טאג קאנצענטרירט זיך דארט דער קראקאווער סאציאליזם) געשטורעמט די באריקאדען פון דער בורזשואזע רעאקציע און קאפי-טאליסטישער וועלט-אחדות. ער האט דאן אין זיין חנדע, וועלכע איז ווייט נישט געווען קיין דעמאגאגיש שונד-ווערק, גלענצענד כאראקטעריזירט די גרויסע ראל פון קארל מארקסן, וועלכען ער האט לויט דער בעדייטונג פערגליכען צו קאפערניק און דארווינען פונקט אזוי ווי קאפערניק—האט געזאגט דאשינסקי האט צושטערט די געאצענטרישע וועלט-אנשויאונג (דעם גלויבען, אז די ערד געפינט זיך אין צענטר פון דער וועלט) און אויסגעפונען די אייביגע געזעצען פון דער בעוועגונג פון די הימעל-קערפער, פונקט אזוי ווי טשארלז דארווין האט אונטערגעגראבן די אנטראַ-פאצענטרישע וועלט-אנשויאונג, (לויט וועלכער דער מענש שטייעט אין צענטער פון דער וועלט) און אויס געפונען די געזעצען פון דער פערענדערליכקייט און פערמאנענטער עוואלוציע פון דער ארגאנישער וועלט — פונקט אזוי האט קארל מארקס אויסגעפונען די אייזערנע געזעצען פון דער עקאנאמישער ענטוויקלונג און זיין לעהרע איז געווען א דערגענצונג און א פער-פאלקאמונג פון דארווינים.

און געענדיגט האט דאשינסקי זיין פרעכטיגע רע-דע, אין יענע טעג פון הונגער, נויט און פערצווייפ-לונג מיט געבײלטע פויסטען, מיט דראהונגען אויפן אדרעס פון דער אלטער וועלט:

„ציטערט טיראנען" — עס וועט קומען דער טאג פון משפט"

* * *

היינט מיט צוואנציג יאהר שפעטער זענען אויס-געוואקסען נייע פערפאלגער און טיראנען אין דער גאנצער וועלט, די דעמאקראטיע ווערט אין פיל לענ-דער בעטראכט אלס פאראדאקס, אלס אן אפגעלעב-טער גלויבען. דער סאציאליזם לעבט איבער א שווע-רען קריזיס און ראנגעלט זיך ביטער פאר זיין עקזיס-טענץ און דאשינסקי לעבט נישט מעהר.

היינט קען שוין נישט דאשינסקי, אפשר מיט פיל מעהר רעכט אויסשרייען: „ציטערט טיראנען — עס וועט קומען דער טאג פון משפט"

הלוואי וואס גיכער...

בונד צווישען איטאליען און דייטשלאנד

זיין בעדייט פאר דער וועלט

פון א. גלאנץ

אין יאהר 1934 איז היטלער געפלויגען קיין ווענעדיג און דארט געהאט א קאנפערענץ מיט מוסאליני'ן, דעם איטאליענישען פאשיסטישען דיק-טאטאר. איצט איז גאלעאצא טשיאנא, איטאליע-נישער אויסערן-מיניסטער און מוסאליני'ס איידעם, געפלויגען קיין בערלין, זיך צו זעהן מיט היטלער'ן.

די ערשטע בעגעגעניש צווישען דעם ברוינעם דייטשען פאשיזם און דעם שווארצען איטאליענישען איז נישט געווען קיין גרויסער דערפאלג — פון היטלער'ס שטאנדפונקט. כאטש גענוי, וואס עס איז גערעדט געווארען צווישען די צוויי דיקטאטארען מיט צוויי יאהר צוריק האט מען קיינמאל נישט פערעפענטליכט, דאך איז דאן געווען גענוג גרונד צו טראכטען, אז היטלער האט נישט דערגרייכט דאס, וואס ער האט געוואלט. דער פאקט, וואס ער האט פערזענליך ריזיקירט אזא רייזע, איז געווען בעוויז גענוג, אז עס האט זיך געהאנדעלט אין עפעס גאר וויכטיגעס. דער פאקט ווייטער, וואס די בעציהונגען צווישען איטאליען און דייטש-לאנד זענען שפעטער נישט געווען וועד ווייסט ווי פריינדליך — דאס האט דעמאלט בערעכטיגט די מיינונג, אז היטלער האט ווייניג וואס גע-פועל'ט.

וואס האט היטלער דעמאלט פערלאנגט?

ווידער קאן מען קיין שום גענויעס נישט ווי-סען. עס איז אבער נישטא קיין צווייפעל, אז דער אויבערהער פון די נאצים האט געוואלט א מין פאראייניגטען פאשיסטישען פראנט אין איירא'פא. געגען וועמען?

אין דער ערשטער רייה — געגען סאוויעט-רוסלאנד, און דאן אפשר אויך געגען די דעמא-קראטישע לענדער, קודם-כל פראנקרייך און ענג-לאנד.

מוסאליני איז דעמאלט נאך נישט געווען גרייט פאר אזא פאראייניגטען פאשיסטישען פראנט. עס איז נאך געווען פאר דער עטיאפישער מלחמה, איטאליען האט נאך נישט געוואוסט, ווי פראנק-רייך און ענגלאנד וועלן האנדלען. מוסאליני איז אויך נישט געווען גרייט [illegible]

[illegible]

היטלער האט דערווייל געשלאסען אן אפמאך מיט וויען, לויט וועלכען נאצי-לאנד פערפליכטעט זיך צו רעספעקטירען עסטרייך'ס אומאפהענגיגקייט. דייטשלאנד איז געווארען מיליטעריש זעהר שטארק. זי האט בעוויזען איהר מאכט אין די לעצטע צוויי יאהר אויף א זעהר קענטיגען אופן. זי האט איינ-געפיהרט געצוואונגענע מיליטער-דינסט, זי האט מיליטאריזירט דאס רהיינלאנד, זי האט אין דאנציג אויסגעפיהרט אלץ, וואס זי האט געוואלט. דער דייטשער לופט-פלאט יאגט אן א שרעק אויף אלע לענדער. מיט איין ווארט — דייטשלאנד איז היינט צו טאג א מיליטערישע מאכט פון ערשטער ראנג, אפשר שוין די ערשטע מיליטערישע מאכט אויף דעם אייראפעאישען קאנטינענט.

מוסאליני האט פריהער נישט זעהר שטארק געהאלטען פון אנטי-סאוויעטישער בעוועגונג, אי-טאליענ'ס אינטערעסען שטויסען זיך דערווייל אין ערגיץ נישט אן מיט סאוויעט-רוסלאנד, אבער דייטש-לאנד האט דעם קריג געגען סאוויעט-רוסלאנד גע-מאכט פאר דעם צענטער פון איהר אויסלענדישער פאליטיק. דייטשלאנד איז איצט מעכטיג. עס איז קלאר, אז מען קאן איצט עפעס געווינען פון א בונד מיט דייטשלאנד.

אלע סמנים ווייזען אן דערויף, אז רוים איז לעצטענס געווארען זעהר פריינדליך צו בערלין. פריינדליכער ווי ווען עס איז. דאס זעהט מען אין די אנטי-באלשעוויסטישע אויסברוכען, וואס די קאנ-טראלירטע איטאליענישע פרעסע האט זיך דער-לויבט לרוב. עס וואלט געווען זעהר נאאיו צו מיינען, אז דאס האט צו טון מיט דער מורא אין איטאליען פאר קאמוניזם. מוסאליני ווייסט בעסער ווי ווער עס איז, אז ער האט גארנישט וואס מורא צו האבען פאר מאסקווע אין דעם פרט פון קאמו-ניסטישער פראפאגאנדע. די אויסברוכען האבען בלויז דעם צוועק צוצוגרייטען די איטאליענישע בעפעלקערונג צו א פריינדליכער שטעלונג געגען דייטשלאנד, ווי א מלוכה — עפעס, וואס איז פריהער נישט געווען.

רוים'ס דערנעהנטערונג צו בערלין קאן מען אויך זעהן פון די אנטיסעמיטישע אויסברוכען, וואס האבען זיך בעוויזען אין די איטאליענישע צייטונגען — אויך א נייעס. און דערין שטעקט נישט בלויז א ווילען צו ווייזען די נאצים, אז מען נעמט אן זייער „אידעאלאגיע", עס שטעקט עפעס וואס געהט טיפער. דער קריג געגען ראטענלאנד ווערט צוגע-גרייט אונטער דעם רוף: „געגען באלשעוויזם"! כדי די אייגענע מאסען זאלען אט דעם רוף דער-פיהלען נעהנטער, „אינטימער" אזוי צו זאגען, ווערט דער באלשעוויזם פאראייניגט מיט דעם יי-דענטום און דער רוף איז שוין „געגען באלשע-וויזם און יודען"! אזוי מאכט מען עס אין דייטש-לאנד. אויב איטאליען וויל געהן איינאיינעם מיט דייטשלאנד, מוז מען אין רוים צוגעבען, אז אזא דאפעלטע לאזונג האט זיך איהרע גרויסע מעלות.

די פאשיסטישע מלוכות דארפען זיך רעכ-נען מיט פראנקרייך, וואס איז פערפליכטעט צו קו-מען צו הילף דעם ראטענפערבאנד, ווען ער וועט אטאקירט ווערען. מען רעכענט זיך טאקע. מעהר נישט, דא שפילט שפאניען אויך א גרויסע ראלע. אויב שפאניען זאל ווערען פאשיסטיש, און אויב א פאשיסטיש שפאניען זאל זיין די שותפ'טע פון דייטשלאנד און איטאליען — און זי וועט עס זיין — דאן וועט די פראנצויזישע ארמעע זיך דארפען רעכענען נישט בלויז מיט דעם דייטשען מיליטער, נאר אויך מיט די ארמעען צו דרום, דאס הייסט פון איטאליען און שפאניען. דעמאלט איז א גרוי-סע פראגע, צי פאריז וועט זיך איילען צו קומען צו הילף דעם סאוויעטען-פערבאנד. פראנקרייך וועט אפשר דאן בעסער וועלען פערבלייבען נייטראל.

אט דאס אזא נייטראליטעט, וויל מען איי-געבטליך מעהר ווי אלץ איצט אין בערלין, און ממילא אויך אין רוים. דייטשלאנד, איטאליען, פראנקרייך און ענגלאנד זאלען זיך פערפליכטען נישט צו אטאקירען איינס דאס אנדערע אין משך פון א געוויסער צייט. וואס שייך אבער רוסלאנד, דארט זאל קיין שום פערפליכטונג נישט זיין.

אז אין ענגלאנד איז מען גענויגט איבערצוגעהן דערויף, איז שוין לאנג בעקאנט. אבער אויך אין פראנקרייך זענען דא מעכטיגע אינטערעסען, וואס וועלען צושטעהן צו אזא שטאנדפונקט.

דער צוועק איז נישט בלויז א פאראייניגטער פראנט געגען ראטענלאנד. באר אויך די מיטלען ווי אזוי צו ליקווידירען דעם פראנצויזיש - סאוויע-טישען מיליטערישען בונד. די דעקלאראציע פון דעם בעלגישען קעניג וועגן בעלגיען'ס „נייטרא-ליטעט" בנוגע פראנקרייך און דייטשלאנד איז אויך א טייל פון דער אלגעמיינער מאביליזאציע אין אייראפא. עס איז נאך מעהר ווי דאס. עס איז פאקטיש א דעקלאראציע לטובת היטלער'ן, לטובת דעם פאשיסטישען לאגער.

וואס היטלער האט נישט געקאנט פועל'ן מיט צוויי יאהר צוריק, האלט ער ביים געווינען איצט. [illegible]

פראטעסט פון גייסטליכקייט

געגען שמוציגער שטרייכער-העצע געגען דער ביבל

[illegible]

דעמאָקראַטישע פיהרער

קלאַנגען און אָפּקלאַנגען

פון לעאָ קעניג

די אידעאַליסטען, פלאַטאָניקער און הומאַניטאַ־רען, וואָס זענען נאָך פערבליבען אין אונזער צייט, און וועלכע ישעהמען זיך נאָך נישט אינגאַנצען מיט זייער פלאַטאָנישען אידעאַליזם און מיט זייערע אַפּגעלעבטע, אַלטמאָדישע הומאַניטאַרע אידעאַלען, זיפ־צען איצט אונטער פון צייט צו צייט:

פאַר וואָס יאַוועט זיך איצט נישט עפּעס אַ גרויסער הומאַניטאַרער נביא, אַ גייסער אינספּירירטער פיהרער, וואָס זאָל רופען די מענשהייט צו ליבע, פריי־דען און גלייכהייט?

וואו זענען זיי אָט די אמת'ע נביאים, מיט וועלכע די מענשהייט איז אַמאָל געווען אַזוי רייך?

פאַר וואָס זענען די אַלע היינטיגע גרויסע פיהרער אין אייראָפּע ס'רוב פיהרער פון רעאַקציע, וועלכע רו־פען צו קריג און שנאה?

וואו זענען די גרויסע אָראַטאָרם, פּאַרלאַמענטאַ־רישע רעדנער, וואָס זאָלען מיט זייערע פייערדיגע און בעגייסטערטע רעדעס ראַטעווען די מענשהייט פונם פינסטערען שוואַרצען אָפּגרונד, פאַר וועלכען זי גע־פינט זיך איצטער?

אין דעם הויכן אידעאַל פון ברידערליכקייט און שלום צווישען פעלקער מינדערווערטיגער פון דעם אי־דעאַל פון ברוטאַלער גבורה, נאַציאָנאַלער אָראַגאַנץ און פינסטערען שאָוויניזם?

פאַרוואָס־זשע יאַוועט זיך נישט אָט די גרויסע, אַפּאָסטאָלען פון דעם שעהנעם, ערהאַבענעם אידעאַל, אין אַ צייט ווען די רעאַקציע האָט יאָ גלענצענדע און כאַריזמטע פיהרער און אָראַטאָרס?

פאַר וואָס זאָלען די פאַשיסטישע לענדער האָבען אַזעלכע מעכטיגע גלענצענדע (און אפילו זייערע גע־נער מוזען צוגעבען אַז זיי זענען זעהר פעהיג) פאָלקס אָראַטאָרס ווי מוסאָליני און היטלער, און דווקא די פאַרלאַמענטאַרע לענדער, וואו די קונסט און דער קולט פון רעטאָריק זענען שטענדיג געווען אַזוי הויך, זאָלען איצט אין אַזאַ קריטישער צייט נישט קענען אַרויסגעבען קיין איין מעכטיגען טריבון, וואָס זאָל וועקען און רעדען צו דעם האַלב־אַטראָפירטען געוויס־סען פון דער מענשהייט?

פאַר וואָס?

פאַר וואָס זאָלען די דעמאָקראַטישע אייראָפּעאי־שע מדינות איצט האָבען אַזעלכע פאַרלאַמענטאַריער צום ביישפּיל, ווי באַלדווין און אידען, בלום און בענעש, וואָס נישט קוקענדיג אויף זייערע אַנדערע גרוי־סע מעלות, קענען זיי זיך ראַך (וואָס יעדער צוגע־בען) נישט פערגלייכען אַלס אָראַטאָרס און טריבו־נען מיט די מוסאָליניס און היטלערס?

איז עס חלילה דערפאַר ווייל די רעזערוואַוואַרען פונם מענשליכען אידעאַליזם זענען שוין אינגאַנ־צען אויסגעטרוקענט און עס ישפּרודלען איצטער נאָר די אויסגעגראָבענע קוואַלען פון שנאה, קריג און מרידה?

און די לעצטע פלאַטאָנישע אידעאַליסטען פון אונזער צייט וואַגען נאָך צו חלומען און האָפען גע־גען אַלע האָפענונגען:

זיי שטעהען אויף אין שעהנעם ליכטיגען פריהמאָרגען געהען אַרויס אין גאַס, און אַ ליכטיגע ערשיינונג פערבלענדעט זייערע אויגען: אַ ליכטיגע, שטראַהלענדיגע געשטאַלט איז נתגלה געוואָרען, אַ נביא אין ווייסען... דער אויפגעשטאַנענער ישעיה אפשר... און ער געהט פון גאַס צו גאַס, פון שטאָט צו שטאָט, פון פעלד צו פעלד און פרעדיגט פרידען און ליבשאַפט...

בני אדם, זעהט וואָס איהר טוט, איהר בחים מיט אייערע אייגענע הענד משחיתים, וואָס וועלען אייך אליין פערניכטען: איהר, אייערע קינדער מאַכען גיפטיגע סמ'ען און אויפרייס־מאַשינען, וועלכע וועלען אייערע אייגענע לייבער און די לייבער פון אייערע אייגענע קינדער צופליישען, צורייסען און פערטיפּטען ווי מייז... "

בני אדם, זעהט, איהר האָט צופּעפּנט די קוואַלען פון ווילדער און אומזיניגער חיה'שער שנאה, וועלכע וועט אייך אליין פערפליצען און פער'סמען...

און גאָט ערד איז שעהן און רייך מיט פרוכטען, בני אדם... זי קען אייך אַלע זעטיגען, פונקט ווי די ליכטיגע זון קען אייך אַלע וואַרימען און טעבען לעבען... האָט־זשע חרטה אויף אייערע אומגעלומר פערטע זיך פערדאַרבענדיגע און מיאוסע מעשים, איר דער אַ מבול פון בלוט און שנאה וועט אייך אַלעמען נישט אַראָפּפליצען פונם פּנים פון דער ערד...

אַזוי רעדט ער, אַזוי דאַרף ער רעדען... און די מחנות, וואָס געהען נאָך זיין ווייכען סאַמעטען רוף צו פרידען, ווערען אַלץ גרעסער.

די שוואַרצע און ברוין־העמדעלדיגע מחנות וואַרפען אַראָפּ פון זיך זייערע קריגערישע מונדירען, זיי טוען זיך אָן אין ווייסע זייבערע טליתים, און מיט לולבים אין די הענד געהען זיי נאָך דעם געוואַלדיגען פיהרער פון שלום, און זינגען געזאַנגען פון פרידען און ליבשאַפט..

עס זענען נאָך פאַראַן אַזעלכע פלאַטאָנישע אי־דעאַליסטען וואָס חלומען נאָך אָט דעם זיסען נאַאי־ווען חלום.

און זיי פרעגען זיך: פאַר וואָס קומט ער נישט, פאַר וואָס האָט ער זיך פערזוימט?

פאַר וואָס זאָלען איצט די ליכטיגע כחות פון דער מענשהייט נישט אַרויסגעבען אָט די פיהרער, וואָס זאָלען זיך פערמעסטען און בייקומען די פיהרער פון די פינסטערע כוחות?

וואו זענען די גרויסע אידעאַליסטען? פאַר וואָס יאַוועט זיי זיך נישט? פאַר וואָס הערט מען זיי נישט און פאַר וואָס זעהט מען זיי נישט?

נאַאיווע מעבות ומענות, שנטפערט זיי אַ ניכטער־ רער סקעפּטישע שטימע:

אַ סך גרעסערע אפשר אָראַטאָרס און פיהרער ווי מוסאָליני און היטלער ליגען איצט פערשפּאַרט אין די קאָנצענטראַציאָנס לאַגערן... אפשר לעבען זיי נאָך קוים; און אפשר שוין נישט... און גרויסע אידעאַ־ליסטען וואָס רופען מיט „סאַמעט ווייכע שטימען" די מאַסען צו פרידען און ברידערליכקייט — פעה־לען איצט אויך נישט...

נאָר... זיי האָבען נעבעך נישט קיין ערפאָלג...

די גרויסע און מעכטיגע אייראָפּעאישע פרעסע רעד פּאָרטירט נישט די רעדעס פון אַ ראָמען ראָלאַנד, צי פון אַ אַנדרע זשיד און אפילו נישט די שלום רעדעס פון אַ וועלס אין פון אַשאַו...

פיל וויכטיגער פאַר זיי זענען די רעדעס פון אַ געבעלס און אַ שטרייכער... פאַר וואָס, ווייל די לעצ־טע רעפּרעזענטירען מאַכט... און וואָס איז אפשר נאָך וויכטיגער: ווייל די לעצטע רעפּרעזענטירען מעהר די אינטערעסען און די מאַכט פון דער פרעסע.

און אפילו די היינטיגע עקזיסטירענדע פּאַרלאַמענ־טען און דעמאָקראַטיעס האָבען אפשר גרעסערע אָ־ראַטאָרס פון די היטלערס, מוסאָליניס און געבעלס, נאָר דער אומגליק איז, אַז אונזערע היינטיגע פּאַרלאַ־מענטען און גרויסע פּאַרלאַמענטאַריער זענען איצט אליין און שטאַרקע ספיקות און זיי ווייסען נאָך נישט וועד און וואָס עס לוינט זיך זיי ביטער...

אין די גאָלדענע קייטען פון אינטערעסען ליגען איצט געקאָוועט די ליכטיגע חזיונות וועגען פרידען און שלום אויף דער וועלט; די גייציגקייט איז שטאַר־קער פון דער מורא פאַר דער קומענדער שרעקליכער קאַטאַסטראָפע.

און אין ספיקות ווערט קיין התלהבות און בע־גייסטערונג נישט געבוירען.

די רעאַקציע ווייסט וואָס זי וויל און מאַרשירט ברוטאַל עס צו דערגרייכען.

און די דעמאָקראַטיעס זענען מיט זיך נישט זי־כער, זיי ווייסען נישט פאַר וואָס זיי האָבען מעהר מורא, פאַר וואָס זיי דאַרפען מעהר מורא האָבען. רעדען זיי אַזוי ציטעריג און צווייפעלהאַפטיג... און זייערע פעלקער הערען זיי נישט.

⁂

היבדע לעווי

נ א כ ט

ווייטקייטען פערזונקען.
הייזער. גאַרטנס — אַזוי קליין.
לאַמטערנען פינקלען
איבער גרויען געביין —
פון דער גאַס. . .
ביים מיסט-קאַסטען
שטירצט אַ קאַץ איהר רוקען.

שפּרייט די לאַפּעלעך —
ווינט נאָך וועמען —
אַ קינדס-געוויין — ווי שרעק
רייסט די פינסטערניש . . .
ביים שוועל וואַרט מיין הונט
ער קוקט אויבעט אימיצען אויס.

דער שלום אין ארץ-ישראל

פון ד"ר א. גינזבורג

נאָך קנאַפּע זעקס מאָנאַטען פון ווילדסטען אַראַ־בישען טעראָר אין פּאַלעסטינאַ, פון מאָרד און רויב וואָס האָבען צו זיך קיין גלייכען נישט סיי אין זייער ברוטאַליטעט און סיי אין זייער פחדנות'קייט, ווען אומשולדיגע קינדער אין זייערע וויגען און קראַנקע זקנים אין זייערע בעטען זענען אָהן רחמנות דער־מאָרדעט געוואָרען, ווען אפילו די פריכט-ביימער אין די גערטנער און די ביימער וואַלד האָבען געליטען פון ווילדען אַראַבישען צאָרן, — נאָך זעקס שרעק־ליכע מאָנאַטען איז די אַזוי גערופענער נאַציאָנאַ־לער שטרייק פון די פּאַלעסטינער אַראַבער ענדליך צוריקגערופען געוואָרען.

צוריקגערופען איז ער געוואָרען פון די זעלבע אַראַבישע פיהרער, וואָס האָבען איהם אַרויסגערופען, מיט דער בלוטדורשטיגער אַריינמישונג פון די שכנות־דיגע אַראַבישע הערשער. פאַרוואָס זיי האָבען איהם צוריקגערופען איז נישט אינגאַנצען קלאָר. מעגליך, אַז זיי האָבען זיך ענדליך איבערצייגט, אַז ענגלאַנד מיינט עס ערנסט מיט איהר סטראַשען וועגען קריגס צושטאַנד, וואָס זי קלייבט זיך איינצופיהרען אין פּאַלעסטינאַ. פיהרען אַ דערפאָלגרייכען קאַמף געגען ענגלאַנד'ס מיליטערישער מאַכט קענען זיי נישט. אויף דעם זענען זיי צו־שוואַך. עס איז אָבער אויך מעגליך, אַז אין דער שטיל האָט זיי ענגלאַנד פער־שפּראָכען געוויסע הנחות, פערשטעהט זיך, אויף דעם חשבון פון די יודען... דאָס וועט מען ערשט וויסען שפּעטער ווען די קעניגליכע קאָמיסיע, וואָס קלייבט זיך צו קומען קיין פּאַלעסטינאַ בלומרשט צו „אונטערזוכען" די אורזאַכען פון די אומרוה־ען, וועט ענדיגען איהר אַרבייט...

ווי די זאַך זאָל נישט זיין און וואָס שפּעטער זאָל נישט זיין, דערווייל הערשט שלום אין דעם אומגליקליכען לאַנד, ווייניגסטענס אָפיציעל...

* * *

ש ל ו ם, דאָס איז אַ הייליג וואָרט ביי יודען! עס איז נישטאָ נאָך אַזאַ פאָלק אויף דער גאַנצער וועלט, וואָס זיכט אזוי שטרעבט צו שלום, ווי דאָס יודישע פאָלק. יעדער פרומער יוד בעט גאָט דריי מאָל אין טאָג אויף שלום.

שלום איז ביי יודען דאָס העכסטע: גאָט אליין ווערט בעטיטולט מיט'ן וואָרט „ש ל ו ם".

שוין העכער ווי מיט צוויי און אַ האַלב טויזענד יאָהר צוריק, ווען די איצטיגע ציוויליזירטע פעלקער פון אייראָפּאַ זענען נאָך געווען האַלבע קאַניבאַלען — שוין דאַן האָבען זיך ביי יודען געפונען נביאים, וואָס האָבען געטרוימט און געפּרעדיגט אנ'איביגען שלום. די שענסטע און פּאָעטישסטע דרשות וועגען שלום זענען נאָך ביז היינטיגען טאָג די נבואות פון מ י כ ה און י ש ע י ה. אין זייערע נבואות ווערט גע־טרוימט פון אַ שלום נישט בלויז צווישען פאָלק און פאָלק, צווישען מענש און מענש, נאָר אויך פון אַ שלום צווישען די חיות פון וואַלד — „און דער לייב וועט ווי די רינד עסען שטרוי".

און מיר זענען אַזוי שטאַרק פאַר שלום, נישט ווייל מיר זענען דווקא די בעסטע און די איידעלסטע צווישען די פעלקער. געווען אַמאָל אַ צייט גאַנץ לאַנג צוריק, ווען אויך מיר האָבען געליטען פון דעם מלחמה־פיבער און פון דער מלחמה־לוסט, וואָס איז נאָך היינט אַזוי שטאַרק אפילו צווישען די אַזוי גערופענע קולטור־פעלקער. מיר זענען אָבער פון דער דאָזיגער קראַנקהייט אויסגעהיילט געוואָרען. מיר זענען פון איהר אויסגעהיילט געוואָרען נישט דורך זיסע צוקער־לעקעכלעך און נישט דורך דיקע סיראָפּען. נאָר דורך גאַנץ ביטערע מעדיצינען...

מיר זענען אויסגעהיילט געוואָרען פון דעם מלחמה־פיבער, ווייל מיר האָבען מעהר פון אַלע אַנ־דערע פעלקער געליטען פ ן מלחמה. אין אונזער גאַנ־צער לאַנגער געשיכטע זענען מיר, מיט גאַנץ קליינע אויסנאַהמען, געווען די געשלאָגענע און די בעזיגטע. אין מיליטערישען זינען זענען מיר כמעט שטענדיג געווען די שוואַכסטע צווישען די פעלקער. און פונקט ווי דאָס איז דער אונטערדריקטער, וואָס האַלט שטענ־דיג אין מאָהנען גערעכטיגקייט און יושר, אַזוי איז עס אויך דער געשלאָגענער און בעזיגטער, וואָס זוכט שלום. דער שטאַרקער און מעכטיגער דאַרף עס נישט. ער האָט זיין שטאַרקען פויסט...

און ווייל מיר זענען כמעט שטענדיג געווען די אונטערדריקטע און די בעזיגטע, זענען מיר דערי־בער על פי נייט געוואָרען די שטענדיגע מאָהנער פון גערעכטיגקייט און די שטענדיגע טרעגער פון דעם אידעאַל פון שלום צווישען די פעלקער. יעדעס פאָלק איז אַ פּראָדוקט פון זיין געשיכטע, און אויך מיר זענען עס, אויך מיר זענען געוואָרען דאָס, וואָס אונזער היסטאָריע האָט פון אונז געמאַכט, — אַ לע־בעדיגער פּראָטעסט געגען אומגערעכטיגקייט און געגען מלחמה...

פון אונזער לאַנגע געשיכטע האָבען מיר איין זאַך געלערנט: מיר האָבען געלערנט, אַז מיר האָבען גאָרנישט צו געווינען און פיל צו פערלירען פון מלחמה. זענען מיר דעריבער אַ רוהיג און פרידליך פאָלק, — דערווייל, ליידער, די איינציגע טרעגער פון אינטערנאַציאָנאַלען פרידען...

* * *

שלום איז אונז ליב און שלום איז אונז טייער. פון אונזער זייט איז קיינמאָל נישט געווען קיין מניעה צו לעבען אין שלום מיט אונזערע שכנים, — מיט די אַראַבישע שכנים אין פּאַלעסטינאַ און מיט די אַנדערע שכנים אין אַנדערע לענדער. אָבער וואָס טויג אונז אונזער שטרעבען צו שלום, ווען „הֵמָּה למלחמה", ווען זיי, אונזערע שכנים, ווילען דווקא מלחמה?

אוודאי ווילען מיר שלום מיט די אַראַבער אין פּאַלעסטינאַ, אָבער שלום איז איין זאַך און אונ־טערטעניגקייט איז אינגאַנצען אַנ'אַנדערע זאַך. די אַראַבער, די אַראַבישע פיהרער, די אַראַבישע עפענ־דים, בענוגענען זיך נישט מיט האָבען גלייכע רעכ־טען מיט די פּאַלעסטינער יודען, זיי ווילען זיין די הערשער זיי ווילען אונטערטעניגען די פּאַלעסטי־נער יודען, און וואָס אַזאַ אונטערטע־ניגקייט צו די אַראַבער מיינט, ווייסען מיר גאַנץ גוט, עס איז גענוג דאָ צו דערמאָנען די לאַגע פון די יודען אין דער אַראַבישער יעמען (תימן), אום צו זעהן, וואָס דאָס מיינט צו זיין אונטער דער הערשאַפט פון אונזערע אַראַבישע קרובים. די אומ־גליקליכע יודען פון יעמען ווערען נאָך עד היום פע־האַנדעלט אויפן זעלבען אופן, ווי די אייראָפּאַישע יודען פלעגען בעהאַנדעלט ווערען אין די פינסטער־סטע צייטען פון מיטעלאַלטער...

די בעהויפּטונג, וואָס ווערט אָפט געמאַכט פון אונזערע אַראַבאָפילען, אַז די יודען און די אַראַבער האָבען שטענדיג געלעבט אין שלום און אין פריינד־שאַפט, — די דאָזיגע בעהויפּטונג איז אינגאַנצען אומבעגרינדעט. עס זענען געווען צייטען, ווען די יידען און די אַראַבער האָבען געלעבט אין מעהר אָדער ווייניגער פריינדליכע בעציהונגען, אָבער אַזעל־כע צייטען זענען געווען אויסנאַהמען. עס איז בלויז נייטיג אַ בליק צו טון די יודישע געשיכטע, אום זיך צו איבערצייגען, אַז אינגאַנצען גענומען האָבען מיר פון די אַראַבער געליטען ווייניגער, אויב נישט מעהר, ווי פון די קריסטליכע פעלקער. דער „גלות ישמעאל" איז נישט געווען בעסער פון דעם „גלות אדום"...

שלום איז אונז ליב און שלום איז אונז טייער. אָבער מיר ווילען אַ שלום, וואָס אָנערקענט אונזערע מענשליכע און נאַציאָנאַלע רעכטען, — אַ שלום פון נישט פעהערשען און נישט בעהערשט צו ווערען.

* * *

צי קאָנען מיר איצטער, אונטער די איצטיגע אומשטענדען, קריגען אַזאַ מין שלום מיט די אַראַ־בער, בין איך נישט זיכער. איך האָב מורא, אַז נישט נישט די ענגלענדער, די אומות'ע באַלעבאַטים פון לאַנד, און נישט אפילו די אַראַבער ווילען עס. די ענגלענדער האָבען גענומען סטראַשען מיט קריגס־צושטאַנד, ווען די אַראַבער האָבען זיך גענומען שטעלען געגען איהר הערשאַפט. כל זמן אַראַבער האָבען זיך בעגנוגנט מיט מאָרדען יודען און מיט רויבען יודישע האָב און גוטס, האָבען די ענגלענדער צוגעקוקט און גאַנץ פיין געשוויגען. ענגלאַנד, מיט אַבסאָלוט מעהר שטאַרקייט באַלד אין אָנהויב פון די אומרוהען, האָט געקענט ברענגען רוה און אָרדנונג אין לאַנד אין אַ וואָך צייט, ווי זי האָט עס געטון אין 1933, און אַ סך ווייניגער בלוט, יודישע און אַראַבישע, וואָלט פערגאָסען געוואָרען. ענגלאַנד האָט עס אָבער, אַ פּנים, נישט געוואָלט. זי האָט, אַ פּנים, געדאַרפט די אומרוהען פאַר איהרע אייגענע צוועקען... ערשט ווען דער פייער האָט זיך פונאַנ־דערגעפלאַקערט און עס איז געוואָרען אַ סכנה אַז דער פלאַם זאָל אויך דערגרייכען איהרע אייגענע אינטערעסען, — ערשט דאַן האָט ענגלאַנד זיך גע־נומען צו שטאַרקע מיטלען...

לאָמיר זיך נישט נאַרען, אין די אַלע פּאָסירונגען וואָס זענען לעצטענס פאָרגעקומען אין פּאַלעסטינאַ האָבען מיר, איך מיין די יודען פון פּאַלעסטינאַ, גע־שפּילט אַ נעגאַטיווע ראָלע. מיר האָבען נישט גע־פיהרט קיין מלחמה, — מען האָט געגען אונז גע־פיהרט מלחמה. מיר האָבען זיך נישט געשלאָגען, — מען האָט אונז געשלאָגען.

גלויב איך קוים, אַז די ציוניסטישע פאָדערונג פון נישט „הערשען און נישט בעהערשט ווערען" וועט דורכגעפיהרט ווערען. ענגלאַנד וועט האַנדלען אַזוי, ווי עס לוינט זיך אַמבעסטען פאַר איהר. און פאַר איהר, האָב איך מורא, לוינט זיך בעסער צו זיין מיט די אַראַבער. די אַזוי־גערופענע „באַלפור־דעקלאַראַציע" איז דאָך סוף כל סוף נישט מעהר ווי „אַ שטיקל פּאַפּיר", וואָס קאָן נאָך הערצו אויס געטייטשט ווערען, ווי ס'פּאַסט זיך פאַר ענגלאַנד... עס איז אַ דעקלאַראַציע מיט אַ „פּירוש"...

און דאָך, מעגען מיר זיין צופרידען, וואָס עס ראָלט רוהיגער, אַז שלום זאָל איינגעפיהרט ווערען אין פּאַלעסטינאַ, ווייל אפילו אַ שלעכטער שלום איז בע־סער פאַר מלחמה...

געשיכטע פון יודען אין לאָדז

די רעגירונגס-ווירטשאַפטליכע פּאָליטיק און די יודען

פון ד"ר פ. פרידמאַן

(נאַכדרוק פערבאָטען)

וועגן דעם שטרעבן פון לאָדזשער יודען זיך צו פערנעמען מיט טעקסטיל - ענינים, זאָגט רעמבעלינסקי אין 1826 אַרויס זיין מיינונג: „איך וואָלט אויך נישט געעצה'ט, אַז מען זאָל ערלויבען צו גרינדען ביינוועלנע האַנט-פאַבריקען צו היימישע יודען, וועלכע וועלען אין דער גרינדונג פון די דאָזיגע פאַבריקען נאָר געפינען אַ פּרעטעקסט צו מאַכען פער שידענע דעפּראַוואַציעס, וואָס וועלען רואינירען די גוססטיגע אַנשטאַלטען. האַנדלענדיג לויט זייער שפּעקולאַציע און שמוגעל-גייסט, וועלען אַזעלכע יודישע אונטערנעהמער אַפּנאַרען און איבערקויפען די אַרבייטער, בכדי מיט זיי צו בענוצען זייערע פּרעפעסיאָנעלע וואַרשטאַטען און ביי יעדען שטער, וואָס זיי וועלען האָבען ביים איבערשמוגלען סחורה, וועלען זיי זייערע וואַבערס פּראָוואָצירען און די לייטע, האָבענדיג פערנאַכלעסיגט דאָס שטענדיגע ביזעצען זיך אויף אָנ'אָרט, וועלען זיך ווידמען דער שלעפּערריי און וועלען פאַר דעם לאַנד און פאַר דער אינדוסטריע, זיין אויף אייביג פערלוירען". די דאָזיגע מיינונג וועגן „דער שעדליכקייט פון דער השפּעה פון די יודישע שפּעקולאַנטען אויף דער פאַבריקס-פּראָדוקציע", איז ער געטריי געבליבען אויך שפּעטער.

אויף ווי ווייט רעמבעלינסקי'ס פּאָראָרטיילען אין דער ריכטונג זענען דערגאַנגען, באַווייזען די דורך אונז שוין ציטירטע זיינע מיינונגען מכּוח דער יודישער ראָל אין דער אינדוסטריע, וועלכע אינטהאַלטען דורכאויס נישט לאָגישע אויספירען: רעמבעלינסקי וואַרפט דאָרט די יודען פאָר, אַז בכדי „צו פערהאַלטען דעם מאַראַל פון די פאַבריקאַנטען", גיבען זיי זיי בעדייטענדיגע קרעדיטען און שפּעטער, פערמאָגענדיגע די פערפירהטע, דערפיהרען זיי זיי צו אַ פאָלשטענדיגער ירידה". און אַזוי אַרום קומט — לויט רעמבעלינסקי'ן — אויס, אַז די יודען פערניכטען מיט זייערע אייגענע הענד זייער אייגענעם קאַפּיטאַל, וואָס איז געווען קרעדיטירט ביי די וועבערס! די זעלבע פערפלעכטונג דערלויבט נישט רעמבעלינסקי'ן אַרויסצוגעבען אַ קלאָרען משפּט אין מאָמענט'ס ענין; טראַצדעם, וואָס אַלע אַמטליכע מיינונגען און די ציינגנישען פון די וועבערס באַצייכענען מאַמחאָט'ן אַלס דורכאויס סאָליד'ן סוחר, רופט איהם רעמבעלינסקי אַן „שפּעקולאַנט, וואָס זוכט נאָר אייגענע און גרויסע רווחים", נישט אונטערשטיצנ-דיג זיין געזאַטיווען אורטייל מיט קיין שום פּולט'ן פאַקט, איז פאַר איהם גענוג נאָר דער איינער אומשטאַנד, אַז אין לאָדז וואוינט ער (מאַמראָט) זיין אַ נישט-געוואוינשענער קאָנקורענט פאַר די דייטשען סוחרים און אינדוסטריעלער, ווי ביער, וועגדריש און קאַפּיש.

פון די אויבענדערמאַהנטע ציטאַטען קען מען אַ-רויסדריגען, אַז די פּרינציפּיעלע אַנשוייאונג רעמבעלינסקיס אויף דער ווירטשאַפטליכער ראָל פון יודען, האָט זיך נישט פיל געביטען, נאָר אין דער מאַגיסטעליכער לעבענס - פּראַקטיק האָט ער טיילמאָל געמוזט פערביגען זיינע אַנשוייאונגען צו די לעבענס-ווירקליכקייטען און חשמאַלט — וואָס מען מוז מודה זיין — האָט ער לגבי יודישע ענינים פערנומען אַ מעהר אָביעקטיווער און זאַכליכער שטעלונג. עס איז איבערהויפּט אין דער געשיכטע נישט חשר ערשטער פאַל, וואָס אויסגעשפּראָכענע אַנטי-יודישע טענדענ-ציעס, געפינענדיג זיך שפּעטער ביים רודער פון ווירטשאַפטליכען, אָדער געזעלשאַפטליכען לעבען, זענען זיי געווייט געוועזן צו אַ מעהר זאַכליכער בע-ציהונג צו דער יודען-פראַגע.

עס דוכט זיך, אַז עהנליך צו רעמבעלינסקי'ן, זענען אויך געווען די אַנשויאונגען איבער דער יודען-פראַגע פון זיין ממלא-מקום אויפן אַמט אַלס מאַזאָווישער וואָיעוואָדע, גראַף פראַנציסעק פּאָטאָצקי, אַ-פּער אויך ער, בעתן זעלבענדיגע פּראַקטישע ענינים, בשייכות מיט יודען, האָט ערשט ער טיילמאָל צו אָב-יעקטיוויזם און זאַכלעכקייט. דער שפּעטערדיגער גובערנאַטאָר יאַקוב לאַנטשינסקי, „איינער פון די פּערזענלעכסטע בעאַמטע פון יענער עפּאָכע, אַ מענש פון גרויסער אַרבייט און אויסערגעוויינליכער עהרליכ-קייט" האָט זיך, העכסטוואַרשיינליך נאָך מעהרער אויסגעציינט מיט זיין אָביעקטיוויטעט און מיט זיינע זאַכליכע בעציהונגען צו יודישע ענינים.

בכלל איז ביי דער וואַרשאַווער מאַכט קענ-טיג, אַז די אויפזיכט איבער דער אינדוסטריע, די זאָרג וועגן דער דאָזיגער יונגער לאַנדפּראָדוקציע צווייג, שטייט אויפן ערשטען פּלאַן, די רעגירונגס-קרייזען, רעכענען זיך זעהר שטאַרק מיט די פאָדערונגען און מיט די מיינונגען פון די פאַבריקאַנטען, וואָס עס בע ווייזען כאָטש בלויז די פילע קאָמיסיעס, וואָס זענען אַרויסגעשיקט געוואָרען בכדי אויסצופאָרשען די בע-ציהונגען אינם האַנדעל און אינדוסטריע, אויפן פער-לאַנג פון די פאַבריקאַנטען און וועבערס. וועגען דעם בעווייזען אויך אַ גאַנצע רייהע צוגען וואָס האָט גע מאַכט די רעגירונג אין איהר ווירטשאַפטס-פּאָלי-טיק. אָבער די גינסטיגקייט פערוואַנדעלט זיך טייל-מאָל אין אַ שוואַכקייט לגבי די פון פיטער אויסגע-זייגענע און נישט בערעכנטע פּרעטענציעס פון די וועבערס און פאַבריקאַנטען. די גובערניאַלע מאַכט, וועלכע טיילמאָל אָריענטירט זי זיך דווקא זעהר גוט אין האַנדעלס- און אינדוסטריע - ענינים, ווייזט אַ צווייט מאָל אַ מערקווירדיגען איגנאָראַנץ לגבי דיר זעלבע ענינים, איבערחזרנדיג אומאיבערגעלייגט די תרעומות פון די וועבערס אויף זייערע קליינע פער-דינסטען, אויף די אומוואַרשיינליך גרויסע פערדינס-טען פון די קלייטע גאָרן-צווישענהענדלער אאַ"וו. בכלל אָבער קוקט די מאַכט ווייטער, ווי ס'זעהן די וועבערס און די פאַבריקאַנטען און ביי דער ענטשיידונג פון געוויסע פּלוגתא'ס, בעווייזט זי אַ טרעפענדען אָביעק-טיוויזם פון די וועבערס און פאַבריקאַנטען. וואָס אָנ' אמת, זענען די מיטגלידער פון חשר וואַרשאַווער קאָמיסיע נישט פריי פון געוויסע פּאָרמאַליטעטען, למשל, דאָס כסדרדיגע איבערחזרן די חשדים וועגן דעפּרעדאַציע, אָבער מען מוז מודה זיין, אַז דער שמוגעל איז באמת געווען זעהר פערשפּרייט און די פּאָראָרטיילען זענען געווען טראָצדעם געווען בערעכ-טיגט.

אינטערעסאַנט איז די טאַקטיק פון דער וואַרשאַווער מאַכט און פון דער צענטראַלער רעגירונג, אין ענינים פון יודישען האַנדעל און אין ענין בעגרענ-צונג פון יודישער אינדוסטריעלער פאַבריקאַציע אין לאָדז. אין די דאָזיגע ביידע ענינים ווייזען די רעגי-רונגס-קרייזען אַרויס אַ גרויסע נאַכגיביגקייט לגבי די דייטשע אימיגראַנטען אין די ערשטע יאָהרען פון דער ענטוויקלונג פון לאָדז. בכדי צו געווינען די אויס-לענדישע אימיגראַנטען פאַר דער אינדוסטריעלער קאָ-לאָניזאַציע, האָט זיי די רעגירונג אַנערקענט געוויסע פּאַסטולאַטען, בנוגע דעם יודישען בעצירק און האָט אויך די האַנטווערקער-צעכען פּעשאַנקען מיט געוויסע פּריווילעגיעס, וואָס די דייטשע אימיגראַנטען האָבען זיי שפּעטער פאַלש אויסגענוטציטשט, מיינענדיג אַז נאָר זיי האָבען דעם מאָנאָפּאָל אויף פאַבריקאַציע. אָבער שפּעטער האָט די רעגירונג, סיי אין ענינים פון צעך-מאָנאָפּאָל, סיי אין ענינים פון יודישען רעווער, דורך איהרע אָפּטע רעציזיעס און בפּרטיותדיגע פּאָלען, דורך ערקלערונגען און נייע אינטערפּרעטאַציעס, צער-שטערט די אילוזיעס פון די דייטשע אימיגראַנטען. ביי דער גאַנצער אַנטי-יודישער איינשטעלונג פון פער-שידענע אַמטליכע פערזאָנען, איז בכלל די רעגירונגס פּאָליטיק, און בפּרט זינט די 50-ער יאָהרען, גענאַ-גען אין דער ריכטונג פון אַ ליבעראַלער ווירטשאַפט. פּאָליטיק און דער דאָזיגער ליבעראַליזם האָט אויך ערמעגליכט דער יודישער בעפעלקערונג צו אַ גרעס-רער פרייהייט אין איהר עקאָנאָמישער טעטיגקייט. די רעגירונג האָט זיך וואָסמאָל ווייניגער גערעכענט מיט דער אומצופרידענהייט פון די דייטשע אימיגראַנ-טען בפּרט אין די שפּעטערדיגע יאָהרען, ווען די לאָדזשער - אינדוסטריע איז אויף אַזויפיל געוואַקסען, אַז זי איז שוין נישט געווען אָפּהענגיג פון אַ ווייטער-דיגער אימיגראַציע.

אויך אין דער שטעלונג פון דער לאָדזשער מוני-ציפּאַלער מאַכט, רוקען זיך, אויפן ערשטען פּלאַן אַרויס די זאָרגען פאַרן וואוהל פון דער לאָדזשער אינדוס-טריע. אָבער דאָ זענען די האַרמאָנטען שוין ענ-גערע. ס'איז דאָ נישט דאָ די פערשטענדניש פאַר האַנ-דעל און קרעדיט. ווי עס איז געווען דער פאַל ביי דער גובערניאַלער מאַכט. בכלל דער מאַגיסטראַט אַלס דער אָרטיגער מאַכט-אָרגאַן, געפינט זיך אונטער אַ שטאַר-קער השפּעה פון די לאָדזשער אינדוסטריע-ספערעס און די ראַפּאָרטען פון לאָדזשער שטאַט-פּרעזידענט, זענען אָפט נאָר אַ ווידער-קול פון די אַנשויאונגען פון די וועבערס און פאַבריקאַנטען. בפּרט ווען עס האַנדעלט זיך אום יודען, סאָלידאַריזירט זיך דער מאַגיסטראַט

(ווייטער זעה זייט 20)

לערנט אייך זיין שפּאָרזאַם!...

אַ לעקציע אַזאַ פאַר גרויס און קליין

פון י. אַבערזשאַנעק

די לעצטע צייט, שפּיזט מען אונז מיט לעקציעס. מ'האַלט אונז אין איין „לערנען": די ערשטע איז געווען — אַ גיי-לעקציע, ווי אַזוי מ'דאַרף געהן אין גאַס. ס'זענען איינטעאָרדענט טוואַרען ספּעציעלע טוירטעג, און מ'האָט אונז געלערנט געהן.

איצט ווייסען מיר שוין ווי אַזוי צו געהן. ווי אַזוי צו געהן... אין „אויזשאַנד" אַריין בעטען אַ „ווסטשימאַניע" אויף אַ ליציטאַציע, ווי אַזוי מען דאַרף געהן אין מאַגיסטראַט אַריין בעטען צו „ראָז-לאָזשען" דעם פּאָדאַטעק לאָקאַלאָווי אויף דהאַבני האַטעס, ווי אַזוי מ'דאַרף געהן אין דער גמינע אַריין בעטען אַ הלוואה'לע פון דער גמילת-חסדים-קאַסע, ווי אַזוי מ'דאַרף געהן צום קאָמאָרניק אָפּ-צוהאַלטען אַנ'עקסמיסיע, ווי אַזוי מ'דאַרף געהן באָר-גען אַ פּאָר זלאָטעס אויף שבת. אַ חוץ דעם ווייסען מיר, ווי מ'דאַרף געהן מיט אַנ'אייגען ווייב, און ווי אַזוי מ'דאַרף געהן מיט אַ פרעמדע מיט אַנ'אייגען ווייב דאַרף מען געהן שטיף, אָנגעצויגען, נישט אויסריידען קיין וואָרט, און מיט אַ פרעמדע גראָד פערקעהרט: מיט אַ פרעהליך פּנים, צוגעטוליעט סר-קען איהר אין די אויגען, דערציילען וויצען — פּונקט דער היפּוך ווי מיט אַנ'אייגען ווייב.

איצט, אַז מיר האָבען זיך שוין אויסגעלערנט געהן, האָט מען אונז גענומען לערנען... פליהען. פּלאַקאַטען אין די גאַסען, אויפרופען אין די צייטונ-גען:

— לערנט אייך פליהען!

נו, האָבען מיר זיך שוין אויסגעלערנט פליהען אויך. אין די אונזערטיגסטע פליהען... בענק-לער, קאַסטעטען. גומענע שטעקענס, יודישע סטו-דענטען פליהען פון די טרעפּען, יודישע סטראַגאַנעס פליהען פון די מערק, יודישע קרעמער פליהען פון די קראָמען, יודישע דאָקטוירים פליהען פון די קראַנ-קען-קאַסעס, און איצט קומען צו פליהען יודישע „פּאָליטיקער" און געבען עצות, ווי אַזוי די יודע-לעך זאָלען פליהען פון פּוילען...

איצט, אַז מיר קאָנען שוין פליהען אויך, גיט מען אונז אַ לעקציע פון שפּאָרזאַמקייט.

רבותי, לערנט אייך שפּאָרען!

זעהט איהר, רבותי, די לעקציע געפעלט מיר, שפּאָרזאַמקייט איז באמת אַ וויכטיגע זאַך. דעם פער-גאַנגענעם זונטאָג, אין דעם „אָפּשפּאָרונגס-טאָג", האָב איך ביי מיר אין שטוב אויסגעהאַנגען אַ פּלאַ-קאַט מיט גרויסע קידוש לבנה-אותיות:

— לערנט אייך זיין שפּאָרזאַם!

— זייט שפּאָרזאַם!

אין דער פריה זאָגט צו מיר מיין יודענע:

— טראַטעלע גיי נאָ איבערן בייטעלע!

האָב איך איהר נישט געענטפערט קיין איין וואָרט, האָב זי גענומען ביי דער האַנד, צוגעפיהרט צום פּלאַקאַט און איהר געוויזען:

— פּייטשיטשי, נאַ, לייען!

האָט זי מיך אַנגעקוקט פון קאָפּ ביז פיס, פער-לעגט די הענד אויף די באָקים און מיט איהר סאָפּ-ראַן-שטימעלע געענטפערט:

— טראַטעלע, גיי איבערן בייטעלע! טאָמער נישט, מוז איך אַליין אויך צו דיינע הויזען, און אַז איך וועל אַליין געהן צו די הוידען, וועסטו ער-גער אָפּשניידען — דו הערסט?

— פּייטשעלע, פּייטשעשי, דו ווייסט גאָרנישט וואָס דאָ שטעהט. דו ווייסט דאָך, זעה איך, גאָרנישט וואָס היינט איז.

— איך ווייס, וואָס היינט איז, פערלאָז זיך אויף דיין פּייטשען!

— נו, לאָמיך הערען, צי דו ווייסט.

— היינט איז — זונטאָג! זונטאָג איז היינט. דער קויהלען-קאַסטען איז לעדיג, דעם קצב קומט פאַר אַ וואָך פלייש, די מילך-יודענע קומט פאַר מילך, בערלען האָט מען אַהיימגעשיקט פון דער שולע, יאָסעלע געהט באָרוועס, הענעלע דאַרף אויף קאָלעטען, זיסעלע דאַרף אַ ביכעל — זונטאָג; זונ-טאָג איז היינט! חו הערסט? זונטאָג איז היינט, האָסט פערשטאַנען!...

— פּייטשעלע, געדענק אין גאָט, טו מיר אַ טובה און לייען איבער דעם פּלאַקאַט... היינט איז דאָך דער אָפּשפּאָרונגס-טאָג... היינט מוז מען זיין שפּאָר-זאַם, פּייטשעלע, נאַ, לייען, ס'שטעהט דאָך דאָ בפירוש: „לערנט אייך שפּאָרען!"

איז מיין פּייטשעלע געוואָרען רויט ווי אַ פּאָ-מידאָר און גענומען מיך שילטען מיט די ביטערסטע קללות, האָב איך מיך יוידער ביי איהר גענומען בעטען:

— פּייטשע'שי קרוין, דערבאַרם דיך, שיט נישט אויס אַל יש קללות, שפּאָר איין אַ קללה, ס'איז דאָך היינט דער שפּאָרזאַמקייטס-טאָג. שפּאָר-איין אַ קללה!...

זי האָט געטון ס'איהריגע, זי האָט געשאָלטען, געשריגען, געמאַכט ילות. און איך האָב איהר גע-וויזען דעם פּלאַקאַט.

— לערנט אייך זיין שפּאָרזאַם!

אַזוי איז עס געווען אַ גאַנצע וואָך. זי האָט גע-שריגען:

— טראַטעל גיי איבערן בייטעל, און איך האָב איהר געוויזען דעם פּלאַקאַט:

— לערנט אייך שפּאָרען!

און אפשר מיינט איהר, אַז נאָר איך אַליין לערן מיין יודענע זיין שפּאָרזאַם? אויב איהר מיינט אַזוי, האָט איהר במחילה אַ טעות. פון דער שפּאָרזאַמ-קייטס-לעקציע האַלטען אַנדערע אויך. וואו איך בין געקומען, האָט מען מיר געוויזען דעם פּלאַקאַט:

— לערנט אייך זיין שפּאָרזאַם!

בין איך געקומען מאַהנען אַ חוב, האָט מען געוויזען אַ פּלאַקאַט:

— זייט שפּאָרזאַם!

האָב איך געפרעגט מיין בעל-חוב:

— וואָס האָט עס צו טון מיט מיין חוב?

— איך צאָהל נישט קיין חובות, ווייל איך שפּאָר געלד.

בין איך געקומען צו מיין ווירט מיט אַ טענה, הלמאי ער מאַכט נישט איבער דעם אויוון, איך האָב ליב געריבערטע הערינג. נישט קיין געריבערטע קאַרטאָפעל. פון ס'פּיט פאַלען שטיקער וואַפּ-נע אין טעלער אַריין, און איך האָב נישט ליב לאָק-שען מיט וואַפּנע...

האָט ער מיך רוהיג אויסגעהערט, גענומען מיך פאַרן אַרמעל און מיר געוויזען דעם פּלאַקאַט:

— לערנט אייך זיין שפּאָרזאַם!...

איז מען געקומען צו אַ היגען נגיד נאָך אַ נדבה פאַר אַ נויטיגען ציועק. האָט ער געוויזען דעם פּלאַקאַט:

— זייט שפּאָרזאַם!..

אין די רעסטאָראַנען איז אויך געווען דאָס אייגענע טאָמער האָט אַ גאַסט געפרעגט דעם רעסטאָראַטאָר און איהם געפרעגט:

— פּאַניע, וואָס עפּעס היינט אַזוי ווייניג לאָק-שען?

האָט ער איהם געוויזען דעם פּלאַקאַט:

— לערנט אייך שפּאָ-ען!...

איצט, אַז מיר האָבען זיך שוין אויסגעלערנט שפּאָרען אויך, וואָלט כדאי געווען צו געבען נאָך איניגע לעקציעס. די ערשטע לעקציע וואָלט גע-דאַרפט זיין

לערנט אייך עסען!

אַ גאַנצע וואָך עסט איהר קדחת מיט יסורים, און שבת האַקט איהר אַריין אַ קאָפּ פיש, אַ פעטען טשאָלענט, געפּילטע קישקע, אַ פערטעל גענזענס, מייערן-צימעס, אַ קאָמפּאָט נאָך. און מיט דעם „באַ-ראַבאַן" רוקט איהר זיך אין בעט אַריין און מאַכט אַ פלאַדען (פון אויבען אַ דעק, אונטען אַ חעק און איהר אין מיטען...)

יודען, לערנט אייך עסען!

די צווייטע לעקציע דאַרף זיין

לערנט אייך זיצען אין טעאַטער

איהר קויפט אַ גאַליאַרקע, און זעצט אייך אויפ'ן ערשטען „ושאַנד", ס'האָט נאָך נישט פּאַסירט דער פאַל, אַז איהר זאָלט טרעפען אויף אייער פּלאַץ. און געהט איהר אין פּוילישען טעאַטער, טרעפט איהר יאָ אייער פּלאַץ. עס פאַלט אייך אפילו נישט איין צו גע-העון אויף אַ פרעמדען פּלאַץ.

יודען, לערנט אייך זיצען אין טעאַטער!

די דריטע לעקציע דאַרף זיין:

לערנט אייך לייענען אַ יודישע צייטונג!

אַ גאַנץ הויז שכנים נעהמט איין יודישע צייטונג. איינער באָפּט אַ שטיק „היטלער", דער צווייטער רייסט אָפּ אַ שטיק „מוסאָליני". דער דריטער פּיקט אָפּ אַ האַלבען „הויך-קאָמיסאַר". דער פערטער צעטרענצלט „בלום'ען", און צעהן יודען טיילען זיך איין דעם „שפּאַנישען פראָנט".

יודען, לערנט אייך לייענען אַ יודישע צייטונג!

די פינפטע לעקציע דאַרף זיין:

לערנט אייך אומגעהן מיט אייערע ווייבער.

יודען, צי זענט איהר משוגע געוואָרען! איהר אַליין רייסט פון טויטע און לעבעדיגע, איהר דראַפּעט זיך אויף די גלייכע ווענט, די קעפּ דרעהען אייך געשוואָלען, און אייערע ווייבלעך געהען אין „סרעבנילימען", פּאַקען מאַנטלען, אָפּגעשפּאַרבטע, אָפּגעשמיקטע, מיט באַרזשעס אונטער די אויגען. מיט היטעלעך און פרוכת רעך ביי דער גאַמבע. זומער שיקט איהר זיי „קורירען" קיין טרוסקאַוויעץ, און ווינטער דראַפּיען זיך אויף די בערג אין זאַקאָפּאַנע. איהר זענט די שלעפּ-פּערד, און זיי רייטען אויף אייך —

— יודען, לערנט אייך אומגעהן מיט אייערע ווייבער!

די פינפטע לעקציע דאַרף זיין:

ווייבער, לערנט אייך אומגעהן מיט די מענער!

אומגעהן מיט אַ מאַן, איז נישט קיין קליינגקייט, די האַריך-גנבים דאַרף מען קענען. די גרעסטע נאַרישקייט פון אַ פרוי איז צוצונעהמען אַ שעהנע דינסט, און אַליין אַוועקפּאָהרען אין באַד אַריין. און שפּע-טער האָבען מענות צום מאַן. די גלייכסטע זאַך איז, איינגאַנצען נישט צו האָבען אין שטוב קיין דינסטען, און טאָמער יאָ, דאַרף מען זי נעהמען פון... „מושב זקנים", אָדער פון פריוט פאַר קאַליקעס. אין דעם פאַל, קענט איהר רוהיג פאָהרען קיין זאַקאָפּאַנע...

ווייטער:

טאָמער קומט אייער מאַן אַהיים שפּעט ביינאַכט און זאָגט אייך, אַז ער איז געווען אויף אַ „זיצונג", זאָלט איהר נישט ענטפערן קיין איין וואָרט, און גלייך זיך נעהמען צו דער קעהר-בערשט...

קומט אייער מאַן אַהיים און נעהמט אייך אָהן אַ פּאַרוואָס מאַכען קאָמפּלימענטען, לויבען דאָס מי-טאָג און אייך קוקען אין די אויגען אַריין, זאָלט איהר ווייסען, אַז די מעשה איז נישט גלאַטיג, אַז דער בחור האָט עפּעס אויף זיין געוויסען. טאָמער ברענגט ער אייך אַהיים אַ פּרעזענט, און גיט אייך נאָך אַ קוש אויך — איז שוין גאָר אַ ביטערע מעשה. אין אַזאַ פאַל דאַרפט איהר איהם באַלד נעהמען אויפן צימ-בעל. אין אַזאַ פאַל דאַרף מען קודם כל מאַכען ביי-נאַכט אַ רעוויזיע אין די קעשענעס. זוכען אַ „שפּור" אַ בריוועלע. אַ קאַרטעלע. אַ נומער פון אַ טעלעפאָן אַ פערדרעהטער נאָמען.

אוי, דאַרף מען די האַריך-גנבים קענען.

ווייבער, לערנט אייך אומגעהן מיט אייערע מע-נער!

אָט אַזעלכע לעקציעס וואָלט מען טאַקע געדאַרפט איינפיהרען.

די רעפארם־בעוועגונג ביי יודען

פון ש. ראזענפעלד

— I —

הייגטיגעס יאהר ווערט הונדערט און פופציג יאהר פון זינט־אן עס האט זיך אין דייטשלאנד אנגעהויבען די פראקטיק פון רעפארמירטען יודענ־טום. אבער דאס שטרעבען צו רעפארמירען דאס אידישקייט אזוי, אז עס זאל גופעלען זיין די ניט אידען צווישען וועלכע די אידען לעבען, — דאס דאזיקע שטרעבען האט זיך אנגעהויבען מיט א צייט פריהער, געבראכט דערצו האבען צוויי וויכטיגע סיבות: ערשטענס, די אויפקלערונג וואס איז אינם 18־טען יאהרהונדערט איינגעדרונגען אין דעם יודי־שען לעבען, און צווייטענס, דער גרויסער פערלאנג פון די אידען צו בעקומען בירגערליכע גלייכבערעכ־טיגונג אין דייטשלאנד. כדי גענויער צו בעגרייפען די סיבות און די פאלגען פון דער דאזיגער בעווע־גונג, איז נישט איבעריג צו מאכען אנ׳איבערבליק איבער דער ענטוויקלונג פון דייטשען יודענטום אין משך פון 17טען יאהרהונדערט.

דער דרייסיג־יעריגער קריג צווישען דייטשלאנד און שוועדען — פון 1618 ביז 1648 — וואס האט חרוב געמאכט דייטשלאנד. האט, נאטירליך, אונ־טערגעגראבען אויך דעם עקנאמישען יסוד פונם דייטשען יודענטום. און דער שלום, וואס איז נאכ׳ן קריג געשלאסען געווארען וואס האט בעפרייט די קליינע דייטשע מדינות פונם קייזערס אויבערהער־שאפט, איז פאר יודען געווען נאך א גרעסער אומ־גליק. ווארים פריהער פלעגט אמאל דער קייזער אפ־שאפען די גזירות וואס די קליינע דייטשע פירשטען האבען גוזר געווען אויף זייערע יודען. אבער פון איצט אן האט יעדער פירשט בעהאנדעלט זיינע יו־דען ווי איהם איז וואוילגעפעלען, און עס איז אפילו נישט געווען צו וועמען צו אפעלירען.

און די יודישע לאגע ? —

אין יעדען לאנד זענען געווען בלויז בעשטימטע שטעט, וואו עס איז דערלויבט געווען א בעגרעניצטע צאהל יודען צו וואוינען. אבער אפילו אין די דאזיגע שטעט האבען זיך יודען געמוזט געפינען נאר אין א בעשטימטע געטא. איז אין די דאזיגע געטא די ענג־שאפט געווען אומגעהייער. גאנצע פאמיליעס האבען זיך געמוזט בעגנוגענען מיט אנ׳איינציגען ציממער אין א סעלער אדער אונטער א דאך. וואוהין קיין איינצי־גער שטראהל פון דער זון האט קיינמאל נישט דורכ־געדרונגען. די געטא־לופט איז געווען אומדערטרעג־ליך, דאס האט געבראכט צו אפטע עפידעמיעס צווי־שען דער יודישער בעפעלקערונג. מחמת דער פער־סמטער לופט האבען די געטא־איינוואוינער שטענדיג געהאט א קרענקליך אויסזעהן און זענען פיזיש גע־ווען שוואך.

דערצו זענען ס׳רוב פון אט די יודען געווען גרוי־סע ארימעלייט. נאר מיט גרויס מיה און נאך גרע־סערע בזיונות האבען זיי פערדינט זייער שטיקעל ברויט. די גאנצע וואך האבען זיי ארומגעוואנדערט איבער די דערפער. וואו זיי זענען קיינמאל נישט זיכער געווען נישט מיט זייער ביסעל סחורה, נישט מיט זייער געביין און נישט אפילו מיט זייערע לעבען. קליין און גרויס האבען זיך איבער זיי לוסטיג געמאכט. הינט האט מען אויף זיי אנגערייצט, און מיט שטיי־נער האט מען זיי פערווארפען.

און אין פיל ערטער, וואו מען האט יודען דער־לויבט צו וואוינען, האט מען דאך שטארק אכטונג גע־געבען די יודען זאלען זיך חלילה נישט מיהרען. דערלויבט האט מען נאר א בעשטימטע צאהל חתו־נות א יאהר, געוועהנליך האט מען נאר דעם בכור אין א פאמיליע דערלויבט חתונה צו האבען, אבער די אנ־דערע קינדער שוין נישט... דערביי האבען יודען גע־האט צו צאהלען פערשידענערליי אפצאהלונגען וואס האבען שווער געדריקט אויף זיי, אי מאטעריעל, אי גייסטיג...

און דער מאטעריעלער צושטאנד פון די דייטשע יודען האט אויך אין א גרויסער מאס על כל פנים, בעשטימט דאס גייסטיגע לעבען זייערס.

ווארים אנ׳מיטען דעם 17טען יאהרהונדערט זע־נען די דייטשע יודען בעוואוסט געווען מיט זייער פרומקייט און אפגעהיטנקייט אפילו בנוגע דעם מינ־דעסטען מנהג, און אין דעם פרט איז קיין הילוק נישט געווען צווישען זיי און די פוילישע יודען. נאר דאס יודישקייט פון די דייטשע יודען איז געווען טרוקען און איז דערפיהלט געווארען מעכאניש. א שווערער וואלקען פון רעליגיעזער מרה־שחורה איז אויף זיי געלעגען און האט זיי פערשטערט דעם קלענסטען פער־גניגען אינם לעבען, וואס איז אויך אהן דעם גאנץ ביטער געווען. כמעט דריי־פערטעל פון אונזער גרוי־סען שולחן־ערוך פערנעהמען די מנהגים, וואס זענען געווען אנגענומען ביי די יודען אין דייטשלאנד — מנהגים פון כשר און טריף, כשר און פסול, א ברכה מאכען אדער זאגען תפילות. און אין די אלע זאכען האבען זיי מקפיד געווען ביז א „פינטעלע פון יוד". דערצו האבען זיי נאך אנגעהאלטען פערשידענע תע־ניתים — אויפן פאל טאמער האבען זיי זיך דאך ערגעץ־וואו פערזינדיגט. קיין שום אנדערע יודען, אויסער די דייטשע, האבען פון אזוי פיל מנהגים און אזויפיל תעניתים קיינמאל נישט געוואוסט.

צוליב די אומארדנונגען און אומזיכערקייט אינם לאנד בעתן דערמאהנטען קריג, צוליב דעם גרויסען דלות נאכן קריג — זענען אין דייטשלאנד בטל געווא־רען אלע ישיבות, וואס האבען דארטען עקזיסטירט הונדערטער יאהרען. דער שטייגער „זיצען און לער־נען" האט כמעט לחלוטין אויפגעהערט. פון וועלטלי־כע למודים האט כמעט גאר קיין רייד נישט געקאנט זיין. נישט מען האט אין דער דייטשער געטא פיל גע־וואוסט פון אזוינע זאכען. און נישט די וועלטליכע למודים האבן פאר יודען געקאנט נוצליך זיין. און דער גרויסער דלות האט עס בכלל שווער געמאכט דעם יודען זיך צו פערטיפען אין א וועלכען־עס־איז למוד. נאר שבת און יום־טוב האט נאך דער דייטשער יוד „אריינגעקוקט אין א ספר". אבער דער ספר האט איהם נישט אנגעשטרענגט, דאס איז דערהויפט געווען אגדה, מדרש, א.ד.גל. וואס זענען גרינג, פאעטיש און אנציהענדיג.

און פאר יענע וואס האבען קיין „לשון־קודש" נישט פערשטאנען, האט מען איבערזעצט דעם חומש מיט די הפטורות אויף עברי־טייטש — די שפראך וואס יודען האבען דעמאלט גערעדט. די איבערזע־צערס האבען עס פערשטאנען אריינצופלעכטען אין דער איבערזעצונג די פיינסטע אגדות, און מדרשים וואס האבען געהאט א שייכות צו די סדרות. דערצו — דער „מנורת המאור", עברי־טייטש. דער „צאינה וראינה". און פאר פרויען אויך נאך „ריטער געשיכ־טען", פון דייטשען איבערגעזעצט.

און מיט דער טיף־רעליגיעזער נאציאנאלער ליטע־ראטור האבען זיך געשפייזט די יודישע מאסען, דאס איז געווען זייער יום־טוב׳דיגע שפייז און זייער גרוי וואכעדיג לעבען... פון דאנען האבען זיי געשעפט טרייסט אויף זייערע גרויסע ליידען. דאס איז אויך געווען דער קוואל פון זייערע האפנונגען און דער אוצר פון זייער גייסטיגער בילדונג.

ערשט פון זינט אין פוילען האט זיך אנגעהויבען „דאס גרויסע מארדען" פון גזירת ת"ח — און אנגע־הויבען האט עס זיך אינם זעלבען יאהר ווען דער דרייסיג - יעהריגער קריג האט זיך אויסגעלאזט — האט דאס ארימע, אויסגעשעפטע און מרה־שחורה־דיגע דייטשע יודענטום אנגעהויבען ביסלעכוויז בא־קומען אנ׳אנדער אויסזעהן.

ווארים צוליב די גזירות, שחיטות און תליות מצד די קאזאקען און פערראטערישע פוילישע פריצים, הא־בען פיל פוילישע יודען אוועקגעווארפען זייערע אייג־געזעסענע ערטער אין פוילען און אנטלאפען קיין דייטשלאנד. ארים זענען די דייטשע יודען געווען זיי האבען אבער פערמאגט גענוג ברידערליך געפיהל צו די פערפאלגטע פוילישע יודען און האבען מיט גרויס פריינדשאפט זיי אויפגענומען. צווישען די אנ־געלאפענע פוילישע יודען זענען געווען פיל גרויסע לומדים, חשובע מענשען און גרויסע מיוחסים. די היימישע יודען האבען זיך פערהאלטען מיט גרויס אכטונג צו די פרעמדע. און ביסלעכוויז האבען די נייע־אנגעקומענע" יודען אנגעהויבען צו בעאיינפלוסען מיט זייער גייסט די אלטגעזעסענע. ווארים אין פרומ־קייט זענען זיי נישט געשטאנען נידעריגער פון די היימישע יודען. און אין לומדות און אין קענטשאפט זע־נען זיי געשטאנען פיל העכער פון די דייטשע יודען.

א שרעקליכע בעגעגעניש

(דערצעהלונג) פון נ. דרייצען

בעגעגענט האב איך נישט מעהר און נישט ווייניגער ווי מיין אייגענע פרוי. אבער איבערגעלעבט האב איך טויט־שרעק — דערצעהלט א מאן וועגען אנ׳ערפאהרונג. — קיין נעמען און קיין ארטישען וועל איך אייך נישט אנגעבען ; און ווען איהר וועט הערען וואס איך גיי אייך דערצעהלען, וועט איהר פערשטעהן פארוואס דאס איז אזוי, און איהר וועט צופיל פראגען נישט פרעגען.

דאס מיידעל מיט וועמען איך האב געהייראט, האב איך קיינמאל נישט ליב געהאט, און גלייך נאך אונזער הייראט האב איך זי שרעקליך פיינט בעקו־מען. איהר וועט פרעגען אז ווען איך האב זי נישט ליב געהאט, פארוואס־זשע האב איך מיט איהר געהיי־ראט ? איך האב געמוזט הייראטען, איך האב זיך נישט געקענט העלפען. מיר זענען געווען בעקאנט, איינמאל, ווען מיר צוויי זענען אליין געווען, האט זי זיך בענוצט מיט א מאמענט ווען א מאן פערלירט זיך און ווייס נישט וואס ער טוט, און זי האט זיך מיר איבערגעגעבען. ווי זי האט גערעדט און געהאנדעלט, האב איך געהאט אלע רעכטע אין דער וועלט צו טראכ־טען, אז זי וועט פון מיר גארנישט פארערן, האב איך זיך אבער געגארט...

זי האט מיר געלאזט וויסען אז זי דארף ווערען מוטער. און ערשט נאך דער הייראט בין איך דער־גאנגען אז זי האט מיך אפגענארט. איך האב זי שרעק־ליך פיינט בעקומען. און איך האב גענומען רעדען וועגען א גט. האט זי געגעבען א קורצען ענטפער, אז זי וועט גיכער זיין אנ׳אלמנה ווי א געגט׳טע, איך בין געווען זעהר יונג, זי איז געווען מיט א היבש ביסעל יאהרען עלטער פון מיר. איך האב פשוט פאר איהר מורא געהאט, זי איז געווען אין צווייען העכער פון מיר, א געזונטע, א שטארקע, און איין מאל, ווען איך האב זי נישט געקענט מעהר איבערטראגען, האב איך איבערגעלאזען האק און פאק און איך בין פון איהר אנטלאפען.

איך בין געווען א גוטער פערדינער, זי האט אבער אויפגעפאסט מיינע פערדינסטען פון מיר צוצונעמען ביז דעם לעצטען גראשען אונזער באנק־ביכעל איז געווען אויף איהר נאמען. און איך האב קיינמאל א זלאטע נישט געהאט אין מיין טייסטער. אלץ און וואס איך האב זיך געווינטשט, פלעגט זי מיר איינקויפען, ווען איך האב בעשלאסען פון מיין ווייב צו אנטלויפען האב איך דאס געטון, איך האב זיך געפיהלט גוט און איך האב זיך אין וועג אוועקגעלאזט.

ווען איך בין געווען ווייט פון מיין ווייב, האב איך זיך געפיהלט ווי פון ס׳ניי געבוירען, איך בין פון מיין פרייהייט ארומגעגאנגען ווי א פערשיכורטער, איך האב געוואלט פערגעסען אז איך בין גאר געווען א־מאל פערהייראט. אנ׳ערך א וואך צייט האט אנגע־האלטען מיין יום־טוב. כמעט איך האב זיך געפינען שוין גאנץ ווייט פון דער שטאט פונוואנען איך בין אנטלאפען, פלעג איך אבער אלע מאל לייענען די צייטונגען פון „מיין" שטאט. ביז איינמאל האב איך אין א געוויסער צייטונג דערזעהן מיין בילד, און ס׳איז אויך געווען אפגעדרוקט א בריוועלע צו מיר :

„מיין ליבער מאן : איך בין צופרידען נעהמען א גט פון דיר, קעהר זיך אום און בעפריי מיך, האנדעל ווי א מאן. ס׳וועט זיין בעסער פאר אונז ביידען, ווען מיר וועלען זיך שיידען אויף א מענשליכען שטייגער ווארים אנטלויפען וועסט פון מיר נישט, איך וועל דיך שוין אויפזוכען און וועסט טייער בעצאהלען פאר די יסורים און שאנד, וואס דו פערשאפסט מיר".

א שרעק איז אויף מיר אנגעפאלען, מיר האט זיך גאר געדאכט, אז ווי נאר איך וועל א טראט גע־בען, וועט זי מיר קומען אנטקעגען, אומקעהרען זיך אהיים האב איך אבער מורא געהאט. איך האב גע־וואוסט אז עס וועט שוין גארנישט זיין אזוי ווי זי זאגט. די פרייהייט וואס איך האב פערזוכט, איז מיר געווען צו טייער, אז איך זאל זיך מיט דעם שיידען, איז ביי מיר געבליבען ווייטער לויפען, וואס ווייטער, אלס ווייטער. איך האב מורא געהאט, אז מען זאל מיך דערקענען, האב איך פערלאזט א בארד און ווען איך פלעג זעהן אין א שפיגעל ווי אזוי איך קוק אויס פלעג איך פון זיך אליין לאכען.

בין איך אזוי פערלאפען גאנץ ווייט, אבער טאקע גאר ווייט. אין א געוויסער שטאט בין איך פערבלי־בען, איך האב געקראגען ארבייט ביי מיין פאך. איך האב פערגעסען אן מיין ווייב, איך האב זיך גענומען פיהלען ווי ס׳וואלט גארנישט מיט מיר פארגעקומען. איך האב געשלאסען בעקאנטשאפט מיט א מיידעל, איך האב זי ליב בעקומען. ס׳איז געווען מיין ערשטע ליבע, מיין הארץ האט זיך אנגעצונדען מיט אזא מין פייער, וואס איז מיר ביז איצט געווען אומבעקאנט.

איך האב געזעהן, אז מיין געליבטע איז צו מיר אויך נישט גלייכגילטיג, בין איך געווען א פערשיכור־טער פון גליק, איצט האט א פראגע געבראכט מיין מוח : זאל איך מיין געליבטער אויסזאגען מיין סוד ? מיין ערשטער געדאנק איז געווען, אז יא, אז איך זאל אויסזאגען, און איך זאל זיך דורכשרייבען מיט מיין פערלאזענער פרוי, און זיך מיט איהר געזעצליך שיידען. איך האב זיך אויך ארומגעטראגען מיט א פלאן איהר צו שיקען א גט.

א צווייטער יונגערמאן האט זיך אין מיין גע־ליבטער פערליבט, דער צווייטער איז אויך געווען זעהר ערנסט אין זיין ליבע, מיר האט זיך געדאכט אז מיין געליבטע קען זיך נישט בעשליסען וועמען פון אונז ביידען אויסצוקלייבען. איצט בין איך שוין זיכער געווען, אז ווען איך זאל דערצעהלען מיין גע־ליבטער ווער איך בין, וועט זי געוויס מיך אויף דעם צווייטען פערבייטען. איך בין ארומגעגאנ־גען ווי א משוגענער, ביז איינמאל האט מיין געליב־טע מיט מיר א מאדנעם געשפרעך געפיהרט און זי פרעגט מיך :

— גלויבט איהר, אז מען קען זיין אין איין און דער זעלבער צייט פערליבט אין צוויי ?

איך האב גלייך פערשטאנען וואס מיין געליבטע בעוויינט מיט איהר פראגע, מיר האט גענומען שטארק קלאפען אין הארצען, און איך האב געענט־פערט :

— איך קען נאר זאגען וועגען זיך. איך האב בלויז ליב איינע.

— ווער איז די איינע ? — האט זי געלאכט.

— איך גלויב אז דו פערשטעהסט ווער די איי־נע איז — האב איך איהר שטארק ארומגענומען און א הר געקושט.

— יא, איך פערשטעה, — האט זי ווידער גע־לאכט, — אבער וואס וואלט געווען, אז א צווייטער וואלט זיך אריינגעמישט, וואלט זיך מיט ליבע אנגע־שלאגען ?

— ניין, ס׳קען קיין צווייטער נישט זיין.

— הער מיך אויס — איז זי געווארען זעהר ערנסט — איך זאג דיר אז איך האב דיך ליב.. און דו ווייסט דאס. אבער (דא האט זי דערמאהנט דעם צווייטענ׳ס נאמען), ער טרעט פון מיר נישט אפ; און ער האט אזעלכע ווערטער. אזעלכע מאנירען, אז אנ׳אנדערש מאל פערשווינדעלט מיר אין קאפ און איך זאג דיר, אז כאטש איך האב דיך א סך, א סך מעהר ליב פון איהם, קאן אבער אנ׳אנדערש מאל טרעפען אז איך זאל זיך נישט קענען וועהרען. און ער וועט מיך פון דיר צונעהמען.

—איך וועל צו דעם נישט דערלאזען — האב איך געציטערט פאר אויפרעגונג און איפערזוכט,— איך וועל נישט דערלאזען. דו ביזט מיינע.

— נעהם מיך אוועק פון איהם, — האט זי מיר גלייך אין די אויגען אריינגעקוקט. — נעהם מיך צו, אז ס׳זאל שוין נישט קענען זיין קיין חרטה.

איהר שעהן געזיכט האט זיך ווי מיט א פייער צוגעצונדען, זי האט מיר צוגעצויגען צו זיך. מיך ארומגענומען און א פערפלאמטע גערעדט :

— מיין טייערינקער, מיין ליבינקער...

ס׳איז נאכט געווען; מיר זענען אליין אין איהר צימער געווען, און אנ׳איינהגום פון ליבע האב איך צו איהר גערעדט : (

—א גאנצע נאכט וועל איך ביי דיר פערבלייבען און מארגען פריה געהען מיר הייראטען.

איך האב מיין פערשפרעכען הייליג ערפילט. מיר האבען זיך געהייראט. איך בין געווען צופיל פערטרונקען אין מיין גליק, אז איך זאל טראכטען, ווער און וואס איך בין...

* * *

מיר האבען זעהר א שעהנע היים איינגעארדנעט. און פון יעדען ווינקעלע האט ארויסגעשטראהלט גליק און פרייד. איך האב פון מיין מח געיאגט און געטריבען יעדע ערינערונג וועגען דעם, וואס איך האב איבערגעלאזען הינטער זיך, אבער ווילענדיג נישט־ווילענדיג פלעגט זיך טראכטען וועגען דעם, וואס איך האב נישט געוואלט טראכטען, און אפט פלעגען זיך מיר אויפן הארצען אוועקלייגען אזעלכע שווערע שטיינער אז איך האב פאר זיך קיין ארט נישט געהאט.

איך האב נישט געוואלט אז ס׳זאל קומען א קינד אויף דער וועלט. מיך האט דאס געשראקען, זי האט אבער געגארט א מוטער צו ווערען, און עס איז געקו־מען אויף דער וועלט א שעהן טעכטערל... איך פלעג טראכטען, חלומען, פלאנעווען; איך וועל נעהמען מיין ווייב, מיין קינד און לויפען ווייטער, ווייטער אין אנ׳אנדער לאנד, אבער נישט אלע מאל קען מען אויספיהרען וואס מען פלאנעוועט. וועגען וואס מ׳־חלומט, ביז איינמאל ווען איך האב זיך געיאגט פון מיין טעגליכע" בעשעפטיגונג אהיים צו מיין פרוי, צו מיין זיסער געראטענער טעכטערל, איז זי — מיין ערשטע ווייב, דער אייביגער שרעק פון מיין לע־בען — מיר אנטקעגען געקומען, איך האב זי פון דער ווייטען דערקענט, מיין הארץ האט אויפגעהערט צו קלאפען, די קנעכלעך האבען מיר גענומען ציטע־רען. איך האב דערפיהלט ווי טראפען שווייס קומען ארויס איבער מיין גאנצען לייב...

מיין ערשטער געדאנק איז געווען פערקעהרען זיך אויף צוריק, לויפען, איך קען ביז היינטיגען טאג נישט פערשטעהן פארוואס איך האב דאס נישט געטון. איך בין געבליבען שטעהן אויף מיין ארט ווי א פא־ראליזירטער. איך האב געזעהן אז אויך זי האט זיך ראפטום אפגעשטעלט, עפעס ווי אויך זי וואלט זיך דערשראקען, אבער אט געהט זי נעהנטער, נעהנטער צו מיר. לויפען איז צו שפעט, מיר איז געווען שווער צו אטעמען. אין האלז איז מיר ענג געווארען...

זי שטעהט פאר מיינע אויגען, ווי מיאוס זי איז ווי שרעקליך זי איז ! איך האב געפיהלט ווי אנכא־פען איהר פארן האלז, דערווערגען איהר, זי קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, זי איז אזוי מאדנע בלאס געווארען. איך האב דערהערט איהר רעדען :

— ווי אזוי קומסטו אהער ?

איך האב געוואלט עפעס ענטפערען. נאר די ווער־טער זענען מיר אין האלז שטעהן געבליבען. אויף דעם צווייטען טראטואר איז פערביי־געגאנגען א פא־ליציאנט, זי האט איהם אויך געזעהן, איך בין זיכער געווען, אז זי וועט איהם באלד צורופען און מיך לא־זען ארעסטירען. אין מיינע געדאנקען, האב איך זיך געזעהן אהינטער אייזערנע גראטעס... מיין היים, מיין פרוי, מיין קינד האב איך געזעהן אין מיינע גע־דאנקען, פאר מיינע אויגען, אין דער לופטען האבען זיך פייערדיגע רעדער געדרעהט, איך האב געפיהלט אז איך קען אויף די פיס זיך נישט האלטען. איך האב געהערט ווי זי רעדט ווייטער צו מיר :

אויסוואורף, איך האב דאך געמיינט אז דו ליגסט שוין לאנג אין דר׳ערד פינסטער איז מיר מיין וועלט, לעבט ער נאר, אז דערהרגעט זאלסטו ווערען, מער־דער מיינער — האט זי געבראכען מיט די הענט.

איך האב נישט געקאנט א ווארט פון מויל ארויס לאזען. איך האב נישט געוואוסט אויף וואס פאר א וועלט איך בין. און פלוצלונג האט זי זיך גענומען בעטען :

— ווילסט דאך מיך נישט אומגליקליך מאכען... איך בין דאך א מאמע פון צוויי קינדער. איך בין געווען זיכער, אז דו ביזט שוין לאנג אויף דער וועלט נישטא... איך האב געמיינט הייראטען, האט מיך אוועקגעוואהפען... די, בעסער ווער פערשוואונדען... דו הערסט וואס איך זאג דיר ? .... דו ווייסט נישט ווער איך בין... דו קענסט מיך נישט.׳. א בראך איז צו מיר...

מיך איז אין די אויגען ליכטיג געווארען; איך האב געפיהלט ווי כאפען זי קושען... א צושראקענע האט זי געכאפט אוועקלויפען פון מיר...

* * *

איך האב זי מעהר קיינמאל נישט בעגעגענט...

רבנים האָבען געפּסקנט

אַז מען טאָר נישט פערקויפען קיין יונגע תימנ'ער מיידלעך צו אַלטע יודען פאַר פרויען...

פון מנשה אונגער

דער יודישער אַרבייטער-ישוב אין ארץ ישראל פייערט היי-יאָהר דעם 25-יעהריגען יובל פון דער גרויסער עליה פון די תימנים קיין ארץ-ישראל, וואָס איז געפיהרט געוואָרען דורך דעם ארץ-ישראלדיגען אַרבייטער-פיהרער יבניאלי.

די איינוואַנדערונג פון די תימנער יודען קיין ארץ ישראל הויבט זיך אָן נאָך אין יאָהר 1883, שוין דער מאָלט איז אָנגעקומען אַ שיף צום יפוער ברעג מיט 300 יודישע משפחות. אָבער זיי האָבען זיך נישט גוט געפיהלט אין ארץ-ישראל, און דערפאַר האָט זייער אָנקומען אין לאַנד אַריין נישט אַרויסגערופען קיין שטאַרקען אָפּקלאַנג אין תימן, ערשט ווען דער אַרבייטער-פיהרער יבניאלי האָט זיך אין 1911 פערשטעלט פאַר אַ „חכם" (רב) און איז אָפּגעפאָהרען קיין תימן און דאָרט דערציהלט וועגען דעם נייעם יודישען ישוב האָט זיך אָנגעהויבען אַ מאַסען-עליה קיין ארץ-ישראל, וואָס האַלט נאָך אָן ביז היינטיגען טאָג.

די יודען אין תימן שטעהען נאָך ביזן היינטיגען טאָג, לויטן געזעץ, מיט אַ שטאַפּעל נידריגער פון די אַראַבישע איינוואוינער. אַזוי איז דאָרטען נאָך גילטיג אַ געזעץ, אַז ווען אַ יוד רייט אויף אַן אייזעל און ער זעהט דערנעהן אַ מוסולמאַנער, מוז דער יוד אַראָפּגעהן פון אייזעל, זיך בוקען פאַרן מוסולמאַנער און בעטען ביי איהם דערלויבעניש צו מעגען רייטען, על פי רוב גיט איהם דער מוסולמאַנער אַזאַ דערלויבעניש. אָבער עס טרעפט אָפט, אַז דעם מוסולמאַנער פערגלוסט זיך גראָד יאָ צו רייטען, דעמאָלט מוז שוין דער יוד וואַרפען זיין אונטערגעבער און פיהרען דאָס אייזעל וואו נאָר דער מאַכטמעראַנער ווילט. זאָל טשעשען אַ פאַל, אַז דער יוד וועט פערגעסען צו בעטען רשות צו מעגען רייטען אויף זיין אייזעל, קען זיך טרעפען אַז דער יוד וועט דערפאַר ווערען זעהר שטאַרק צעשלאָגען און ער וועט זיך אפילו נישט טאָהען פערקלאָגען פאַר קיינעם.

נאָך ערגער איז דאָס געזעץ, וואָס איז נאָך נישט אָפּגעשאַפט געוואָרען, אַז ווען אַ יוד שטאַרבט און עס בלייבען קליינע יתומים איז זיך אויף זיי „מרחם" די תימנישע רעגירונג, און זי נעהמט זיי צו און שמדט זיי אָפּ.

דאָס אַלץ האָט געבראַכט דערצו, אַז די יודען אין תימן האָבען זיך כסדר נישט געפיהלט זיכער אין לאַנד און זיי האָבען געוואָלט אַריסוואַנדערען. אָבער אויב שוין נעהמען דעם וואַנדערשטעקען אין דער האַנד אַריין, איז פאַר זיי געווען איין ציל-פונקט — ארץ-ישראל.

די ערשטע גרעסערע עליה פון תימן קיין ארץ-ישראל איז פאָרגעקומען ווי עס איז שוין אויבען דערמאָהנט געוואָרען אין יאָהר 1883 די תימנישע אייסוואַנדערער האָבען דעמאָלט זעהר אַ סך געליטען אויפן וועג. צופוס זענען זיי דורכגעגאַנגען דעם גאַנצען לאַנגען מדבר-וועג. די פרויען און קינדער אויף די קעמלען. און די מענער געהענדיג צו-פוס ביי דער זייט. זיי האָבען געליטען הונגער און קראַנקהייטען. און אַ סך פון זיי זענען געשטאָרבען ביז זיי זענען אָנגעקומען צו דער האַפען-שטאָט הודיידאַ און פון דאָרט געפאָהרען אויף אַ שיף קיין אַלעקסאַנדריאַ — יפו.

אין ארץ-ישראל איז נאָך אָבער דעמאָלט נישט געווען קיין געזעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַציע, וואָס זאָל זיך פעראינטערעסירען מיט זייער מצב. די יודען זענען דעמאָלט געווען איינגעטיילט אין „כוללים", יעדעס לאַנד האָט זיך געהאַט זיין „כולל", און די יודען האָבען געלעבט פון „חלוקה". און אַזוי ווי די תימנער יודען האָבען נאָך דעמאָלט אין ארץ-ישראל קיין שום כולל נישט געהאַט, האָט זיך קיינער אויף זיי נישט אומגעקוקט, דערפאַר אָבער האָט זעהר שטאַרק אָנגעהויבען פאַר זיי צו זאָרגען די מיסיאָנערישע ביבעל-געזעלשאַפט אין ירושלים, די מיסיאָנערען האָבען געמיינט, אַז דאָ וועט זיי געלינגען צו „פאַנגען נשמות", אָבער עס האָט זיך זיי נישט איינגעגעבען, די תימנ'ער האָבען בעסער געהונגערט, גע־וואַיינט און די הייליגע אוי זיך אָפּגעזאָגט פון די מיסיאָנערישע טובות.

די תימנים האָבען זיך גאָרנישט געמאַכט פון די צרות, וואָס זיי האָבען געהאַט די ערשטע צייט אויסצושטעהן אין לאַנד, נאָר אדרבה, — זיי האָבען אַר היימגעשריבען קיין תימן, אַז „זיי זענען אָנגעקומען בשלום אין לאַנד אַריין, און משיח'ס טריט הויבען זיך אָן צו דערנעהנטערען"... און דאָס וואָס זיי ליידען אַזוי, האָבען זיי געהאַלטען איז בלויז אַ „עונש מן השמים", ווייל זיי האָבען זיך נישט געוואָלט צוזהערען אַמאָל, מיט איבער צוויי טויזענד יאָהר צוריק צום נביא עזרא, ווען ער האָט אַרויסגעגעבען אַ כרוז צו אַלע יודען, זיי זאָלען זיך אומקעהרען אין הייליגען לאַנד אַריין...

וואָרום לויט דער תימנישער מסורה, זענען די יודען אָנגעקומען קיין תימן נאָך מיט צוויי-און-פערציג יאָהר פאַרן חורבן פון ערשטען בית-המקדש, ווען זיי האָבען דערהערט, די נבואות פון ירמיהו הנביא, אַז „היוצא מעיר הזאת ותיה" (ווער עס וועט אַרויס פון דער דאָזיגער שטאָט, ירושלים, וועט בלייבען לעבען).

האָבען זיך דעמאָלט באַזעצט פינף-און-זיבעציג טויזענד יודען, די בעסטע קריגסלייט און שטאַרקסטע גיבורים פון לאַנד יהודה וואָס האָבען געפּאַרכט פאַר גאָטס גרימצאָרן, און האָבען פערלאָזט ירושלים, צו זיי זענען צוגעשטאַנען די כהנים און די לווים, זיי האָבען מיטגענומען זייערע ווייבער און קינדער און קנעכט. און זיי האָבען אָנגעהויבען צו וואַנדערען אין מדבר. איבער זיי זענען געשטאַנען פינף-און-צוואַנציג „בתי אבות" (וואָס ווערען נאָך היינט אָנגערופען ביי זייערע נעמען אין תימן). און זיי האָבען אַזוי לאַנג געוואַנדערט ביז זיי זענען אָנגעקומען צום לאַנד תימן, און דאָ האָבען זיי דערזעהן, אַז דאָס לאַנד איז גוט, און אַז די ערד איז פרוכטבאַר און פעט, האָבען זיי געזאָגט: „דאָ וועלען מיר זיך אָפּשטעלען, ווייל דאָ איז אַ גן-עדן". און זיי האָבען אויפגעבויט די שטאָט „עדן", וואָס איז ביזן היינטיגען טאָג די הויפט-שטאָט (אַדען) פון תימן, און זיי האָבען אויסגעקליבען צווישען זיך אַ מלך, און זייער מלך איז געווען זעהר שטאַרק.

ווען עזרא איז אויפגעגאַנגען פון בבל קיין ארץ ישראל און ער האָט געשיקט די כהנים צו אַלע מלכות, וואו די יודען האָבען זיך נאָר געפינען, מיט דער בקשה אַז זיי זאָלען זיך אומקעהרען צוריק, האָט ער אויך געשיקט אַ שליח קיין תימן. אָבער די יודען פון תימן האָבען מעהר נישט געוואָלט פערלאָזען דאָס לאַנד. איז עזרא הסופר אַליין צו זיי געקומען און האָט זיי געבעטען, זיי זאָלען צוריקקומען קיין ארץ-ישראל, ווייל נאָר וואָס צוריק אויפבויען דאָס הייליגע לאַנד, אָבער זיי האָבען זיך נישט צוגעהערט אויך צו זיינע רייד און זיי האָבען געענטפערט, אַז זיי ווייסען פון פאַראויס, אַז די דאָזיגע גאולה איז נאָך נישט די גאולה שלימה, און אַז נאָכאַמאָל וועלען די יודען פערטריבען ווערען פון לאַנד, איז עזרא אויף זיי ביין געוואָרען און האָט זיי פערשאָלטען, אַז זיי זאָלען קיינמאָל נישט האָבען קיין מנוחה אין תימן, און אַז זייער עשירות זאָל נישט האָבען קיין האַלטבאַרקייט, און אויך זיי האָבען דעם נביא פערשאָלטען, אַז ער זאָל נישט קומען צו קבורה אין ארץ ישראל. און ביידע קללות — לאָזט אויס די תימנישע לעגענדע — זענען בעמעט מקוים געוואָרען... די יודען האָבען ביז היינטיגען טאָג קיין רוהע נישט אין תימן און זענען גרויסע אָרימעליים; און עזרא הסופר ליגט באַגראָבען נישט אין ארץ ישראל, נאָר אין מדבר בצרה...

און ביזן היינטיגען טאָג טראָגען די יודען אין תימן אַ פערבאָרגענעם האַס אויף עזרא הסופר, און אין גאַנץ תימן וועט מען זעלטען טרעפען אַ יוד, וועמ'ס זאָל הייסען עזרא...

דערפאַר, האָבען די תימנער יודען געגלויבט, מוזען זיי איצט אָפּקומען אין ארץ-ישראל פאַר די זינד פון זייערע אור־אור־עלטערן, וועלכע האָבען זיך נישט געוואָלט אומקעהרען קיין ארץ־ישראל בימי עזרא הסופר...

* * *

עס איז אוועק אַ שטיקעל צייט, און די ערשטע תימנישע איינוואַנדערער האָבען זיך אַלץ געפיהלט ווי פרעמדע אין לאַנד, ביז מיט זייער ביטערען גורל האָט זיך פעראינטערעסירט דער בעקאַנטער שרייבער י. פרומקין, אַרויסגעבער פון „חבצלת" אין ירושלים. און ער האָט אָנגעשריבען אַ סעריע אַרטיקלען אין זיין צייטונג וועגען דעם ביטערען מצב פון די תימנער יודען אין ארץ-ישראל, זיינע וואַרימע אַרטיקלען האָבען געהאַט אַ ווירקונג: עס האָט זיך אָפּגערופען אַ גרויסער עושר פון לאָנדאָן, מיטן נאָמען וואַלדריך איהם קומט צו־הילף דער יודישער פערטרעטער פון דעם פאָרטוגעזישען קאָנסול אין ירושל'ם ר' יוסף נבון. צו זיי שטעהט צו די חברה „עזרת נדחים". אַ גרויסער נגיד אין ירושלים, ר' בועז הכללי, וועלכער האָט פערמאָגט אַ סך ערד אַרום ירושלים שענקט אַוועק דעם באַרג לעבען „הר הזיתים" צו בויען הייזער פאַר די תימנים, און אין חודש כסלו 1885 ווערט געלייגט דער יסוד פאַר דעם ערשטען תימנישען קוואַרטאַל אין ירושלים „כפר השלוח".

זינט דעמאָלט פערמעהרען זיך די תימנער אין לאַנד, זיי פערנעהמען זיך מיט האַפטעריי, גאָלד־שמידעריי און מיט פערשיעדענע אַנדערע שווערע מלאכות און זייערע ווייבער פערדינען זיך אין די „אשכנזי־שע" הייזער פאַר דינסטען.

דאָס האָט געבראַכט הערצו, אַז די תימנישע פרויען האָבען אָנגעהויבען בעסער צו עסען, און ווען זיי זענען צוריקגעקומען צו זייערע תימנישע מענער, האָבען זיי אויך פערלאַנגט מען זאָל זיי געבען בעסער עסען און מען זאָל זיי בעסער בעהאַנדלען...

אַ סך תימנישע פרויען זענען דערפאַר אַנטלאָפען פון זייערע מענער, זענען די תימנער אוועק צום בית־דין פון ירושלים מיט אַ געוואַלד אַז די ווייבער אַנט־לויפען פון זיי. און אָט וואָס פאַר אַ פסק-דין דער בית-דין האָט דעמאָלט אַרויסגעגעבען:

„אַזוי ווי עס האָבען זיך צו אונז געווענדעט די תי־מנישע מענער און האָבען אונז דערצעהלט אַז זיי זע

(ווייטער זעה זייט 20).

ביים דאָקטאָר אין קאַבינעט

פון ד"ר נ. פלאַטקין

עס גייט אַריין אַ יונג פּאָרפאָלק. ער איז האָפער־דיג, זי איז נידערשלאָגען.

— דאָקטאָר, שוין דריי יאָהר נאָך אונזער חתונה און איך ווער נישט שוואַנגער, אונטערזוכט מיך און זאָגט מיר דעם אמת, צי האָב איך אַ האָפענונג.

די אונטערזוכונג פון דער פרוי, דערוועקט ביי מיר אַ חשד אַז זי איז קראַנק אויף גאָנאָראָע.

איך ווענד זיך צום מאַן.

— נו, און איהר זענט איבעריציגט, אַז ביי אייך איז אַלץ אין אָרדענונג ?

— יאָ, אויף געוויס, מיר פעהלט גאָרנישט. פון מיך איז שוין נאָך אין מיינע בחורישע יאָהרען נישט איין פרוי שוואַנגער געוואָרען, בערימט ער זיך און קוקט אויף דער פרוי פון אויבען אַראָפּ.

—זייט איהר טאַקע געווען אַזאַ לעב־מענטש, טאָ זייט אַזוי גוט און זאָגט מיר, צי זייט איהר קיינמאָל ווענעריש נישט קראַנק געווען ?

ער הויבט אָן צו שטאַמלען.

איך בעט די פרוי איבערלאָזען אונז אַליין.

— יאָ, דאָקטאָר, איך האָב נישט איינמאָל געהאַט גאָנאָרעאָ, איך האָב זיך אָבער יעדען מאָל פולקאָם אויסגעהיילט.

— זענען ביי אייך, ווען איהר זענט קראַנק גע־ווען, — די דריזען אויך געווען געשוואָלען ?

יאָ, דאָקטאָר, איינמאָל איז דאָס פאָרגעקומען און איך האָב טאַקע יענעם מאָל אַ סך יסורים גע־האַט.

די אונטערזוכונג פון זיינע געשלעכטס - טיילען ווייזען אַרויס, אַז אַלץ זעהט אויס צו זיין נאָרמאַל, נאָר אין די הינטערשטע טיילען פון די דריזען, דאָרט ווי ס'ליגען די אָפּפיהר קאַנאַלען פאַר די זוימען, זעהען זיך פערהאַרטונגען. אַזעלכע ענדערונגען קומען פאָר אויפן באָדען פון דריזען־אַנצינדונגען.

אין רעזולטאַט פון אַזעלכע אַנצינדונגען קומען פאָר פערוואַקסונגען פון די קאַנאַלען.

איך בעט איהם ברענגען די זוימען צו אונטער־זוכען.

דער אַנאַליז האָט וואָרגעוויזען אַז אין זיין פלי־סיגקייט זענען קיין זוימען נישטאָ. איך האָב איהם אויפגעקלערט, אַז די סיבה וואָס די פרוי זיינע איז נישט שוואַנגער געוואָרען. ליגט אין איהם, און חוץ דעם האָט ער נאָך אָנגעשטעקט זיין פרוי מיט גאָנאָר־ריע.

ער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ — מעהר האָב איך דאָס פּאָרפאָלק ביי זיך נישט געזעהן.

די אוממעגליכקייט צו בעפרידיגען דעם מוטער־אינסטינקט, ברענגט דער פרוי שווערע מאָראַלישע ליידען, פערשטערט דער פרוי איהר פאַמיליען־לע־בען, און ס'איז קיין וואונדער נישט, ווען אין די זו־כענישען נאָך אַ קינד איז די פרוי גרייט אפילו אַרויסצוגיין פון עהרליכען וועג, זוכען פּאָטערס פאַר איהר קינד און אויף דער זייט ; זי איז גרייט אפילו אָפּ־צוזען פערבאָטענע זאַכען. וואָס שמעקען מיט קרי־מינאַל.

ס'טרעפען פאַלען, ווען דער מאַן, ביי וועמען ס'איז קאָנסטאַטירט געוואָרען אימפּאָטענץ, ערלויבט דאַן זיין פרוי צוזאַמענצוקומען מיט אַ זיימיגען מאַנספּיל, די פרוי זאָל נאָר קענען האָבען אַ קינד.

דאָס פּאָרפאָלק בלייבט ווייטער אין די בעסטע בעציהונגען, גאַנץ אָפט קומען פאַר אַזעלכע „לער־גאַלע" דרייעקען אין דער פויערישער ספערע.

אַ יונגער פויער איז געקומען מיך איינלאַדען צו זיין פרוי צו אַ געבורט, אין אויטאָ אויפ'ן וועג דער־צעהלט ער מיר אַזאַ מעשה.

די פרוי, צו וועלכע מיר פאָהרען, טראָגט אַן אַנ־דער פאַמיליען־נאָמען, פאַקטיש איז זי אָבער זיין פרוי, דער אָפיציעלער מאַן אירער איז איצט 77 יאָהר אַלט און איז דער פאָטער פון זיין פרוי, וועלכע איז איצט 22 יאָהר אַלט. דער אַלטער האָט פון דער ערש־טער ווייב קיין קינדער נישט געהאַט. נאָכ'ן טויט פון דער ערשטער פרוי האָבען זיינע קרובים צווישען זיי אויך דער פאָטער פון זיין איצטיגער פרוי, דורא האַר־בענדיג אַז דעם אַלטענס פערמעגען זאָל נישט איבער־גיין אין פרעמדע הענט, געצוואונגען דאָס 16־יאָהריגע מיידעל, זי זאָל חתונה האָבען מיטן אַלטען פעטער, זי איז געווען אומגליקליך, קיין קינדער האָבען זיי אויך נישט געהאַט.

דער יונגער מאַן, מיט וועלכען איך פאָהר, איז געווען אַמאָל דער יונגער פרוי'ס חתן. ער האָט אָנגע־נומען ביים אַלטען אַ שטעלע אַלס פערוואַלטער, שוין פון צוויי יאָהר לעבט ער צוזאַמען מיט דעם אויס־טערלישען פּאָרפאָלק. די בעציהונגען האָבען זיך אַזוי איינגעשטעלט, אַז דער יונגער פויער לעבט מיט דעם אַלטענס פרוי, דער אַלטער וואוינט צוזאַמען מיט זיי אין איין שטוב, אין אַ בעזונדער צימער.

דער יונגער פויער ערקלערט מיר דאָס אַלץ מיט דעם צוועק, איך זאָל זיך וויסען ווי צו האַלטען אין דער צווידייטיגער אַטמאָספערע.

ביי דער געווייטערין האָב איך פערבראַכט אַ פּאָר שעה — דעם אַלטען האָב איך אָבער נישט בעגעגענט, כאָטש איך בין געווען זייער נייטעריג איהם אָנצו־קוקען.

אַ פרוי פון אַ יאָהר פערציג קומט אַריין צו מיר אין קאַבינעט.

שוין פון ערשטען בליק דערקען איך אין איהר אויגען איינע פון די, וואָס זוכען קינדער. אַזעלכע איז שוין אויסגעווען ביי אַלע דאָקטוירים און אפילו זנאַ־כערס, זי איז שוין אַרומגעפאָהרען איבער אַלע גרע־סערע שטעט און קור-ערטער און איז זיך נישט מייאש ביז דער לעצטער מינוט, ביז זי פערלירט שוין איהר פעריאָד.

— דאָקטאָר, זאָגט זי צו מיר, אונטערזוכט מיר און זאָגט מיר דעם ריינעם אמת, — איז נאָך מעגליך איך זאָל קענען שוואַנגערען ?

נאָך דער אונטערזוכונג האָב איך געמאָלדען, אַז נאָר אויפן וועג פון אַ וואונדער קען זי שוואַנגערן; איך ראַט איהר אוועקצוואַרפען די זוכענישען — אַ שאָד געלד און צייט.

— איך מוז אָבער האָבען אַ קינד, דאָקטאָר, איך וואָלט שוין אפשר אַ מאָך געטאָן מיט דער האַנד אויף דעם עסק, איך דעה חאָך, אַז קיינער, אפילו גאָט אַליין וועט מיר נישט העלפען. אָבער איך האָב אַ שוועגער און זי הערט צו מיין מאַן, ער זאָל זיך מיט מיר שיידען, אפשר וואָלט מעגליך לעווען אַזאַ זאַך? איך וויל זאָגען דעם מאַן, אַז איך בין שוואַנגער, נאָר פיר, פינף חדשים וועל איך אַרויספאָהרען אַהער אין שטאָט, איך וועל קומען אין שפיטאַל, און וואַר־טען פינף חדשים. אין דער צייט וועט איהר פאַר מיר אויסזוכען אַ ניי געבאָרען קינד, וואָס די מוטער וועט איהם וועלען, אוועקגעבען ; איך וועל דאָס פערשטעלען פאַר מיינע קרובים אַלס מיין קינד.

איך האָב איהר אויסגעקלערט, אַז אויב זי וויל אַדאָפּטירען אַ קינד, וועלען מיר אויסזוכען אַזוינס. דער מאַן מוז פון דעם אויך וויסען, אָהן קאָמבינאַ־ציעס, וואָס שמעקען מיט קרימינאַל, קענען מיר איהר נישט בעהילפיג זיין.

זי איז אוועק אָהן אַן ענטפער.

די פריינד, וואָס גיט דער מוטער דאָס נייגעבוירענע קינד, מאַכט דער פרוי פערגעסען אַלע איבערגעטראַ־גענע יסורים, שרעק און בזיונות. אמת די קרימינעלע סטאַטיסטיק ווייזט אַרויס שרעקליכע ציפערן פון פרוי־ען-מערדערס, וואָס דערהרגענען אָהער וואַרפען אַוועק זייערע קינדער. איך גלייב אָבער, אַז ביי אַן אַנדער געשטאַלטונג פון אונזערע סאָציאַלע און עקאָ־נאָמישע פערהעלטנישען, וועלכע וואָלטען אויך אויס געקרייסטאַליזירט אונזערע מאָראַלישע אָנשויאונגען, וואָלטען די ציפערן געפאַלען ביז אַ מינימום.

ס'זענען אָבער אויך דאָ פרויען, וואָס דער אינס־טינקט פון מוטערשאַפט איז ביי זיי דערנידעריגט, פשר קראַפּעלט, ביי די דאָזיגע איז געבליבען נאָך דער אינס־טינקט פון געשלעכטליכען חשק, קיין קינדער ווילען זיי נישט און בעטערען נישט, אַזעלכע זענען אָבער אַנ'אויסנאַהם.

איך קען נישט פערגעסען דעם פאַל, וועלכען איך האָב אָבסערווירט נאָך זייענדיג אַ סטודענט, אין שפּיטאַל איז געקומען צום געבורט אַ עלטערע פרוי פון אַ יאָהר פערציג, דאָס איז געווען איהר ערשטער געבורט, — זי האָט ביז דאַן קיין קינדער נישט גע־האַט, — ווייל זי האָט נישט געוואָלט — אַזוי האָט זי דערקלערט.

זי האָט געבוירען דאָס קינד נאָרמאַל — אַ פייג־נעם גוט ענטוויקעלטען יונגעל, אויף מאָרגען, ווען מיר זענען געקומען אין שפיטאַל, האָבען מיר געפו־נען דאָס קינד טויט, ס'איז קענטיג געווען דערשטיקט מערקווירדיגער פון אַלץ, איז אָבער געווען די בע־נעהמונג פון דער מוטער, זי איז געווען פולקאָם רו־היג, קיינע סמנים פון טרויער און חרטה איז נישט געווען צו דערקענען אויף איהר געזיכט. מיר האָבען ניש געמאַכט קיין מעלדונג אין דער פאָליציי, ווייל ס'איז נישט געווען קיין שום בעווייזען קעגען דער פרוי, חוץ איהר פערהאַלטען זיך.

אַ צווייטען עהנליכען פאַל האָב איך איבערגע־לעבט אין אַ גוט אונטער וו. וואו מען האָט מיר גע־רופען צו אַ געבורט, געבוירען האָט די פרוי פון גוט־בעזיצער, אַ יונגע שיינע פרוי, דאָס געבורט איז זיך געשטאַנען גאַנץ נאָרמאַל און לייכט — ס'האָט מיר אַ קע געוואונדערט, פאַרוואָס מ'האָט מיך אַהין אַרויס־גערופען.

אָבער נאָך אַ האַלבע שעה ווילען פון דער קימ־פעטאָרין האָט זיך די זאַך אויפגעקלערט. די פרוי, וואָס האָט זיך גאָרנישט אַזוי געמאַטערט, האָט אָנגע־הויבען פאָדערען פון מיר, איך זאָל דאָס געבורט פערענדיגען ,אויף מיין בעמערקונג, אַז ס'וועט זיך באַלד פון זיך אַליין ענדיגען, האָט זי געזאָגט, אַז מ'־דאַרף נישט וואַרטען, זאָל איך דאָס קינד דערהרגע־נען, אַבי פערענדיגען. זי דאַרף דאָס קינד נישט. אין דער זעלבער צייט האָט זי מיר געמאַכט איינלעדער „ קאָ־קעטירט מיך און געבעטען, אַז איך זאָל וואַרטען איהר נישט פערגעסען, און אין אַ צייט אַרום בעזוכען זי, עס וועט מיר שוין נישט פערדריסען, פערשטייט זיך, אַז איך האָב איהר גאָרנישט געענטפערט, און אַ שעה אַרום האָט זי דאָס קינד געבוירען — מעהר האָב איך די פרוי נישט געזעהען.

איך האָב זיך אָבער שפּעטער דערוואוסט, אַז די פרוי איז בשוואוסט אין גאַנצען נעגענד, דער מאַן איהרער איז אַ קראַנקער מענש און זי זוכט זיך מער נער אויף רעכטס און לינקס.

(„פאָלקסגעזונדהייט").

הומאר ● סאטירע ●

דער קונדס

צוזאמענגעשטעלט פון אב—נעק ●

ביילאגע צום „נייעם פאלקסבלאט“ נומער 255 — פרייטאג, דעם 6 נאוועמבער 1936

1-טער יוד: פעטער, צי פאהרט איהר קיין שפאניען?

2-טער יוד: ע׳, כ׳פאהר מיך זעהען מיט מיין זוהן, דעם סטודענט, אין דער ווארשעווער אוניווערזיטעט...

קורצער פרייטאג און שבת הגדול!

קורצער פרייטאג: זאגט מיר, פאניע שבת הגדול, ווער וועט געהערען צו קאציס נייע פארטיי?

שבת הגדול: די העכערע געזעלשאפט, זיי וועלען קוקען אויף יודען פון „אויבען אראפ“.

א נאטע
צום גענעראל פראנקא

די מאדרידער רעגירונג האט צוגעשיקט צו דייטשלאנד און איטאליען אזא נאטע:

„מיר בעטען אייך, אזוי ווי ביז איצט אויך ווייטער צו שיקען באמבעס מיט קוילען פאר אונזער ארמעע... נאר נישט דורך דער פערמיטלונג פון פראנקא׳ס מיליטער...

א „פערברעכער“

אין פאליצײ-קאמיסאריאט פאלט אריין א צעטראגענער און בעט זיך ביים דיושורנע:

— כ׳בעט זייך, ארעסטירט מיך. נאר וואס האב איך מיין פרוי געווארפען א פלעט-אייזען.

— איהר האט זי דערהרגעט?

— ניין. כ׳האב מורא. ווייל א ליאדע מינוט וועט זי קומען אהער.

גערעדט צו דער זאך

חתן (צו דער כלה): סטעפטשא, וואס קוקסטו גאנצע טעג אין שפיגעל?

כלה: כ׳וויל זעהן, צי כ׳בין נישט עלטער געווארען.

חתן: טא צו וואס קוקסטו אין שפיגעל. קוק בעסער אין דער מעטריקע.

א שעהנע משפחה
ביי א „פול טשארני“

— וואס זאגסטו צו דער פאמיליע פלעטאייזען?

— דאס איז אן אמת׳ע טאליע קארטען.

— כ׳פערשטעה נישט.

— נו, יא, דער פאטער האלט זיך פאר א גאנצע טויז, און איז דער מלך פון די פלוישערס. דאס ווייב האלט זיך פאר א „דאמע“, דער זוהן איז א „אונטער“ און די טאכטער איז א „נישטעל“, און קען קיין חתן נישט בעקומען.

ער היט זיין גוטען נאמען

ריכטער (צום גנב): ערקלעהרט, פארוואס האט איהר ביים ארעסטירען אייך, געענדערט אייער נאמען??

— גאר פשוט: ס׳איז געווען א קליין געשעפטעל, און ביי די דראבנע זאכען, וויל איך נישט מאכען מיין גוטען נאמען אלס פאכמאן.

מיט א קאנסיליום
וויל זי חתונה האבען.

די פאננע גניא, האט זיך איינגע׳עקשנ׳ט, אז זי מוז נעהמען א חתן א דאקטאר. אז ס׳האבען זיך שוין ביי איהר גענומען זילבערן די האהר, זאגט צו איהר דער פאטער:

— גניא, ווי לאנג וועסטו דיר קלויבען חתנים? דו ווילסט דורכאויס א דאקטאר?

— יא, טאטעשי, נאר א דאקטאר.

— אן׳אינטערניסט?

— ניין.

— א ווענעראלאג?

— ניין.

— א גינעקאלאג?

— ניין.

— וואס דען ווילסטו?

— א קאנסיליום — האט די פאננע גניא גערעגט... ענטפערט.

ער נישט

ביינאכט ווערט א פערדעכטיגער פערשוין אפגעשטעלט פון א געהיים-אגענט:

— איך האב א פערדאכט, אז איהר האט ביים פאבריקאנט פ. גע‏גנבעט אנ׳אויטאמאביל.

דער פערשוין שפילט אויף די מאריגארקע —

— איהר קענט מיך בעזוכען.

צוליב טרויער

אין א שוי-פענסטער פון א היגען געשעפט, וואס פערקויפט אויף ראטעס, איז די טעג ארויס-געהאנגען געווארען אזא מודעה:

„צוליב׳ן טויט פון דער אייגענטימערין, איז דער פערקויף אויף ראטעס געשלאסען. קאסע-קונים ווערען געבעטען דורך דער אונטער־זיר דער אייגענטימער“.

טאמער דאך!...

קאנדוקטאר (צו א פאסאזשיר): פאניע, וואס זוכט איהר אויף דער פאדלאגע?

— א זלאטי.

קאנדוקטאר: איהר זענט זיכער, אז איהר האט דא פערלוירען?

— ווער זאגט דען, אז איך האב פערלוירען? איך זוך, אפשר וועל איך געפינען א זלאטי.

די פערקויפערינס
צו וואס זיי זענען אלץ פעהיג

צוויי סוחרים שמועסען צווישען זיך וועגען זייערע פערקויפערינס. זאגט איינער:

— אנימעלטען איז צו מיר אין געשעפט געקומען א קליענטקע וועגען א הוט, האט זי מיין פערקויפערין צוגערעדט צו א קאסטיום.

— דאס איז גארנישט — האט געזאגט דער צווייטער — צו מיר איז געקומען א קינדערלאזע פרוי, וואס איז שוין 30 יאהר נאך דער חתונה, האט זי מיין פערקויפערין צוגערעדט צו קויפען לייווענד אויף ווינדעלעך.

אין דער „אובעזפיעטשאלניע“

דאקטאר (צום חולה): ביי אייך בילדעט זיך א געשוויר, דאס קומט פון נערוועז.

חולה: יא, פאניע דאקטאזשע, איהר האט געטראפען, מיין ווייב איז טאקע א נערוועזישע.

אויף דער פייערוועקע
שמועס צווישען קינדער.

— מיין זיידע האט אנגעצען געהאט דריי יאהר.

— נישט מעהר?

— פאר א גשוועהנלבע גנבה איז עס נענוג.

פייטעל און טרייטעל

פייטעל: דו האסט געהערט טרייטעל, אז די רעגירונג פיהרט איצט א קאמף געגען דער יקרות־כוואליע?

טרייטעל: דאס געפעלט מיר. נאר איך מיין, אז זי דארף גלייכצייטיג פיהרען א קאמף געגען דער ביליגקייטס־כוואליע, בנוגע די קעפ פון די יודישע סטודענטען וואס זענען ביי די ענדעקישע סטודענטען — צו ביליג...

צו שפעט

אין דער פאטאגראפיע אנשטאלט „פאלאניא“ קומט א יוד ארויסנעהמען די פאטאגראפיע פון זיין פלונית׳טע. בעטראכטענדיג די פאטאגראפיע, זאגט ער צום פאטאגראפיסט.

— פאניע גיטערמאן. איך וואלט די פאטאגראפיעס נישט ארויסגענומען, מיין פרוי זעהט דאך אויס ווי א פערזשעניש

— דאס האט איהר געדארפט זעהען פאר דער חתונה — האט דער פאטאגראפיסט געענטפערט

דער דיכטער און דער רעדאקטאר

דער דיכטער חיים לייב פאקסטער קומט אין רעדאקציע מיט א ליד. זאגט ער צום רעדאקטאר:

— ה׳ רעדאקטאר, דאס ליד האב איך געשריבען אויף מיין צוריקרייזע פון ארץ-ישראל.

— יא, כ׳האב עס געלייענט, האט איהר אמאל דאס ליד נישט געשריבען אין דער צייט, ווען איהר האט געהאט די ים-קרענק? — האט דער רעדאקטאר געפרעגט.

א קלוגער ענטפער

גבאי (צום מגיד): איהר ווילט, מ׳זאל אייך געבען געלד פאר אייער זאגען תורה, מ׳טאר דאך נישט נעהמען קיין געלד פאר תורה־זאגען!

מגיד: איך נעהם נישט קיין געלד פאר דער תורה נאר פאר מוסר־זאגען, פארן שטראפען און דער אויבערשטער שטראפט אויך נישט בחנם...

א. איטקין.

צווישען ענדעקעס.

ערשטער: צו וואס איז אייער זוהן אריינגעטרעטען אין אוניווערזיטעט?

צווייטער: וואס הייסט צו וואס? ער זאל זיך דער—שלאגען...

הערט מיטמען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס צוליב׳ן אפליגען די

נ״ע

קהלה-וואהלען

די טיפטרויערנדע: דרוקערס, פלאקאטען קלעבער, בראוואר-פאטשערס, מיטינג־אויסרופער און אלע קאך-לעפעל, וואס האבען זיך געריבען צו ווערען מאבטרים אין די קהלה. ביי די קומענדיגע קהלה־וואהלען זאלט איהר א טרייסט געפינען.

דער לץ פון „קונדס“.

פּאָליטיק פון וואָך

רוזוועלט האָט געזיגט!

אַ גדולה אויף דער באָמען. פאר אַ גאנצען קאָמער האַלט מען איהם, דעם רוזוועלט. עפּעס קליינינקייט, וואָס ער האָט שוין אויפגעטון פאַר אַמעריקאַ און פאַר דער גאנצער וועלט.

מילא פאַר אַמעריקאַ — זאָלען זיך די אַמעריקאַנער קלאָפּאָטשען, נאָר וואָס שייך דער וועלט, זעהען מיר נישט, וואָס רוזוועלט האָט אויפגעטון.

אַלדאָס בייז און אַלדאָס שלעכטס איז געשעהן אויף דער וועלט גראָד אין די פאַר יאָהר, וואָס ער איז פרעזידענט.

עס ווערט קאַלעמוטנע אויף דער דיפּלאָמאַטישער נשמה, ווען מען גיט אַ בליק אויף צוריק, וואָס עס איז אַלץ געשעהן אין די פאַר יאָהר, וואָס רוזוועלט איז פּרעזידענט.

קאָן זיין, אַז פאַר אמעריקא איז ער מזל'דיג נאָר פאַר דער וועלט — זעהט מען נאָך נישט קיין מזל'דיגקייט.

מיר פּאָליטיקער קוקען דאָך אַביסעל ברייטער, מיר קוקען דאָך אויף אַזעלכע זאכען פון דער ברייטער, וועלטליכער הויך - דיפּלאָמאַטיע, א היטלער אין בערלין, אַ סטאַלין אין מאסקווא, אַ בלום אין פּאַריז און אַ מוסאָליני אין רוים, בעדייטען דאָך אַ ווירקונג אויפ'ן גאַנג פון דער וועלט.

דאָס זעלבע איז דאָך אויך מיט אַ רוזוועלט.

ביז איצט האָט נאָך די וועלט פון איהם גאָרנישט געהאַט, אַ חוץ צרות'דיגע געשעהענישן.

מעגליך, אַז פון איצט וועט שוין זיין מזל פאַר דער וועלט ווערען אַ בעסערער.

ער האַלט איהם פעסט
מוסאָליני און דער קעניג עמאַנועל

מוסאָליני שפּילט קאַרטען מיטן קעניג עמאַנועל, זאָגט מוסאָליני:

— כ'האָב דעם קעניג אין דער האנד.

— ענטשולדיגט הערן קייסער, — האָט איהם עמאַנועל מיט שטאָלץ פאַרבעסערט.

גען. פראנקא אין יאהר 1950

אין יאָהר 1950.

גען. פראַנקאָ נעמט אויף אַ דעפּילאַדע פון וועטעראַנען פון בירגער־קריג פון יאָהר 1936. ס'גיעהען צעהנער טויזענדער. שטעהט פראַנקאָ און טראַכט:

— אך, ווען איך וואָלט אין יאָהר 1936 געהאַט אַזוי פיל זעלנער — וויפיל איצט וועטעראַנען — וואָלט זיך דער קריג אַ סך שנעלער גע'ענדיגט.

זיין ברוסט
מין. געהרינג ביים דאָקטאָר.

דער דייטשער מיניסטער געהרינג איז קראַנק געוואָרען. נאָכן בעהאָרכען און בעטאַפּען פון אלע זייטען, זאָגט צו איהם דער דאָקטאָר:

— הער מיניסטער, די ברוסט איז ביי איך שטאַרק פערנומען.

— יאָ, ס'איז אמת — האָט געהרינג געשמייכעלט — אבער א פּלאַץ אויף א צווייי, דריי מעדאַלען וועט זיך נאָך ווי ס'איז געפינען.

דער ייד און דער ענגלענדער

— וואָס איז דער חילוק פון אַ ענגלענדער ביז אַ ייד?

— אַן ענגלענדער געהט אַרויס און געזעגענט זיך נישט, און אַ ייד געזעגענט זיך און געהט נישט אַרויס.

נראף קאָלי.

פּראָפעסאָר ה״יי...

פון די גרעסטע פּראָפעסאָרען,
וואָס איז דאָ גאָר אַלערליי
איז אצינדער דער בעריהמטסטער
פון אַמעריקע דאָקטאָר ה״יי...

אלע גרעסטע וועלט הולאת'ן
היילט ער אויס'עט איינס און צוויי!
מיט זיין מיטעל וואָס הייסט: הונגער,
אָט דער גרויסער דאָקטאָר היי...

גריפּע, נירען, לונגען און לעבער,
האַלדז, מערידען, „האָנאָריי"
אַלעס היילט ער נאָר מיט הונגער
דער בעריהמטער דאָקטאָר היי...

ווערט א ווייבער קראַנק אויף ליבע
טרוימט פון זאַקאָפּאַנער שניי
נעהמט זי איין א פּאָרציע הונגער
און עס ווערט איהר לייכט אזוי!..

הונגער איז דער בעסטער מיטעל
זאָגט דער דאָקטאָר דער בעריהמטער
פאַר די אלע קרענקן פון זומער,
פאַר די אלע קרענק פון ווינטער...

און דער „פיהרער", שטאַרק בעגייסטערט
פון דער „גייסטער מעדיצין"
האָט דעם דאָקטאָר איינגעלאַדען
אין זיין פּאַלאַץ קיין בערלין...

אָט דעם דאָקטאָר הייס ערפינדונג
האָט ער תיכף אַנערקענט
ער וועט הייסען דעם ערפינדער
שטעלען גלייך א מאָנומענט...

פלייש — דאָס איז אצינד אַ מאַכל
וואָס ביים פיהרער איז פערהאַסט
נאָר דעם דאָקטאָרס היי „ערפינדונג"
איז פאַר דייטשלאַנד צוגעפּאַסט...

און אויך פּוטער איז א מאַכל
וואָס מען דאַרף דאָס פאָלק נישט ראַטען
בעסער, אַנגענעהם, געשמאַקער
זענען באָמבעס און האַרמאַטען.

איז „גן־עדן" פון „דריטען רייך"
איז א בערלינער קאַוויאַרניע

קעלנער (צום גאַסט): וואָס פערלאַנגט איהר צו דער קאַווע — זעמעלעך מיט פּוטער?...

גאַסט: ענטשולדיגט! פאַר וועמען האַלט איהר מיך?... איך בעט אַ זעמעלע מיט האַרמאַטען...

דער לייב און דער קאַטער
פאַבעל פון א. איטקין

— לאַכטיגע שכנטע! האָט איהר געהערט א נייעס?
אז דער לייב, דער מלך פון אלע חיות,
האָט דעם בייזען קאַטער דערטאַפּט,
און באַלד אין זיינע נעגעל איהם אריינגעכאַפּט,
אזוי האָט א מייזעל דער צווייטער גראַטולירט,
און פון שמחה איז זי געווען אזוי געריהרט,
אז איהרע אויגען האָבען געגלאַנצט,
און די פיסלעך האָבען אונטערגעטאַנצט,
עטרליך — האָט זי געשריגען — ווערען מיר פּטור
פון אונזער מלאך־המות, פון בייזען קאַטער.
אונזער לעבען וועט שוין נישט זיין פערביי,
מיר וועלען שוין קאָנען אָטעמען פריי,
ווייל אז דער שטאַרקער לייב האָט זיך צו איהם
גענומען,
איז שוין זיין שוואַרצער סוף געוויס געקומען,
ס'איז שוין צו איהם ווינד און וועה,
„פרעה זיך נישט אזוי! —
האָט די שכנטע צו איהר געזאָגט,
דו האָסט קיין אהנונג, וואָס פאַר א כח דער
קאַטער פערמאָגט:
און זיינע נעגעל די שאַרפע שפּיציגע,
די מלחמה ביי זיי וועט זיין זעהר א היציגע...
כ'האָב מורא — הלוואי, זאָל איך זאָגען ליגען —
אז דער קאַטער וועט דעם לייב בעזיגען,
ס'גיפט נישט קיין מעכטיגער פון קאַטער,
פרעה זיך נישט, מיר זענען נאָך נישט זיינע פּטור.
— דו רעדסט אָהן פערשטאַנד און שכל —
ענטפערט די צווייטע מיט א שמייכעל.
דו פערגלייכסט דעם לייב צום שטשור?
דער לייב איז דאָך געבענטשט פון דער נאַטור,
מיט כוח, חכמה, מיט אלע זיבען זאכען,
רעד נישט קיין שטותים. מ'וועט פון דיר לאַכען.

הנמשל.

די פעסימיסטען זיי קלאָגען,
(ווי די ווייבער נאָכן טויטען־וואָגען),
קולטור, ציוויליזאציע, סאָציאַליזם,
קעגען וועלכע דער בייזער פאַשיזם,
פיהרט איצט א בּרוטאַלע מלחמה,
מיט רעוואַנזש, מיט נקמה,
מיט די ציין, מיט די נעגעל, מיט א האַרץ פון א
טאַטער,
רייסט ער, בייסט ער, פּונקט ווי דער קאַטער,
— וואַרפט נישט אזא פּחד, הערט וואָס אין
פאַבעל זאָגט דאָס מייזעל:
„א פעסטונג איז שטאַרקער פון א שטרויענע
הייזעל"
די ציוויליזאַציע, די קולטור,
א שטאַרקע פעסטונג איז פון נאַטור,
דער פאַשיזם איז א צייטווייליגער בלאָטער,
אָבער די קולטור איז א לייב,
ער וועט בעזיגען דעם פאַלשען קאַטער.

פיניעלע מזיק
גיט לשון

צאָץ עפּיס גיזעיען) סאַרינע רוכיווסקע סיז די לעצטע צאַט אין באַליט? מ'האַלט אין איין זיכן צעלניקים. אָף גיטאָפּל מיז זאָן א צעלניק. אָף קראַעט מיז מע הובן א צעלניק, אָף אַמיליטן העירינג מיז מע אָכיט הובן א צעלניק — אָף אלע סרוירים מיז מע הובן א צעלניק.

סיז א גיגיי צישן די קנעפליך אין מ'האַלט אין איין מאַכן פאַטאָקאָלן. זיי זענע דעך באַ אינץ אין שמולן געסל אָכיט גיוועין, אז איעך אָב זיי דיקנאַסט, אָב איעך א ווינג גיגעין:

זעקס!... זעקס!... זענע באַלד אלע מאַנע ביקאַנטע בייגלאַזשים אין באַניקעירן- יאַטלעך גיוואָרן העיזיק. זיי אָנע דעך ניש גיגאַט קאַ צעלניקים — צ'פאַשטייט?

צ'וויסץ וואָס נאָך זיי ווילן? אַז די ידן וואָס פּאַקויפן ציבילים מיט פיעטרישקע, זאָלן אין מיטן דער וואָך אונטין וואַסע קיטלע אזוי ווי יורן קיפּע. אז איעך זעי פאַוולס טאַטע דעים קאַציף באַן יאַטקע־קלאָץ אין א וואַסן קיטל צי יאַנטשעם פעטע, דעים שווייגער אין וואַסן, פּלאַץ איעך פּין גילאַכטער, זיי זעיען דעך אָעם ווי פּירים־שפּילעם — זאָך אזוי לעיבן אין גיזינט זאָן!

יאָ, כאָדיך ענק גוער פאַגעסן צי פאַציילן, צאָץ גיהעיעט פין די סטעגדענטן אין די ווערזיטעיטין? סאָט זעך דעך שוין וואָטער באַ זיי צעיושיט דועם טרייפינע בליט. זוגץ מיער, וואָסינע באָבים זענע די ידישע סטעגדענטן? זיי לאָזן זעך אזוי אראָנקאָלן פין די לאָכודרים? א שואיד, וואָעם איעך בין ניש קאָ סטעגדענט. ווען איעך בין אָ סטעגדענט אין דעיר ווערזיטעט, אין די לאָזיכים זוגן מיער איין וואָריט, וואָלט איעך אוסיר ניש גיוואָרט אָף קיינעם, איעך וואָלט פאַשאַצט די אָרבל אין וואָלט גינימע טרייבערן וואָלט גיוועין א וויסטע בראָך צי זיירע הייוונס. ס'קען זאָן, אז איעך וואָלט עפּטשער אָכיט גיכאַפּט א טשירימעק, אָבער זיי וואָלטן פין מיער גילימן אָ מיסע אוולע. כ'וואָלט גיגעין קעפּקים, אז פינקן וואָלטן גיפלויגן. זיי זענע קנאָקעם אוען די נין, אז זיי אָנע צי טיען מיט אַזאָכינע איידילע פשוינדלעך מיט באָניקירטע צעיגיליך. וואָלטן זיי אָבער איינמועלט גיכאַפּט א גלעט פין מאָן יאָדל, וואָלט גיוועין א בראָך צי זייער בינטל יורן. א שועט וואָעם איעך בין נישט קאָ סטעגדענט אין ווערזיטעט. נאָר טאָמע עבן זיי נאָך איינמועלט מאַכן די מישיגינע קינץ, עב איעך צי פיס גיין קאָ וואַשע אין עב גלאָך אראָן אין ווערזיטעט אין עב לייגן לאָטים. דעוואָל אָצץ מיער א גיטן שאָבים אין זאָצץ מיער גיזינט.

פּאָליטיק אויפן שפּיץ מעסער
פון א. איטקין

געוואַלד, געוואַלד, מיר זענען בעדראָהט!
באַלד וועלען לופטשיפען פליהען איבער דאָרף און שטאָט
און שיטען מיט מתנות, מיט גאַזאָווע קניידלעך,
ווייל די מלחמה איז אונפערמיידלעך —
אזוי געוואַלדעווען די פעסימיסטען,
אזוי ליאַרמען די מיליטאַריסטען,
אָט די אלי „בני בלי שם"
וואָס ווילען האַלטען די מענשהייט אין קלעם,
נאָר אז מיר אמתע דיפּלאָמאַטען,
וועלען נאָך א מיטאָג א זאַטען,
זיך געבען א גוטען פעסטען נעהם
צו דעם פּראָבלעם,
מיט א ריינעם קלאָרען זינען,
וועלען מיר באַלד אויסגעפינען,
אז די איצטיגע צייט,
איז פון א וועלט־מלחמה גאַנץ ווייט,
אז מיר וועלען אין צוקונפט קוקען קלאָר,
מוזען מיר לעזען די געשיכטע פון 100טער יאָהר
נאַפּאָלעאָן דער ערשטער, דער גרויסער סטראַטעג
דער גרויסער העלד אָהן א ברעג,
האָט א געוויסען כלל אויסגעשטעלט,
אז מ'וויל א מלחמה מאַכען
מוז מען האָבען דריי זאַכען:
געלד, געלד און געלד.
און דער אַרטיקעל איצט עס פעהלט,
איצט לאָמיר בערעכענען מיט א ריינעם זין
נאָר נישט געכאַפּט, לאָזט זיך דינען, —
ווער וועט עס אַרויס אויפן ערשטען פייער?
ווען דער פערגעניגען קאָסט אזוי טייער.
געוויס וועט איהר זאָגען: דער ערשטער איז „יעקע"
אָבער ביי איהם איז דאָך כסף בהלכו...
און דער צווייטער ר' מוסאָליני
ביי איהם איז שוין לאַנג קאַליע די געלד־מאַשין
אויך ביי פּאָרטונאַל און אין קאַסע שיטער,
קורץ אלע זענען מיר וקבצנו יחד
פון מלך אביונם גימער.
דערפאַר וועט קיינער זיך נישט דערלויבען
א וועלט־שימורם אנצוהייבען.
די מלחמה־קלאַנגען זענען א פּוסטער חלום,
און די וועלט וועט בלייבען ביי מוסאָליניס
„בעוואַפענטען שלום".

וואָל פון מילך
א ביסעל וויצען וועגען דער נייער ערפינדונג

איגנאַש פּאַמעראַנצענזאַפט האָט געקויפט אין אַ מאַגאַזין אַן אַנצוג. און נאָך עטליכע טעג איז ער צופאַלען ווי קאַשע. לויפט ער אַוועק אין דעם מאַגאַזין מיט אַ סקאַנדאַל. ענטפערט איהם דער מאַגאַזינער:

— פאַניע, איך בין אין דעם נישט שולדיג. מסתמא איז די מילך געווען געמישט מיט וואַסער.

* * *

אַן עלעגאַנט־געקליידעטער יונגערמאַן קומט אין אַ געזעלשאַפט אין אַ שעהנעם נייעם אַנצוג. פרעגען איהם די בעקאַנטע:

— דער שטאָף פון אַנצוג איז פון מילך?

— יאָ, גלייך פון דער קוה — האָט דער פּאַניע געענטפערט.

* * *

— וואָס פאַר א שטאָפען וועט מען אייגענטליך מאַכען פון מילך?

— פון זויער־מילך וועט מען מאַכען זייד, פון שוואַרצע קאַווע — קרעפּע און פון בעפשטיקען — לעדער אויף שיך.

די בעליידיגטע אַקטריסע
איהר טענה צום רעצענזענט

אַ בעקאַנטע אַרטיסטקע האָט זיך די טעג געוואָנדען צו אַ היגען טעאַטער־רעצענזענט:

— פאַניע רעדאַקטאָזשע, אין אייער רעצענזיע האָט איהר געשריבען, אַז איך בין אַ באַרישע גאַנז. איך בעט אייך, אַז איהר זאָלט דאָס אָפּרופען אין אַן אַנדערער צייטונג.

— גוט, איך וועל דאָס טון, אָבער אין וועלכער צייטונג?

— קלויבט אליין אויס.

— אויב אַזוי וועל איך עס אָפּרופען אין אַ צייטשריפט פאַר עופות־צוכט.

א גליק־שידוך
שמועס צווישען ווייבער

צוויי ווייבער כאַפּען אַ מוטעל. זאָגט איינע:

— זי האָבען געהערט, גילדענע, דעם וויר'טס טעכטערל האָט דאָך חתונה געהאַט מיט דעם שוואַרצען פריקאַשטשיקל!

— טאַקע? וואָס האָט זיך מיט איהר געטון? אַן אינטעליגענטע פּאַניענקע, שעהן ווי גאָלד און 50,000 זל. נדן, און ער איז דאָך אַ בלויזער זערא.

— נו, איז דאָך גוט, האָט זי דאָך איצט אַ האַלבען מיליאָן.

א קאַנטאַ אויפן פּראָטעסט
פון די לאָדזער געשעפטען

צוויי שותפים זיצען ביים שרייב־טיש און מאַכען דעם בילאַנס. פרעגט איינער:

— וואָס וועט זיין מיט דעם פּראָטעסטירטען וועקסעל, וואָס געפינט זיך ביי רובינשטיין? האָסט איהם כאָטש עפּעס געגעבען?

— כ'האָב איהם געגעבען, וואָס כ'האָב געקענט

— וואָס?

— אַ הייליג עהרען־וואָרט, אַז איצט קען איך איהם קיין איין גראָשען נישט געבען.

היינטיגע קינדער

קינד (צו דער מוטער): זאָג מיר מאַמעשי, ווי אַזוי ווערען געבוירען העלעפאַנטען?

מוטער: העלעפאַנטען... העלעפאַנטען..

קינד: נאָר דערצעהל מיר נישט קיין באָבע־מעשיות, אז העלעפאַנטען ברענגט אויך דער באָטשאַן!

קורץ־געקליידעטע און לאַנג־געקליידעטע

תלמיד: פאַר וואָס זענען די קורץ געקליידעטע רייכער פון די לאַנג־געקליידעטע?

רבי: ווייל אז יעקב איז געגאַנגען צו יצחק'ן נאָך די ברכות, האָט ער אָנגעטון עשו'ס בגדים.

א. איסקין.

דער גורל פון א פרוי

סענסאַציאָנעלער און שפּאַנענדער ראָמאַן

אין א שיינעם זוניגען טאָג איז א דראָשקע מיט צוויי פּאַסאַזשירען צוגעפאָהרען צום קאָטוויליִשען מאַנאַסטיר פון דער שטאָט אמיען פראַנקרייך.

דער ערשטער איז פון דער דראָשקע אַרויסגעקראָכען א מאַן פעסט און הויך געבויט, מיט א שטרענג מיליטערישע געזיכט אויף וועלכען עס האָבען זיך גוט אָפּגעמאָלט ביזע וואָנצען, פּעחדרייט אַרויף ווי ביים קייזער ווילהעלם, זיין גאַנצען אויסזעהן איז געווען פון א טיפּיש דייטשען גענעראַל.

דער צווייטער פּאַסאַזשיר, וואָס איז נאָך געבליבען זיצען אין דער דראָשקע, איז געווען א וואונדער שיין מיידעל פון א יאָהר זיבעצען מיט א ראַושיגען קאָפּ שוואַרצע האָר. מיט קלוגע אָבער דערשראָקענע אויגען, צאַרט און איידעל געבויט און פול מיט מיסטעריעזען יודישען חן, זי איז געזעסען אין ווינקעל פון דער דראָשקע און מ'האָט געקאָנט זעהן, אז זי האָט מורא געהאַט צו רירען זיך פונם אָרט.

— וואָס זיצסטו דאָרט? אַרויס! — האָט דער מאַן בייז א קאָמאַנדע געטון.

דאָס מיידעל האָט אויפגעציטערט, ווי מען וואָלט איהר א שאַרפען שניט געטון, טרעהרען האָבען זיך גענומען קייקלען פון איהרע אויגען, ווערטער האָבען זיך געראַנגעלט אויף איהרע ליפּען און ס'איז איהר געווען שווער עפּעס אַרויסצורעדען, קוים איינהאַלטענדיג אַן'אויסבראָך פון געוויין, האָט זי מיט געבעטענער שטימע אַרויסגעשטאַמעלט:

— איך האָב מורא!

זי האָט א קוק געטון אויפן מאַן, און מיט בעטענדיגע בליקען געזוכט ביי איהם רחמנות, ער איז געשטאַנען שטרענג און אומבּארמהערציג, זי האָט קלאָר געזעהן, אז איהרע לײַדען אַרען איהם גאָר נישט.

זי האָט פון איהם אָפּגענומען איהרע פאַרוויינטע אויגען און זיך גענומען אַרומקוקען, די שיינע לאַנדשאַפט אַרום האָט זיך געבאָדען אין זון-שיין און זיך געפרייט מיט דער דערוואַכונג פון פריהלינג, אין דער אַרומיגער פּראַכט איז דער מאַנאַסטיר מיט די גרינע קאַלטע ווענט געשטאַנען שטום און דראָהענד ווי א פינסטערער שוואַרצע געשטאַלט.

— וואָס האָסטו מורא? — האָט דער מאַן זיך גענומען בייזערן, — אין שום פון קאָטוויליִשען קלויסטער וועסטו קיינמאָל נישט געפּרובט ווערען מיט ווינד. — און שטילערהיים, אז דער קוטשער זאָל נישט הערען, האָט ער צוגעגעבען:

— ווי דיין מאַמע!

דער קוטשער האָט פון דער קעלניע אויסגעדרייט דעם קאָפּ צו דעם מיידעל, ס'איז איהם געווען א צער צו זעהן, ווי דער מאַן מוטשעט דאָס קינד. דער מאַן האָט דאָס אויסגעטייטשט, אז דער קוטשער האָט פאַרלוירען דאָס געדולד צו וואַרטען, ר'האָט איהם אָפּגעצאָהלט אויסגעשטרעקט די האַנד און כמעט מיט געוואַלד אַרויסגעשלעפּט דאָס מיידעל פון דראָשקע.

זיי זענען צוגעגאַנגען צו די טירען פון מאַנאַסטיר. מיט די אייזערנע רינגען וואָס זענען אַראָפּגעהאַנגען פון דער טיר האָט ער גענומען קלאַפּען. דער קלאַנג פון אייזען אויף אייזען האָט מיט א טעמפּען בראָזג געריסען די אַרומיגע שטילקייט, עס האָט געווירקט אויף דער דערשראָקענער מיידעל, ווי אַן'אָנזאָג אויף אומגליק...

מיט שטאַרע אויגן האָט זי געקוקט אויף די גרויע ווענט וואָס זי האָט געוואוסט אז באַלד וועט זי אין זיי אָפּגעשלאָסען זיין פון דער גאַנצער וועלט.

פון יענער זייט טיר האָט זיך דערהערט א דרייען פון שליסלען און א רוקען פון ריגלען. די טיר האָט זיך שווער געעפנט.

עם האָט זיך באַוויזען אַן'אַלטער גלח, אַן'אויסנעדאַרטער, מיט א ליסינע אויפן קאָפּ און מיט א פרענקליך יעזואיטישען אויסדרוק אויפן געזיכט,

דער מאַן האָט אָטווייזענדיג אויף דער מיידעל, צו איהם א זאָג געטון:

— מיין טאָכטער. איך האָב איהר לעצטע וואָך אָנגעשלאָסען אין מאַנאַסטיר. איך האָב איהר ביז היינט נישט געקאָנט ברענגען.

— קומט אריין — האָט דער גלח אַרויסגעפּייפּשטשעט מיט אַן'אומאַנגענעהם קוויטשענדיג קול.

דאָס מיידעל האָט זיך מיטן גאַנצען קערפּער אָנגעלעהנט אויף די פיס, ווי זי וואָלט זיי געוואָלט איינגראָבען אין דער ערד, כדי מ'זאָל איהר נישט קאָנען רירען פון אָרט.

קוקענדיג מיט מערקווירדיגער שנאה דעם מאַן גלייך אין די אויגען, האָט זי מיט פערצווייפעלטער ענטשלאָסענקייט אויסגעשריגען:

— איך וועל נישט אַריינגיין!!

ער האָט איהר אָנגענומען ביים געלענק פון האַנד שטאַרק צוגעקוועטשט און איהר א שלעפּ געטון. זי האָט זיך מיט דער צווייטער האַנד אָנגעכאַפּט אָן רינג פון דער טיר און האָט אויסגעבראָכען אין א יאָמערליך געוויין:

— איך וויל נישט גיין! איך האָב מורא! וואָס האָסטו צו מיר! איך וויל נישט אהער! ניין, ניין! מאַמע! מאַמע... מאַאַאַמע...

ביי די געשרייען „מאַמע" האָט זיך דאָס געזיכט ביי דעם מאַן אָנגעצונדען ווי מיט א העליש פייער, און זיינע אויגען האָט אָפּגעברענט א רציחה:

— פערפלוכטע יודין — האָט ער פערשטיקט אַרויסגעמורמעלט אזוי, אז קיינער זאָל נישט הערען.

ער האָט איהר אָפּגעריסען פון דער טיר, איהר א נעהם געטון אויף די הענד און איינגעטראָגען אינערווייניג.

אויף די געשרייען פון דער מיידעל זענען זיך צוזאַמענגעלאָפען עטליכע גלחים און נאָנעס. זיי זענען פון דער סצענע נישט שטאַרק איבערראַשט געוואָרען, זיי האָבען שוין אזוינס געזעהן: ווי עלטערען ברענגען זייערע קינדער אין מאַנאַסטיר און די קינדער רייסען זיך צו אַנטלויפען.

מ'האָט דאָס מיידעל פּרובירט איינשטילען, עס האָט אָבער נישט געהאָלפען. זי האָט געהאַלטען אין יאָמערן און שרייען און זיך רייסען פון זייערע הענט.

דער מאַן האָט זיך דאַן אָנגעפרעגט, וואו מען האָט בעשטימט א צימער פאַר איהר, זי אהין אַרויפגעטראָגען, אַריינגעלייגט אין א בעט און פערשלאָסען די טיר אויף יעדער זייט.

זי איז אַראָפּ פון בעט צוגעלאָפען צו דער טיר, גענומען קלאַפּען מיט די פויסטען, איהרע קולות און איהר געוויינען האָבען זיך צעטראָגען איבערן גאַנצען מאַנאַסטיר, זיך אָנגעשלאָגען אָן די קאַלטע, גרויע ווענט און קיינער אָבער איז צו איהר נישט אַריינגעקומען. ווען אַלע טרעהרען האָבען זיך ביי איהר שוין אויסגעלאָזט, ווען זי האָט שוין מעהר קיין כח נישט געהאַט צו שרייען, איז דאָס זיבעצעהן יאָהריג צאַרט, איידעל קינד, געבליבען ליגען אויפן דיל א צעטראָגענע, א בעליידיגטע, א הילפלאָזע...

ליגענדיג אזוי אויפן דיל א הערשעפּטע, פון אַלע כחות, איז זי איינגעשלאָפען, און צו חלום איז איהר געקומען די מאַמע, — די גוטע, האַרציגע מאַמע — און זי פון דיל אויפגעהויבען און אין א ווייכען בעט געלייגט, זי האָט איהר איינגעלייגט קישעלעך אונטערן קאָפּ און אויסגעקושט די טרעהרען פון איהרע אויגען און צו איהר גערעדט טרייסט ווערטער, אויף דעם פרייען פעלד, אין שיינעם פריהלינג טאָג, האָט זי זי שפּאַצירען גענומען... נאָר מיט אמאָל איז די מאַמע פערשוואונדען און זי איז געבליבען איינע אַליין אין די פינסטערניש האָט זיך געקליבען געדיכטער... געדיכטער.. און ווענט זענען אַרום איהר אויסגעוואַקסען... גרויע, קאַלטע ווענט:

„מאַמע... מאַמע... טייערע... האַרציגע... מאַמע!!!

זי האָט זיך אויפגעכאַפּט און געזעהן, אז זי ליגט אין א בעט: עמיצער האָט איהר פון דיל אויפגעהויבען און אהין אַריינגעלייגט.

עס האָט איהר גענומען א פּאָר מינוט ביז זי האָט דערקענט, וואו זי איז, דער ערשטער געפיהל איהר'ס איז געווען: אַנטלויפען. זי איז צו צו דער טיר, זי איז געווען פערשלאָסען.

זי האָט פערשטאַנען אז זי איז א געפאַנגענע. זי וועט פון דאַנען שוין נישט קאָנען אַרויס. מ'וועט איהר גוט היטען. ס'איז נוצלאָז זיך צו ווערען געגען שיקזאַל... טעהנען גרויע, קאַלטע שטיינערנע שטומע ווענט...

מיט טריט פון א פערמשפּטען, וואָס גייט צו דער תליה, איז זי צוריקגעגאַנגען צום בעט און זיך אַוועק געלייגט.

זי איז געלעגען מיט אָפענע פיבערדיגע אויגען און פינסטערע מחשבות האָבען זי געפּייניגט. זי האָט געטראַכט פון איהר לעבען. פון איהר ווייסט און פינסטער לעבען וואָס האָט זיך אָנגעהויבען פון נאָך יענער שרעקליכער נאַכט אָן... דאָס, וואָס זי האָט אין יענער נאַכט געזעהן אויף דער וואָהר, האָט זי איצט געזעהן אין איהר פאַרשטעלונג; און זי האָט איבערגעלעבט דעם זעלבען פיין וואָס דאַמאָלט.

דעמאָלט מיט צוויי יאָהר צוריק האָט דאָס פּאַסירט. אינמיטען נאַכט האָט אָנגעהויבען רעגענען. זי האָט זיך אויפגעכאַפּט און אַראָפּ פון בעט צוצומאַכען דאָס פענסטער. מיט אמאָל האָט זי דערהערט געשרייען פון איהר מאַמעס שלאָפצימער. זי איז אהין צוגעלאָפען, די טיר איז געווען פערמאַכט. זי האָט נישט געוואוסט, צי זי זאָל אַריינגיין צי נישט און עס איז איהר איינגעפאַלען אַריינצוקוקען דורך'ן שליסעל-לאָך. עס איז אפילו געווען געגען איהר געפיהל פון אָנשטענדיגקייט, זי איז אָבער געווען אזוי בעזאָרגט וועגען איהר מוטער, און אָט האָט זי געזעהן איהר מאַמען, זי איז געזעסען אויפן בעט, בלאַס ווי די וואַנד, מיט פערוויינטע אויגען און זיך געבעטען:

— וואָס האָסטו צו מיר?! וואָס ווילסטו פון מיינע יאָהרען?!

געגענאיבער איהר, אָנגעשפּאַרט אָן דער וואַנד, איז געשטאַנען דער טאַטע און מיט רציחה געשריגען:

— איך בין דיין געזעצליכער מאַן!! דורך דער פערמאַכטער טיר האָבען זיך צו איהרע אויגען דערטראָגען נאָך ווערטער און געשרייען, וואָס זי האָט נישט געקאָנט כאַפּען דעם מיין פון זיי.

פלוצים האָט זי דערזעהן ווי ער ציהט דעם רעוואָלווער געגען איהר מאַמע און ער צילט.

— שיס מיך! שיס מיך! — האָט די מאַמע פערצווייפעלט געשריגען.

— איך וועל דיך און דיין לומפּ דעם פערפלוכטען יודען, דערשיסען ווי הינט!.

— רייד נישט אויף אַלעקסאַנדערן, האָט זיך איהר מאַמע געבעטען! — איך בעט דיך, דערמאָהן נישט זיין נאָמען!!

דער טאַטע האָט אָוועקגעלייגט דעם רעוואָלווער צוגעגאַנגען צו איהר, און איהר אַראָפּגעלאָזט א הילכיגען פּאַטש, זי האָט איינגעגראָבען דעם פּנים אין קישען און זיך יאָמערליך צעוויינט.

אויף מאָרגען איז איהר מאַמע קראַנק געוואָרען, אין 3 וואָכען אַרום איז זי געשטאָרבען, פון דאַן אָן האָט זי געטראָגען א שרעקליכען האַס געגען איהר טאַטען.

דערמאָהנענדיג זיך אָן יענער שרעקליכער נאַכט און איהר מוטערס טויט האָט זיך דאָס מיידעל ווידער צעוויינט:

— מאַמע! מאַמע! ווען דו זעהסט מיך איצט, ווי איך בין פערשלאָסען דאָ אין מאַנאַסטיר... ווען דו ווייסט ווי איך לייד! מאַמע

איהר געבעט צו איהר מאַמע איז געבליבען נישט געענטפערט, די מאַמע איז שוין אויף דער וועלט נישט געווען און ס'איז נישט געווען קיינער, וואָס זאָל אויף איהר רחמנות האָבען, וואָס זאָל צו איהר קומען און זי אויסלייזען פון איהרע שרעקליכע לײַדען.

זי האָט צוזאַמענגעמאַכט די אויגען און פייניגליכע דערינערונגען האָבען זי ווייטער געפּייניגט און איהר צעריסען דאָס האַרץ אויף שטיקער.

זי האָט זיך דערמאָהנט ווי נאָך איהר מוטערס טויט איז איהר פאָטער געוואָרען גאָר אַן'אַנדער מענטש. פריהער איז ער צו איהר געווען ווי א גוטער טאַטע איז צו זיין קינד. נאָך נאָך איהר מוטערס טויט פלעגט ער אַלעמאָל אַרומגיין מיט רציחה אין די אויגען און פלעגט אָפט אויסבּרעכען אין ווילדע אויסבּרוכען, וואָס האָבען זיך געענדיגט מיט משוגעת. זי פלעגט ער אומבּרחמנותדיג טיראַניזירען.

„אפשר איז דער טאַטע אַראָפּ פון זינען" — פלעגט איהר אָפט איינפאַלען.

איינמאָל ס'איז געווען א חודש נאָך איהר מוטערס טויט, איז זי געקומען א דערשלאָגענע פון שול און זי האָט געוויזען איהר פאָטער דאָס בעריכט-קאַרטעל, ער האָט דאָס איבערגעקוקט און איז גלייך געוואָרען בייז.

— פאַר וואָס פיהר האָסטו געקראָגען אזא שלעכטען צייכען! מיר דייטשען שטאָלצירען מיט אונזער דיסציפּלין און דו האָסט גאָר נישט קיין דיסציפּלין! צום טייוועל!

— אפשר איז דאָס דערפאַר, וואָס איך האָב אין זיך יודיש בלוט, — האָט זיך ביי איהר אַרויסגעכאַפּט.

ער איז געוואָרען אָנגעצונדען:

— א צעלאָזענע פּיזטו! דאָנערוועטער! האָסט טאַקע אין גוטען געראָטען צו זיין, זעהסט טאַקע אויס פּונקט ווי זי!

זי האָט מיט טרעהרען אין די אויגען זיך ביי איהם געבעטען:

— טאַטע, זיי זענען שטרענג אין שול! איך בין אומגליקליך! זיכער! עס דריקט מיר אויפן האַרצען דער מאַמעס טויט.

ביי די ווערטער האָט זיך א משוגענער פייער אָנגעצונדען אין זיינע אויגען.

ער האָט זיך צו איהר א לאָז געטון:

— וויפיל מאָל האָב איך דיר געזאָגט, אז דו זאָלסט נישט דערמאָהנען דער מאַמעס טויט האָסט אין זיך זינדיג בלוט! דערפאַר ביסטו אזוי פערדאָמט צילאָזען!

— אָבער טאַטע, איך קאָן נישט פערגעסען! ס'טוט וויי! ס'טוט אזוי וויי!

— ס'טוט אזוי וויי! — האָט ער איהר נאָכגעקרימט און צו זיך אַליין פערשטיקט א ברום געטון:

— פערפלוכטע יודין!

— טאַטע! טאַטע! פערשוועכסט דער מאַמעס הייליגען נאָמען!

לעזט זונטאג די פאָרטזעצונג פון אונזער נייעם ראָמאַן

ה. אַקערמאַן

ער און זיינע פרויען

ראָמאַן פון יודישען לעבען

54

ווען זי איז אַריינגעקומען אין שוהל און האָט זיך אַנידערגעזעצט נעבען דעם בר-מצוה-בחור באַלדעם ווי זי האָט זיך מיט איהם צוקושט, איז זי געווען אַזוי אַרומגערינגעלט מיט מענשען, אַז איך האָב אפילו נישט בעקענט זעהן, ווי אַזוי די גליקליכע מאַמע קוקט אויס. אין שוהל האָט זיך געטון אַ רעש, אַ טומעל, אַ שטופּעניש, ביז ענדליך, איך האָב אויך בעהאַט אַ געלעגענהייט אַ קוק צו טון אויף דער גליקליכער מוטער...

גאָט אין הימעל, ווער האָט עס דען ווערטער איבערצוגעבען, וואָס איך האָב דאַן געפיהלט, ווען כ'האָב דערזעהן יענע גליקליכע פרוי! די מענשליכע שפּראַך איז שטום איבערצוגעבען אַזעלכע געפיהלען. ווער, מיינט איהר, איז דאָס געווען דעם בר-מצוה'ס מאַמע? ליבע מענשען, ווער מיינט איהר, איז זי געווען??...

— סערקע! — יאָ, סערקע איז דאָס געווען, יענע סערקע, ווער ס'האָט מיר גורם געווען אַזוי פיל צרות אין לעבען דורכצוגעהן... יענע סערקע, נאָך וועמען איך האָב אַזוי פיל געבענקט און דורך וועמען איך האָב פערגאָסען אַזוי פיל טרערען... צום ערשטען בין איך געבליבען געפּלעפט, ווען כ'האָב זי דערזעהן — ווי פערשטיינערט. אַזוי האָט בעדאַרפט פיהלען לוט'ס ווייב, ווען עס איז פון איהר געוואָרען אַ שטיק זאַלץ. איך בין אַזוי געשטאַנען אַ זאַטשמיעליעטער עטליכע מינוט, און האָב נישט געוואוסט, וואָס ס'טוט זיך מיט מיר. דער מוח מיינער איז מיר געוואָרען שווער ווי צוגאָסען בליי — און ווען מיינע געדאַנקען האָבען זיך מיר ווידער גענומען אויסלייטערן, האָב איך געוואָלט אַ געשריי טון אויף אַ קול, אַז ס'זאָלען אויפטרייסלען די סטעליע אין שוהל, די פענסטער די טירען... דעם הימעל.

ס-ע-ר-ק-ע, — האָב איך געוואָלט אַ רעווע טון — ...סערקע קוק, וואָס דו האָסט פון מיר געמאַכט...

נאָר עפּעס אַ בעהאַלטענער געפיהל האָט מיך אָפּגעהאַלטען פון שרייען און מיין געוויסען האָט מיר געזאָגט, אַז איך זאָל זיך צוריקהאַלטען פון דערקענען זיך צו איהר. זי איז איצט אַ גליקליכע מאַמע — און אפשר אויך אַ גליקליכע פרוי. זי האָט אַ מאַן — אַ רייכען מאַן, זי האָט אַ היים — גוטס, גליק און וואָס וועל איך איהר עס איצט קומען און צושטערען... פאַרוואָס זאָל איך איהר דערוועקען אַלטע וואונדען?? וואָס פאַראַ גוטס קען דאָס מיר ברענגען?? איהר אָבער קען דאָס ברענגען אַ סך פּערדרוס און אַמאָל אומגליק...

— ניין, — האָט מיר אונטערגעזאָגט מיין געוויסען, — טו דאָס נישט, שטאַרק זיך — און איך האָב זיך פאַמעליך אין רעש אַרויסגערוקט פון שוהל און בין אַוועקגעגאַנגען, איבערלאָזענדיג סערקע'ן אַ גליקליכע — מיט איהר מאַן און איהר זוהן, וועמעס בר-מצוה איך האָב געהאָלפען צוגרייטען אין שוהל...

עס זענען שוין אַ סך וואָכען איבערגעגאַנגען זייט יענער בר-מצוה — און איך האָב שוין אַ סך זינט דאַן געטראַכט וועגען סערקע'ן. איך ווייס וואו זי וואוינט, אָבער איך בין זי קיינמאָל נישט געגאַנגען זעהן. זאָל זי זיין אַ געזונד ווייב צו איהר מאַן און אַ מאַמע צו איהרע קינדער און איך פערגין איהר מיט מיין גאַנצען האַרצען איהר גליק, איך טראָג אויף איהר קיין תרעומות נישט אין מיין האַרץ, ווייל קיינער קען זיך נישט שטעלען קעגען גאָט'ס ווילען — און איך גלויב, אַז אַלץ, וואָס איך בין דורכגעגאַנגען אין מיין לעבען, די אַלע פּירעניות'ן, וואָס איך האָב זיך אָנגעליטען — די אַלע נגישות, וואָס איך בין זיך אויסגעשטאַנען זענען מיר אָנגעצייכענט געוואָרען פון הימעל — פון זיין ליבען נאָמען און נישט איך — און נישט קיין שום מענש קען פרעגען גאָט, פאַרוואָס ער טוט אַזוי און נישט אַנדערש, — ווייל אַ מענש איז נאָר אַ שאָטען אויף דער ערד, אָט איז ער דאָ און אָט פערשווינדט ער.

עפּילאָג.

אָט דאָס, מיינע ליבע לעזער, איז דער סוף פון נתן'ס מערקווירדיגער געשיכטע, וואָס איז פול מיט אַזוי פיל טראַגישע און טיף מענשליכע איבערלעבונגען. אַן'אַנדער מענש וואָלט פון אַזוי פיל צרות אין לעבען — געווען פערביטערט אַקעגען מענשען, אַקעגען דער וועלט, איבערהויפּט, אַקעגען דעם מענש, וואָס האָט איהם גורם געווען דאָס אַלץ צו ליידען. אָבער מיט נתן'ען איז דאָס אַלץ פערקעהרט. די ליידען זיינע האָבען איהם געלייטערט און זיין נשמה איז ווי גינגאָלד אַרויסגעקומען — ריין — אָהן האַס צו קיינעם, אָהן ביטערניש — און ער האָפט, אַז אויב יענע מענשען צו וועמען ער האָט נישט פיין געהאַנדעלט און ער האָט זיי וועה געטון — האָבען געלייענט זיין געשיכטע וואָס ער האָט דאָ דערצעהלט — וועלען זיי איהם מוחל זיין די זינד אַקעגען זיי — אַזוי ווי ער איז מוחל יענע, וואָס האָבען אַקעגען איהם געזינדיגט.

מיך — דעם שרייבער פון די שורות — האָט נתן בעשוואוירען און ער האָט ביי מיר גענומען תקיעת-כף, אַז קיינמאָל אין לעבען זאָל איך איהם נישט אַרויסגעבען פאַר קיינעם, וואו ער וואוינט — סערקע'ן אַריינגערעכענט.

ווען נתן האָט מיר דערצעהלט זיינע אַנהויב די געשיכטע, האָט ער מיר געזאָגט, אַז סערקע וואוינט דאָרט און דאָרט און איך קען זיך ביי איהר איבערצייגען, אַז וואָס ער האָט מיר דערצעהלט איז אמת.

פערשטעהט זיך, אַז איך האָב גערעדט מיט סערקע'ן וועגען דעם און נישט איינמאָל נאָר אַ סך מאָל און זי האָט מיר דערצעהלט איהר טייל פון דער געשיכטע און אויך מיט'ן בעדינג, אַז פאַר דער ברייטער וועלט זאָל איך נישט אויסזאָגען, וואו זי וואוינט.

און איך וועל האַלטען מיין צוזאָג צו זיי. איך וועל דעם סוד האַלטן אַלע טעג פון מיין לעבן.

(סוף)

נייער פאלקסבלאט

דאס לאדזער לעבן

נייער פאלקסבלאט

פרייטאג, 6 כ"א מרחשון תרצז

נאוועמבער

זון-אויפגאנג 7.37
זון-אונטערגאנג 3.52
ליכט-צינדען: 3.48

יאהרגאנג 1916

היינט פרייטאג, ד. 6 נאוועמבער דארפען זיך שטעלען די יאהר-גענג פון 1916, וואס וואוינען אויפ'ן שטח פון 5-טען פאליציי-קאמיסאריאט מיט די אותיות:

J, K,

און פון 13-טען קאמיסאריאט מיט די אותיות:

I. J, K, L, Ł, M, N

מארגען שבת, ד. 7 נאוו. אין 5 קאמיסאריאט:

L, Ł, M,

און פון 13-טען קאמיסאריאט

O, P, R, S, Sz

געעפענט א קוך פאר ארבייטס-לאזע אין ראיאן פון 4-טען קאמיסאריאט

(א) נעכטען איז אויף דער יעדשעגא גאס 22 פארגעקומען די פייערליכע דערעפענונג פון דער קוך פאר די אָרימסטע אינם ראיאן פון 4 קאמיסאריאט.

ביי דער דערעפענונג זענען געווען אנוועזענד הויכע פארשטעהער פון דער מאכט.

פעראָרדנונג וועגען מילך-האנדעל אריין אין קראפט פון 1 נאוועמבער ד. י.

פון 1-טען נאוועמבער אן, איז אריין אין קראפט די פעראָרדנונג פון וואָיעוואָדע וועגען מילך-האנדעל אויפ'ן שטח פון 7-טען און 10-טען פאליציי-קאמיסאריאט.

לויט דער פעראָרדנונג איז נישט דערלויבט צו פערקויפען קיין מילך פון אפענע קאנען, נאר אין פערמאכטע פלאשען, אויף וועלכע ס'דארף זיך געפי-נען די פירמע און אדרעס פון מילך-בעזיצער. אויך אויף די מערק איז דערלויבט צו פערקויפען מילך נאר אין פערמאכטע כלים פערזעהן מיט קראנען, אין דער פעראָרדנונג ווערט אויך געזאגט, אין וועלכע געוועלבער ס'איז דערלויבט דער מילך-האנדעל.

פערלענגערט דעם פאכט-טערמין

פון פלאץ צו בויען דאס הויז א. נ. פון מארשאל פילסודסקי

ווי בעוואוסט, איז דער פלאץ, אויף וועלכען ס'ווערט געבויט דאס הויז א. נ. פון מארשאל פיל-סודסקי געפאכטעט געווארען פון 11 נאוועמבער 1933. מחמת דעם, וואס דער פאכט-טערמין ענדיגט זיך דעם 11-טען נאוועמבער ד. י. האט דאס פרע-זידיום פון דער שטאט-פערוואלטונג בעשלאסען, צו פערלענגערן דעם טערמין ביז'ן 11-טען נאוועמבער 1939.

דעוויזען-מיסבריכען

(א) לויט ווי מיר דערוויסען זיך האט דער לאד-זשער דעוויזען - אינספעקטאריאט פערפיהרט אנ'אויס-פארשונג אין שייכות מיט דעם, וואס 2 באנק-הויי-זער אין לאדז זאלען האבען אדורכגעפיהרט נישט-דערלויבטע גרויסע טראנזאקציעס מיט פרעמדע וואלוטעס.

די פרטים פון דער אויספארשונג ווערען געהאל-טען בסוד.

RIALTO

2-טע וואך פון רעקארד-ערפאלג!

לעצטער אקארד

א פילם, וועגן וועלכן ס'רעדט די גאנצע וועלט

אקציע צו פעראייניגען די מיטעל-ע און קליינע סוחרים-פעריינען

פרעסע-קאנפערענץ אין לאקאל פון דעטאליסטען-פערבאנד

אין לאקאל פון דעטאליסטען - פערבאנד, לעגיא-נוב 8 איז פארגעקומען א פרעסע - קאנפערענץ, וועל-כע איז צונויפגערופען געווארען דורך דעם ארגאני-זיר-קאמיטעט צו פעראייניגען די פעראיינען פון מי-טעלע און קליינע סוחרים אין לאדז.

צו דער קאנפערענץ זענען געקומען א גרעסערע צאהל פרעסע - פארשטעהער, ס'זענען אויך אנוועזנד געווען די מיטגלידער פון ארגאניזיר - קאמיטעט, פרעזעס אדוו. צימערמאן, אדוו. גאלדבערג, דאב-רישינסקי, סעגאל, גאטליב, פאלאקאוו, צוקער, אב-ראמזאן, דיר. פרעהליך און ב. גאלדמאן.

די קאנפערענץ האט געעפענט אדוו. צימערמאן, וועלכער האט אין אנהויב באלד זיך בעווארענט, אז די מענשען, וועלכע האבען זיך גענומען צו דער דאזיגער גרויסע ארבייט האבען נישט אין זין קיין שום פערזענליכע אינטערעסען און קיין שום כיבודים כ'האנדעלט זיך וועגען דער טובה פון דער זאך אליין.

די אידעע וועגען פעראייניגען אלע ארגאניזאַ-ציעס פון מיטעלע און קליינע סוחרים אין לאדז נ'רטעוועט שוין לאנג אין די פעראינטערעסירטע ספערען, זאגט אדוו. צימערמאן, שטענדיג אבער געפי-נען זיך סקעפטיקער, וועלכע בעציהען זיך מיט אונצו-טרוי צו דער אקציע, זיי מיינען אז ס'האנדעלט זיך וועגען א ניעם פארטייאישען קרעמעל און חתריבער שאפען זיי די אטמאספער פון אונצוטרוי. איך ער-קלער דעריבער, אז מיר שליסען קאטעגאריש אויס יעדען פארטייאישקייט אין דער נייער פעראייניגונג. מיר וועלען נישט דינען קיין שום פארטיי און נישט זיין דערפון אפהענגיג אפילו אין דער מינדעסטער מאס, אונזער לאזונג איז צו פעראייניגען, צענטרא-ליזירען און צעמענטירען די מיטגלידער פון די פעראיינען פון מיטעלע און קליינע סוחרים, פון די פאופעריזירטע מאסען, וועלכע זוכען א ישועה אין דער דאזיגער קאנצענטראציע, מיר ווילען געזונד מאכען זייער ווירטשאפטליך לעבען.

מען זאגט אונז, אז די ווירטשאפטליכע ארגא-ניזאציעס דארפען נישט שפילען קיין ראָל אין יודיש געזעלשאפטליכען לעבען, דאס דארף מען איבערלא-זען די פאליטישע פארטייען. ס'איז אבער נישט אזוי, די יודישע בעפעלקערונג לעבט איבער א צייט פון שרעקליכער דעפרעסיע. דער ענין מיט דער יודישער רעפרעזענטאנץ איז איצט אנדערש ווי אמאל. ערש-טענס, האבען די איצטיגע פאליטישע רעפרעזענטאנ-טען פון די יודען נישט שטענדיג די ריכטיגע לע-גיטימאציע פון דער יודישער בעפעלקערונג. דאס אליין וואלט שוין געווען גענוג צו פעראייניגען די יודישע ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס צו געמיינ-זאמע צילען און ארבייטען אויפן ווירטשאפטליכען אפשניט, כדי צוגעהמען דעם אייגענעם גורל אין האנד אריין. צווייטענס, שפילט דא א ראָל דער פאקטאר פון ארבייטס - פערטיילונג, אונזער פאלי-טישע פארשטעהער האבען צו ערלעדיגען אזוי פיל פראבלעמען, אז די ווירטשאפטליכע פראגען בלייבען אויפן צווייטען פלאן. די פאליטישע רעפרעזענ-טאנץ מוז קעמפען פשוט פאר אונזער פיזישער עקזיסטענץ, מיר מוזען די דאזיגע רעפרעזענטאנץ ענט-לאסטען און איצט קומט די הויפט-סיבה.

די יודישע עקאנאמישע סטרוקטור איז נישט קיין נאטירליכע. די בעסטע כוחות אין אונזער פאלק שטרעבען צו איבערשיכטונג. אונזער איצטיגע לאגע איז געקומען צוליב דער געשיכטליכער ראָל, וועלכע מיר האבען געשפילט. מיר זענען דורך די פעלקער בעשטימט געוואָרען צו ווערען הענדלער און מעק-לער. די דאזיגע עקאנאמישע סטרוקטור איז געבלי-בען נישט צוליב אונזער שולד, נאר צוליב אויסער-ליכע פאקטארען, צוליב דעם וואוקס פון די בעזונ-דערע נאציאנאליזמען זענען די יודען נישט דערלא-זען געוואָרען צו קיין אנדערע פאכען, דערצו האָט נאך צוגעשפּילט דער אנטיסעמיטיזם. וועלכער פי-מיהט זיך ארויסצושטויסען די יודען, נישט נאר אין קיין פאליטישען און רעליגיעזען געטא, נאר אויך אין א עקאנאמישען, ווי זאגט, נישט דערלאזען צו ווארען צו דער אגראר-ווירטשאפט, נישט צו די מלוכה'שער אדמיניסטראציע און נישט צו אנדערע פאכען. און דעריבער שטעקען די יודען אין דער זעלבער עקאנאמישער סטרוקטור. דער בעסטער סימן איז, אז דא ווי ס'פלאצט א דעמאקראטיש ווינטעל פערבעסערט זיך די עקאנאמישע לאגע פון די יודען.

די איצטיגע לאגע פון די יודען אין פוילען זאגט ווייטער אדוו. צימערמאן, איז נישט נעהמענ-דיג אפילו אין אכט דעם אלגעמיינעם עקאנאמישען קריזיס, א שרעקליכע. די גרויסע מאסען פון יודישע סוחרים איז פולשטענדיג פעראָרימט און זיי געפינען זיך אויפן ראנד פון פולשטענדיגען אונטערגאנג. אלץ ארום איז בעראבט און דערצו קומט די צו-שפליטערטקייט און צוריסענקייט פון די יודישע ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס אליין. ס'האנדעלט זיך איצט וועגן פעראייניגונג אין איין מעכטיגער ווירטשאפטליכער ארגאניזאציע. וועלכע זאל שטרע-בען ארומצונעמען אלע אינטערעסען פון מיטעלען און קליינעם סוחר, צו שאפען גרויסע קרעדיט - קא-פראמיוען, צו קעמפען פאר דערהאלטען די פאזי-ציעס. ס'זענען נאך פערהאן שוועריגקייט מצד די, וועלכע בעגרייפען נאך נישט דעם ענין, אבער דאס דארף נישט זיין קיין אפהאלט אין חער גרויסער אקציע. ס'האנדעלט זיך וועגען אקטיוויזירען די סוחרישע מאסען, צו דערהויבען די אינערליכע קול-טור און צו פארבעסערן די שרעקליכע עקאנאמי-שע לאגע.

דיר. פרעהליך טיילט דאן מיט, אז צו דער פער-איניגונג זענען שוין ביז איצט צוגעשטאנען פאל-גענדע פעראיינען: חעמאליסטען-פערבאנד, לעגיא-נוב 8; קאלאניאל - הענדלער - פערבאנד, שרודמיעס-קא 20; קליינהענדלער - פערבאנד, פל. וואלנאשטש 3; פעראיין פון רעסטאראן - בעזיצער, בזשעזשי-נער 16; קליינהענדלער-פעראיין, זגערזשער 38; פע-איין פון הערינג - הענדלער, זגערזשער 38; עופות-הענדלער - פעראיין, פולנאָצנא 25; צענטראלער יו-דישער קליינהענדלער - פערבאנד, פאמארסקא 15; קליינהענדלער - פערבאנד, לימאנאווסקיעגא 26; פרוכטען און געמיזע - הענדלער - פעראיין, זשע-ראמסקיעגא 45; און קליינהענדלער - פעראיין אין נייערם ראיאן, פל. ריימאנטא 3-5.

אדוו. גאלדבערג ווייזט אן, אז דער אנהויב פון דער פעראייניגונג איז געמאכט געוואָרען מיט שאפען די „אוניע" פון די קליינהענדלער פעראיינען. די „אוניע" האט זיך נישט איינגעגעבען, אבער האט געהאט דעם פארדינסט, וואס די מאסען האבען זיך אויסגעניכטערט און הויבען אן צו פערשטעהען די נויטיגקייט פון חער פעראייניגונג. ס'מוז פון דער פעראייניגונג אויסגעשלאסען ווערען יעדער פאלי-טישער ציל און די ארבייט דארף געהען נאר אויפן ווירטשאפטליכען געביט. די הילף וועט די פעראי-ניגונג בעקומען נישט פון, די שפיצען נאר פון די מאסען, וועלכע ווילען צווינגען צו א פעראייניגונג.

פרעזעס דאבזשינסקי רעדט ארום די שעדליכ-קייט פון דער איצטיגער צושפליטערונג, וועגען איין און דעמזעלבען ענין גיבען די יודישע פעראיינען אין די מאסטגעבענדע ספערען פערשידענע און אפילו געגענזעצליכע ענטפערען. פון איין בראנזשע געפי-נען זיך אין יעדען פעראיין א בעזונדערע סעקציע. דער קאמף פאר פערבעסערן די לאגע ווערט אונ-מעגליך, מ'קען נישט פעראייניטליכען די פריזען, מ'קען נישט אפהאלטען די אפסאלוט נישט-בעגרינ-דעטע קאנקורענץ א. אז. וו.

ה' גאטליב ווייזט אן, אז אלע קליינהענדלער-פעראיינען גוסס'ן. די, וועלכע פיהלען די פעראנט-ווארטליכקייט פאר דעם גורל פון יודישען קליינעם סוחר שטרעבען צו פעראייניגונג. די בודזשעטען פון די בעזונדערע פעראיינען דארפען אפגעשאפען ווע-רען. ס'מוז געשאפען ווערען איין פעראיין מיט א געזונדען בודזשעט און אדמיניסטראציע. מיר חאַ-בען גרויסע ווירטשאפטליכע קאמפען. צו וועלכע ס'איז נאך צוגעקומען דער באיקאט, שפאלגרייך קען זיין נאר א געמיינזאמער, איינהייטליכער און פעראייניגטער קאמף. ה' גאטליב טיילט נאך מיט, אז די נאהענטסטע ארבייטען פון דער פעראייניגונג זענען פאלגענדע: רופען פערזאמלונגען אין די פער איינען וועגען דער פעראייניגונג, שאפען ליקווידאַ-ציע - קאמיסיעס אין די פעראיינען, שאפען א פאנד אויף א לאקאל פאר דער פעראייניגטער ארגאניזאַ-ציע, שאפען איינהייטליכע בראנזשען - סעקציעס, ויענדען זיך צו דער ווארשאווער קליינהענדלער צענט-ראלע וועגען הילף ביי דער פעראייניגונגס - אקציע, שאפען א יורידיש ביורא פון 6 אדוואקאטען צו ער-טיילען אומזיסטע יורידישע הילף, פערעפנטליכען אנ'אפעל צום סוחרסום וועגען דער פעראייניגונג, שאפען א קאמיסיע וועגען ערלעדיגען די פערזאנאל פראגע אין די פעראיינען.

מיט א רוף צו די יודישע מאסען סוחרים און קליינהענדלער צוצושטעהען צו דער פעראייניגונג איז די קאנפערענץ געשלאסען געוואָרען.

קיין שטעטישע אפטיילונגען בעזיצען מיר נישט

Bank Kupiecko-Kredytowy Sp. w Łodzi

№ 29 ul. Piotrkowska № 29

קיין פרייע קאסעטקעס (SAFESY) בעזיצען מיר נישט.

אונזערע פקדונות-ביכלעך זענען די בעסטע שטאלענע קאסעטקע זיכער און גוט פראצענטירט

זאמעלט אייערע אפשפארונגען און לאקירט אייערע געלדער אין

Bank Kupiecko-Kredytowy Spółdz. w Łodzi

וועלכע גיט א גאראנטיע פון א זיכערן קאפיטאל ביי א גוטע פערצינזונג

די געזעצליך געשיצטע געהיימניס פון פקדונות ווערט שטרענג אפגעהיטען!

לויט'ן ארטיקעל 52 פון קאאפעראטיווען געזעץ (Oz Ust. str. 55/341) וועלכע פערווערט צו ערטיילען אינפארמאציעס הן אמטליכע הן אנדערע ארגאנען.

מיר מאכען אויפמערקזאם אויף אונזער אדרעס: לאדזנור פעטריקאווער 29

די ווינטער-הילפס-אקציע

ס'ווערן שוין געמאכט די צוגרייטונגען צום מאהנען די אפצאהלן

(א) די היי-יאהריגע ווינטער-הילף-אקציע פאר ארבייטסלאזע ווערט געפלאנט אויף א ברייטען און געניזעם אופן.

אין שייכות מיט די הכנות צו בעשטייערן די גאנצע געזעלשאפט לטובת דער ווינטער-הילף, זאמ-לען איצט די בעזונדערע פינאנץ-אמטען מאטעריא-לען ביים צונויפשטעלען אויסצוגען פון געצאהלטע לאקאל - אינדוסטריע און הכנסה-שטייערן א. אז. וו.

אויפ'ן יסוד פון די דאזיגע מאטעריאלען וועט פעסטגעשטעלט ווערען די הויך פון די ווינטער-הילף אפצאהלונג, וועלכע וועלען איינגעאָרדענט ווערען דורך וואיעוואדישע און לאקאלע קאמיטעטען.

די שטרייק-בעוועגונג

דער שטרייק פון די יודישע שניידער-געזעלען

(א) אין דער שניידערי-בראנזשע שטרייקען נאך איבער 300 שניידער-געזעלען (אויסשליסליך יודען), וועלכע פאדערען א העכערונג פון די לוי-נען אויף 20 פראצענט, צו אנערקענען דעלעגאטען און זיך מתחיב צו זיין צו נעהמען געזעלען אויס-שליסליך דורך דער פערמיטלונג פון פראפעסיאנעלען פעריין, אבטונג צו געבען אויף דער בילדונג פון יונגלעך אויף דער לעהר א. א. וו.

דער יודישער שניידער-צעך איז נישט מסכים אויף די דאזיגע בעדינגונגען און די מייסטערס ארבייטען דערווייל אליין מיט דער הילף פון טער-מינאטארען.

לעצטענס האבען די שטרייקענדע זיך געווענ-דעט צום ארבייטס-אינספעקטאריאט וועגען צוזא-מענרופען א קאנפערענץ און פערפיהרען אונטער-האנדלונגען.

קאנפערענץ וועגען ליקווידירען דעם סכסוך ביי „אלארט, רוסא און קאמפ"

(א) נעכטען פארמיטאג האט זיך אין ארבייטס-אינספעקטאריאט אנגעהויבען די קאנפערענץ פון ביידע צדדים וועגען ליקווידירען דעם לאנגדויערנדען סכסוך אין דער פאבריק פון דער פירמע „אלארט רוסא און קאמפ." (קאנטנע 9), וואו איבער 2.000 ארבייטער אקופירען די מויערן פון דער פאבריק.

די ערשטע דעבאטען, וואס האבען געדויערט עט-ליכע שעה האבען נישט געבראכט צו קיין רעזולטאט, און די קאנפערענץ איז אפגעלעגט געווארען אויף נאך מיטאג.

די לויז-טריקאטאזש-אינדוסטריע האט נישט אונטערגעשריבען דעם קאלעקטיווען אפמאך

(אג) פון דער טריקאטאזש לויזן-אינדוסטריע בעקומען מיר פאלגענדע אינפארמאציעס: בשעתו איז געשלאסען געווארען א קאלעקטיווער אפמאך דורך דער גרויסער אינדוסטריע און דורך אייניגע פאבריקען פון דער מיטעלער אינדוסטריע, וואס איז נישט ארגאניזירט. דער אפמאך האט פארגעזעהן, אז ביז דעם 24. אקטאבער מוז איהם אונטערשריי-בען 70 פראצענט פון די אינדוסטריעלער, צוליב דעם וואס ביז צו דעם טערמין איז נישט געלונגען צונויפצוזאמלען אזא צאהל שטימען, דעריבער האט די גרויסע אינדוסטריע ארויסגעשיקט א בריף צום ארבייטס אינספעקטאריאט אין וועלכען זיי ערקלערען דעם קאלעקטיווען אפמאך פאר נישט גילטיג

רעדעס פון פראקוראר און פערטיידיגער
אויפ'ן פראצעס געגען לעאן פריוועס
היינט ווערט ארויסגעטראגען דער אורטייל

עקספערטיזע פון אינזש. האנטאוווער

נאך אן איבעררייס פון איין טאג האט זיך נעכטען ווידער אנגעהויבן דער פראצעס געגען דעם פאבריקאנט לעאן פריוועס, וועלכער ווערט בעשולדיגט אין אונטערצינדען זיין פאבריק.

פאר'ן געריכט שטעלט זיך דער עקספערט אינזש. האנטאוווער, נאכדעם ווי ער בעקענט זיך מיט די פארשונגען פון אינסטיטוט פאר געריכטס-עקספערטיזעס ערקלערט דער עקספערט, אז די מיינונג פון אינסטיטוט איז נישט קיין גענויע, ווייל זי גיט נישט איבער דעם פראצענט פון ברענענדע פליסיקייטן אין דעם אפפאל, און צוליב דעם גיט זי נישט קיין קלאר בילד וואס פארא ברענענדע סובסטאנצען געפינען זיך אין דעם אפפאל.

צוליב דעם ערקלערט אינזש. האנטאוווער, אז ער פאראייניגט זיך צו דער מיינונג פון ערשטען עקספערט אינזש. ליוואווסקי, אז די שרפה איז ענטשטאנען אויפ'ן ערשטען שטאק הינטערן סופיט, צוליבן דרוק פון דער הייסער לופט, וועלכע האט זיך אויסגעבילדעט האט זיך אנגעכאפט דאס האלץ און דאס פייער האט זיך אריבערגעטראגען אויפ'ן צווייטען שטאק, דערביי האט זי אנגעצונדען אלץ וואס די פלאמען האבען געטראפען אויפ'ן וועג.

אינזש. האנטאוווער ערקלערט ווייטער, אז סאסנע האלץ בילדעט אויס ביי 400 גראד היץ 31 פראצענט סמאלע, וועלכע רינט און צוליב דעם איז פון דער אראפגערונענער סמאלע אויסגעברענט געווארען א לאך אין דער פאדלאגע פון ערשטען שטאק, ס'איז אויך מעגליך, אז בעת ס'האט געברענט דער שטויב צווישען ערשטען און צווייטען שטאק איז א שטיק אראפגעפאלען אויף דער פאדלאגע און אויסגעברענט א לאך אויפ'ן ערשטען שטאק.

אויף דער פראגע פון אדוו. פארעלע, צי בעת דער פאבריקאציע פון בוימוואל שאפט זיך א ריח פון נאפט, האט אינזש. האנטאוווער ערקלערט, אז עס שאפען זיך שטאפען מיט א ריח.

ריכטער גזשעשאווסקי: פארוואס האט איהר ערקלערט, אז אין די בוימוואל-פרובען, וועלכע מ'האט גענומען אין אנדערע פאבריקען פיהלט זיך נישט קיין נאפט?

עקספערט: איך וואלט געמוזט אדורכפיהרען אנ'עקספערטיזע און ערשט דאן געבען א גענויעם ענטפער.

ריכטער: ווען זופט נאפט גיכער אויס, צי דעמאלט ווען זי ליגט אויף א רויהר אדער ווען זי ליגט פריי.

עקספערט: ווען זי ליגט פריי.

נאך די ערקלערונגען פון עקספערט ווערט אויפ'ן פארשלאג פון פראקוראר נאכאמאל אויסגעהערט דער פייערלעשער-קאמענדאנט אינזש. קאוואלטשיק. דער פראקוראר פרעגט איהם, צי קענט איהר זאגען אויפ'ן יסוד פון דעם וואס איהר האט געזעהען אין דער פאבריק, אז ווען די פייערלעשער וואלטען געקומען צו דער שרפה מיט 10 מינוט שפעטער אין וואס פארא צושטאנד וואלט דאס פייער געווען.

עדות: ס'וואלט זיך גארנישט מעהר געלאזען אפראטעווען.

פראקוראר: צי האלט איהר ווייטער אונטער אייער מיינונג, אז דאס פייער איז אויסגעבראכען אויף 2 ערטער.

אינזש. קאוואלטשיק: איך האב דאס נישט געזאגט, איך האב נאר ערקלערט, אז איך בין נוטע צו דער מיינונג פון נאטש. קאס און אין דעם האלט איך זיך ווייטער.

אדוו. פארעלע: צי האבען די פייערלעשער געמאכט עקספערימענטען צו בעגיסען ברעטער מיט נאפט און וויפיל צייט דארף מען, אז די ברעטער זאלען אינגאנצען אדורכגעדרינגען ווערען מיט נאפט

עדות: די פייערלעשער האבען געמאכט פערשידענע עקספערימענטען, אבער צוליב דעם וואס עס פעהלט לאבאראטאריעס האט מען דאס גענוי נישט געקענט פעסטשטעלן.

נאכ'ן דערגענצן די געריכטס-אקטען מיט פערשידענע דאקומענטען שליסט דער פארזיצער די געריכטס-פערהאנדלונגען און ס'הויבען זיך אן די רעדעס פון די צדדים.

גרויסע רעדע פון פראקוראר

נאך דער הפסקה נעמט א ווארט פראקוראר דרעשער, וועלכער רעדט 3 שעה. ער זאגט צווישען אנדערען: דער היינטיגער פראצעס איז א טיפישער צוליב דער פערשידענארטיגער טעכניק פון אונטערצונדען.

דאס אונטערצינדען א פאבריק אין אזא שטאט ווי לאדז איז בעזונדערס געפעהרליך, ווייל עס איז גענוי פערבונדען מיט'ן ארגאניזם פון דער שטאט, מיט זיין טעגליכען לעבען, א שרפה פון א פאבריק איז נישט נאר א געפאהר פאר פערמעגען, נאר נעהמט אפ הונדערטער פאמיליעס די ארבייטס און עקזיסטענץ מעגליכקייטען. אבער צווישען די שרפות זענען אויך פערהאן ספעציעלע שרפות, זיי נעהמען זיך פון מענשען מיט א שלעכטער מאראל, דאס זענען שרפות, וועלכע ענטשטעהען דעמאלט ווען ס'ברעכט צוזאמען די עקאנאמישע קאניונקטור, פייער איז א סטיכיע און פערניכטעט אלץ, אין די פערניכטעטע און צושמאלצענע מאשינען געפינט זיך דער סוד פון אונטערצינדען די פאבריק. דאסמאל איז צוליב א לאקאטאר, וועלכער האט בעמערקט די שרפה און האט אלארמירט די פייערלעשער, זענען זיי געקומען אויך אין דער ענטשפעטענדער צייט און בעהערשט די פלאמען, צוליב דעם זענען אויך געפינען געווארען אזעלכע קאמפראמיטירענדע בעווייזען, וועלכע האבען געבראכט לעאן פריוועס אויף דער בעשולדיגונגס-באנק.

איך וועל זיך בענוצען, האט דער פראקוראר געזאגט, נאר מיט פאקטען וועלכע זענען ענטדעקט געווארען אויף דער געריכטס-פערהאנדלונג, ס'האבען דא געגעבען ערקלערונגען אלס עקספערטען וויסענשאפטס-מענשען, מיר מוזען געפינען אנ'ענטפער אויף 2 קאפיטאלע פראגען: צי די שרפה איז ענטשטאנען צוליב א קורץ-שלוס אדער צוליב אנ'אונטערצינדונג, אבער צוערשט מוז איך זיך פערנעהמען מיט אנדערע ענינים. איך מוז פעסטשטעלען, אז מיר האבען נישט בלויז שפורען נאר אויך בעווייזען. ס'איז פעסטגעשטעלט געווארען, אז דער געפינענער אפפאל איז פאר דער שרפה דארט נישט געווען און איז אוועקגעלעגט געווארען ערשט בעת דער שרפה, וועגען דעם האבען געגעבען ערקלערונגען פיל עדות. די דאזיגע עדות האבען געזאגט דעם מינימום אמת, אבער האבען דאך קלאר געזאגט, אז דער אפפאל איז נישט געווען פאר דער שרפה.

און ווי אזוי פערטייטשט פריוועס דאס געפינען פון דעם אפפאל? ער פערטיידיגט זיך דערמיט, אז מ'האט איהם געקויפט ביי ציטרינען, כדי ארומצוזויקלען די וואסער-רויהרען, אין דעם גלויבט פריוועס אליין אויך נישט, און איצט וואו זענען אהינגעקומען די זיידענע אפפאל? דארט זענען נאר געווען לייכטברענענדע מאטעריאלען ווי גארן, בוימוואל-אפפאל בעגאסען מיט נאפט. ווען מיר וועלען א טראכט טון וועגען דעם, אז אזעלכע מאטעריאלען זענען אינגאנצען אין דער פאבריק נישט אויסגעארבייט געווארען, מוזען מיר קומען צו דער איבערצייגונג, אז זיי זענען געבראכט געווארען אין דער פאבריק צו פערברעכערישע צילען.

אנ'אהנציוייפעלדיגער בעווייז פון אונטערצינדונג איז די מיינונג פון מענשען, וועלכע האבען אנגעפיהרט מיט דער רעטונגס-אקציע און פון די וויסענשאפטס-מענשען אלע האבען איינשטימיג פעסטגעשטעלט, אז פון דעם אפפאל האט מען געפיהלט דעם ריח פון נאפט, אבער איך שטעל זיך אפ דערויף פון וואנען ס'איז געקומען דער דאזיגער ריח. צי דורך א נאטירליכען וועג, צי דורך א קינסטליכען, צי איז דער נאפט ענטשטאנען אין אפפאל צוליב דער פראדוקציע אדער צוליב דעם וואס מ'האט איהם פערגאסען, ס'איז אמת פעסטגעשטעלט געווארען, אז מ'האט בענוצט נאפט צו רייניגען די מאשינען און צו פערבעסערן די פראדוקציע, אבער אנ'עדות האט דאס פעסטגעשטעלט, אז דעם אפפאל מיט וועלכען מ'האט געפוצט די מאשינען האט מען ארויסגעווארפען אויפ'ן מיסטקאסטען, דער אביעקטיווער עקספערט אינזש. ליוואווסקי האט אויך פעסטגעשטעלט, אז אזעלכע אפפאל בענוצט מען נישט ארומצוזויקלען וואסער-רויהרען. און אויב מען בענוצט מאנכעס-מאל צו דעם צוועק זענען זיי אבער נישט אדורכגענומען מיט נאפט, דווקא דער אפפאל, וועלכער האט זיך געפינען אין מאגאזין, וואו די שרפה האט זיך אנגעהויבען, האט געהאט אין זיך מעהר נאפט ווי אנדערע, ווי דאס האט פעסטגעשטעלט דער עדות קאס. דעריבער האלט איך, אז דער נאפט איז געברענגט געווארען פון דרויסען צו פערברעכערישע צילען.

איצט וועגען דעם ענין וואס אויפ'ן צווייטען שטאק האט מען אנגעזאמעלט אזויפיל מאשינען צוזאמען, מ'האט זיך פערטיידיגט, אז די מאשינען זענען דארט צוזאמענגעשטעלט געווארען, כדי צו האבען אנדערשוואו פריי א"ט, איך האלט אבער, אז מ'האט זיי אלע צוזאמענגעשטעלט, כדי ביי דער שרפה זאל די שווערע לאסט איינברעכען די פאדלאגע און אראפפאלען אויפ'ן ערשטען שטאק, כדי די פערניכטונג זאל זיין א גרעסערע.

און פון וואנען האבען זיך גענומען די שנעלער גארן אויסגעהאנגען, פון וואנען האבען זיך גענומען די קוישען מיט אפפאל? דאס אלץ בעווייזט, אז דא איז פארגעקומען אנ'אונטערצינדונג.

ס'ווייזט זיך אויס אלס מעגליך און וואהרשיינליך די קאנצעפציע פון צוויי קוועלען וואו די שרפה איז ענטשטאנען, די עדות קאס און קאוואלטשיק האבען ערקלערט, אז ווען זיי זענען געקומען צו דער שרפה האבען זיי געזעהען דאס פייער אויפ'ן צווייטען שטאק, בעת דאס פייער אויפ'ן ערשטען שטאק, וואו ס'האבען זיך געפינען די לייכטברענענדע מאטעריאלען זענען די פלאמען געווען קלענערע, אינזש. ליוואווסקי האט ערקלערט, אז דאס פייער איז ענטשטאנען אונטערן סופיט פון ערשטען שטאק, אינזש. האנטאוווער האט ערקלערט, אז גענוי קען מען דאס נישט פעסטשטעלן, אלזא די וויסענשאפט האט פערלעגט די הענד און קען גארנישט זאגען. דעריבער מוזען מיר אננעהמען, אז ס'איז פארגעקומען א בעוואוסטזיניגע אונטערצינדונג, מיר שליסען אויס די מעגליכקייט פון א קורץ-שלוס, דער עקספערט ווינבערג האט דאס נישט געקענט פעסטשטעלן, ער האט געזאגט, אז ס'האט געקענט קומען צו א קורץ-שלוס צוליב דער שרפה. אבער אפילו א קורץ-שלוס שליסט נישט אויס קיין פערברעכערישע טעטיגקייט.

איך וועל איבערגעהן צו אנ'אנדער ענין. צי האט אונטערגעצונדען לעאן פריוועס אדער אנ'אנדערער? אויף דעם איז נאר פערהאן איין ענטפער — לעאן פריוועס: איך זאג נישט, אז ער אליין האט אונטערגעצונדען אבער ער אויך.

דער פראקוראר שטעלט זיך דאן אפ אויף דער געשיכטע פון די פירמעס „פזשעמישל יעדוואבני" און „אסקא" און דאן אויף דעם עדות זאגען פון נוסבוימען.

— איך וויל דא נישט, זאגט דער פראקוראר נעהמען אין שוץ די מאראל פון נוסבוימען, אבער דאס וואס ער האט געזאגט אין דעם פראצעס איז אמת.

נאך דער שרפה הויבט זיך אן לעאן פריוועס ספעציעל צו פעראינטערעסירען מיט געוויסע פונקטען אין דער פאבריק, מיט דעם מאגאזין, פרעגט זיך וואו און וואס ס'האט געברענט, בעט די פאליציאנטען אויף טיי און לעגט פאר געלד, אבי מ'זאל איהם אדער דעם וועכטער ארייננלאזען אין דער פאבריק. דאס בעווייזט, אז דארט זענען געווען בעווייזען, וועלכע פריוועס האט געוואלט בעזייטיגען, פריוועס פרובט אויך צו בעווייזען זיין אליבי, אז ער איז געווען ביי פערשידענע מענשען, אבער ער האט געקענט טון דאס ווייניגע און אוועקגעהען. פריוועס האט אונטערגעצונדען, ווייל ער האט געהאט זיין אינטערעס דערין און דעם אינטערעס פון זיין פאמיליע. ער האט געוואלט ראטעווען דעם „פזשעמיסל יעדוואבני", אז די שרפה איז געווען צוגעגרייט בעווייזט אויך די צעסיע אויף ד"ר ווינבערג פון דער פערזיכערונגס-פאליסע פריוועס איז שולדיג אין אונטערצינדען די פאבריק און וועלען איבערקויפען דעם פאליציאנט און איך בעט דאס געריכט איהם שטרענג צו בעשטראפען.

PROSZEK DO SOSU
o smaku czekoladowym

Zastępca: „PRODUKT" Łódź, Narutowicza 32.

דאס אונפערגלייכליכע ביכעל מיט ד"ר עטקער'ס פארשריפטען א. נ. „א גוטע בעל-הבית'טע באקט אליין" איז צו בעקומען אין אלע קאלאניאל געוועלבער, בוכהאנדלונגען און ביי אונזער פערטרעטער. דער פרייז איז פערקלענערט 30 גראשען.

די רעדע פון אדוו. פארעלע

נאך דער מיטאג-הפסקה, ערטיילט דער פארזיצער דאס ווארט דעם ערשטען פערטיידיגער, אדוו. פארעללע, וועלכער הויבט אן זיין רעדע אויף פאלגענדען אופן:

הויכער געריכט! ווען זונטאג אין מיטען דער נאכט איז פריוועס אויפגעוועקט געווארען פון שלאף, האט ער זיך פערהאלטען ווי א אומבעוואוסטזיניגער מענש, ווי א מענש וועלכער איז אומגעריכט ארויסגעריסען געווארען פון שלאף, דערוויסענדיג זיך פון פארטיער נאוואק, אז עס ברענט זיין פאבריק וועלכע גרעניצט זיך מיט זיין וואוינונג, א צערודערטער איז ער ארויסגעלאפען נאך די שליסלען.

דאס כאאטישע רעפראדוצירען די וויכטיגסטע מאמענטען פון דאזיגען אלארם און די סתירה'דיגע רעלאציעס, וועגען די דאזיגע געשעהענישען אין טראגישען מאמענט, בעווייזען, אז וועגען אנ'אינסצעניזאציע פון די דאזיגע געשעהענישען, קאן קיין רייד נישט זיין.

און כאטש דער חשובער הער פראקוראר, האט אין זיין שעהנער און אינהאלטסרייכער גרויסער רעדע, די דאזיגע מאמענטען נישט בעריהרט, האב איך דיקא די דאזיגע מאמענטען, אלס גאר וויכטיגע, בעשלאסען צו דערמאנען. נישט שטענדיג איז דאס איינהייטליכע עדות זאגען, א בעווייז פון ריכטיגקייט פון זייערע רייד. דאס סתירות'דיגע עדות זאגען, איז א טויט פאר דער בעשולדיגונג נאר דעמאלס, ווען עס איז פארהאן א ציל אין איבערגעבען פערשידענע פאלשע מעגליכקייטען און ידיעות, וועגען א פערברעכען.

אין דאזיגען פאל איז אבער אנדערש: צו וואס ווערט דא גערעדט און וואס פארא ציל קאן דא זיין אז פריוועס טעלעפאן איז געווען פערפערשלאסען!

דאס איינצייטיגע האמאנישע עדות-זאגען בעת אזא מהומה און כאאס — קאן לויט מיין מיינונג — בעטראכט ווערען אפילו פאר א פערדעכטיגע.

נאכ'ן ערשטען עפיזאד פון אלארם, וויל איך איבערגיין צום סאמען מאמענט פון אויסברוך פון דער שרפה, ווי ס'האט עס טרעפליך אנגערופען דער הער פראקוראר, אלס א א סטיכיע, וועלכע מאכט שאדען וויפיל ער וויל און וואו ער וויל. די לייכסטע שרפה קען אזוי פיל שאדען מאכען, אז דריי פייערלעשער קאמענדאנטען זאלען זי נישט קענען בעהערשען.

ווייטער פערנעמט זיך דער פערטיידיגער מיט אנ'אויספיהרליכער אנאליזע פון מאמענט פון אויסברוך פון דער שרפה, ביז דאס בעהערשען דורך די פייערלעשער דאס פייער און פעסטזיכערן דאס ארט פון דער מכלומרשטער אונטערצינדונג.

דער הויפט עדות פון דער בעשולדיגונג נאטשעלניק קאס, איז פאר'ן געריכט ארויסגעטרעטען מיט אנ'אייגענער טעאריע, וועגען די צוויי קוועלען פון פייער אויסברוך. פארוואס האט עס נאטשעלניק קאס נישט געזאגט בעת דער אויספארשונג? דעמאלס האט ער דערויף נישט געהאט קיין שום בעווייזען!

אלע עדות זענען געווען אונטער א מאדנער סוגעסטיע, די טעזע וועגן א אונטערצינדונג איז געוואקסען אין דער צייט און וועלכער עס איז געפיהרט געווארען די אויספארשונג. ווען מיר וועלען פערגלייכען די ערקלערונגען פון די עדות בעת דער אויספארשונג, און היינטיגע, זעהען מיר אז די דאזיגע עדות זענען געווען פערסוגעסטיאנירט: דעמאלס האבען זיי גערעדט וועגען לייכטברענענדען מאטעריאל, וועגען נאפט און וועגען דער שרפה, מיר ווייסען נישט ווי ס'איז דארט געווען פאר דער שרפה, און ווי ס'זענען דארט געשטאנען די פערשידענע געגענשטאנדען און די קוישען מיט די בוימוואהל-אפפאלען. ס'איז אויך א פראגע ווי די דערמאנטע געגענשטאנדען זענען געשטאנען באלד נאך דער שרפה. ס'האבען דאך דארט געארבייט פייערלעשער, וועלכע בעזייטיגען אלעס וואס שטייט זיי אונטער דער האנד.

און דעמאלס ווערט געבוירען די בעהויפטונג, אז אטא דער יונגערמאנטשיק, וואס זיצט דא אויף דער בעשולדיגונגס-באנק, איז א פערברעכער.

די פאליציי-פאטרולען זענען אוועקגעשטעלט געווארען ערשט מיט 2 טעג שפעטער נאך דער שרפה, פרעג איך וואס האט זיך דארט געקענט טון, ווען זיי זענען נאך נישט געווען?

דאן פערנעהמט זיך דער פערטיידיגער אויספיהרליך מיט דער ראלע פון נאטשעלניק קאס.

דער טאלאנטפולער יונגער פייערלעשער — האט נישט געזאגט דאס, וואס ער האט געזעהן, נאר ער טרעט ארויס אין דער ראל פון א עקספערט.

מען טאר נישט — שרייט אויס דער פערטיידיגער — בעשולדיגען א מענשען, נישט האבענדיג דערויף קיין שום קאנקרעטע בעווייזען!

שוין מיט דריי יאהר צוריק האבען שוין די פריוועס'עס זיך „געאיילט" אונטערצוצינדען זייער פאבריק, כדי אויסצוצאהלען נוסבוים'ען א פאר טויזענד זלאטעס.

פריוועס, וועלכער איז שוין איינמאל געווען אנגעקלאגט און בעמיהען זיך אונטערצוצינדען זיין פאבריק, וואלט זיך איצט שוין זיכער נישט געאיילט צום צווייטען מאל צו טון דאס זעלבע.

ס'ליגען נישטא קיין שום יסודות, און קיין שום בעגרינדונגען צו בעהויפטען, אז פריוועס האט אונטערגעצונדען די פאבריק.

ער האט זיך עפענטליך געפרעגט דעם פאליציאנט און ער האט זיך עפענטליך געפרעגט די פייערלעשער, וויאזוי און וואס ס'האט געברענט. אזוי טוט נישט קיין שום פערברעכער!

אין זאך, וואס קאן איהם קאמפראמיטירען איז דאס פלומרשטע „אונטערדריקען" דעם פאליציאנט די 20 זל. ער האט עס אבער אויך געטון אונטער די סוגעסטיע, אונטער וועלכער ער האט זיך אויך געפונען, און אהן בייזער כונה אונטערצוקויפען דעם פאליציאנט.

איך האלט, ענדיגט אדוו. פארעלע — אז די בעשולדיגונגס-טעזע זענען נישט בעוויזען געווארען, און איך בעט: בעפרייען מיין קליענט פון יעדער שולד און שטראף!

נאך דער גלענצענדער רעדע פון אדוו. פארעלע בעקומט דאס ווארט דער

צווייטער פערטיידיגער אדוו. בראקמאן

פון ווארשא, וועלכער הויבט אן זיין רעדע מיט פאלגענדע ווערטער:

הויכער געריכט!

עס האט אין זיין רעדע געזאגט דער ה' פראקוראר, אז די אויספארשונג איז אין פיל פאלען נישט געווען קיין פולקאמע, און ער האט זיך אפגעשטעלט צו קריטיקירן די דאזיגע סתירות, וועלכע זענען אין

(ווייטער זעה 12-טע זייט)

טעאַטער „ROZMAITOŚCI"
ציגעל-גאס 27, טעל. 112-25 דיר. ד. צעלמייסטער.

דאס גרעסטע, וואס אמעריקא פערמאגט!
די שטערן פון אמעריקאנער יודישען טעאטער!

2-טע וואך לוסי און מישא גערמאַן
אין זייער נייער פיעסע די לעצטע אטראקציע פון אמעריקא!

רחל'ס קינדער

אפשפיגלונג פון פאמיליען-לעבען אין 3 אקטען, 6 בילדער.
רחל'ס קינדער! איז שפאַנענדער פון א ראמאַן.
רחל'ס קינדער! מוזען אלע קלאסען טעאטער-ליבהאבער זעהן.
רחל'ס קינדער! איז דאָס הויז, וואו מען וויינט און מען לאַכט.
רחל'ס קינדער! איז מאָדערן, רייך אין אויפפיהרונג.
רחל'ס קינדער! האט דאָס רעכט צו שפּילען אין אמעריקא, אויך אין איראפּא
באר לוסי און מישא גערמאַן

דער ספּעציעל צוגעקליבענער ארטיסטען-אנסאמבל
(לויט א. ב.)
וול. גאדיק,
יעקב גרינשפּאן,
דוד האמבורגער,
שמחה וויינטרויב,
לאלא יאקובאוויטש
באשע ליבנאלד,
העלא לוקסענבורג,
מאַקס סאדראווסקי,
דארא רובינא,
טוביה ראזענבערג,
ארנאלד ריבאק
און דער בינע-מייסטער
בעני עפּשטיין.

היינט פרייטאג, מארגען שבת,
זונטאג, אנהייב 9.15 אווענט.
שבת און זונטאג, 4.15 בייטאג
ספּעציעל ביליגע פּרייזען!

יודען! געדענקט אייער חוב צו זעהן
„רחל'ס קינדער"
אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי"
בילעטען אין קאסע פון טעאטער

נישט געהאלטען זיין ברודער'ס צוואה
א סענסאציאנעלע פּאסירונג וואס ציהט זיך נאך פון פאר דער מלחמה

א טשעקאווע געשיכטע איז די טעג אנטדעקט געווארען אין לאדז. א געשיכטע וואס ציהט זיך פון פאר דער מלחמה.

דאָס הויז אויף 11 ליסטאָפּאַד גאס 69 (פאר דער מלחמה קאָנסטאנטינער 65) האָט געהערט צום גביר הערש גנאטעק, אין דעם הויז איז געווען א שטיבעל, פון וועלכען דער ווירט האט נישט גענומען קיין דירה-געלד. א חוץ זעם האָט ער מיט א ברייטער האנד געשטיצט פילאנטראפּישע אינסטיטוציעס און קרובים.

היות ווי ג. איז געווען קינדערלאָז, און כדי דאָס פערמעגען זאָל נישט „איבער הונדערט יאָהר" פערטאכלעוועט ווערען, האָט ער געלאָזט שרייבען א צוואה, אין וועלכער ער שרייבט איבער דאָס הויז אויף זיין ברודער וואָלף גנאטעק, און ער זאָל פערהאלטען מיט זיין פערמעגען. דערביי האָט ער אין דער צוואה געמאכט א גאנצע רייה בעוואָרענישען. קודם כל, האָט ער געשטעלט א בעדינג, אז דער ברודער טאָר נישט פערקויפען דאָס הויז, און נאָך וואָלף'ס טויט, זאָל עס איבערגעהן צו זיינע קינדער.

ווייטער: דאָס שטיבעל מוז זיך געפונען אין הויז אזוילאנג ווי דאָס הויז וועט שטעהן, דערביי מאָר מען נישט נעמען קיין דירה-געלד. אויפ'ן הויז מאָרען די יורשים נישט נעמען קיין הלוואות, פון די הכנסות פון הויז, געלד און לענאטען דארף דער ברודער אויסצאָהלען: דער תלמוד תורה און חברה משניות צו 50 רובל יעהרליך, פאר ארימע יודען אין ירושלים 50 רובל יעהרליך, פאר הכנסת כלה — אן איינמאליגע אונטערשטיצונג טויזענד רובל. ווייטער ווערט אין דער צוואה אנגעגעבען נעמען פון ס. ובים, פאר וועלכע ס'ווערט בעשטימט איינמאליגע און לעבענסלענגליכע אונטערשטיצונגען. פאר זיך האָט הערש גנאטעק פערלאנגט... א שעהנע מצבה. די צוואה איז אריינגעטראגען געווארען אין דער היפּאטעק.

נאָך הערש'ס טויט, האָט זיין ברודער וואָלף איבערגענומען די ירושה, אבער וועגען די אלע „קלויזולען" האָט ער געמאכט א שוויג.

דערווייל איז אונטערגעקומען די מלחמה. די צייטען זענען געוואָרען בייטערע האָט ר' וואָלף גענומען טראכטען וועגען פערקויפען דאָס הויז, קיין קונה האָט זיך נישט געפונען, וואָרום וועלכער קונה ס'האָט א קוק געטון אין דער היפּאטעק, איז אנטלאָפען ווי אן אָפּגעבריהטער.

ענדליך האָט זיך געפונען א בעלן, א געוויסער הערמאן האפּטער. וועלכער האָט דאָס הויז געקויפט פאר א שיבוש דער נייער ווירט האט באלד גענומען מאכען „אָרדנונג". קודם כל האָט ער זיך גענומען צום שטיבעל, פערלאנגענדיג דירה-געלד, און אז ער איז געבליבען אונטערשטעליג, האָט ער גענומען „טיליען", צושטערט צונויפגנומען א העלפט, און עס פערדינגען א קריסט, שפּעטער די צווייטע העלפט ווי דער געטיילט, איינציגווייז האָט ער אנגעגעבען אויף אן עקסמיסיע, און ס'האָט געהאלטען ביים עקסמיר פירען. האָט זיך איינער פון די גבאים מיישב געווען אוועק אין דער היפּאטעק א קוק טון וואָס דאָ טוט זיך. און דאָ איז ארויס די גאנצע געשיכטע.

איצט קלאָגען די גבאים אָן דעם ווירט, הלמאי ער האָט אהן רעכט יאָהרען-לאנג גענומען דירה-געלד, א חוץ דעם טערטען ארויס די אינסטיטוציעס פאר וועלכע ס'איז געווען בעשטימט געוויסע סומעס און אויך די קרובים וועלען פאָדערן דאָס, וואָס איז פאר זיי בעשטימט אין דער צוואה.

RADIOODBIORNIKI wszełkich typów na r. 1937 do nabycia na b. dogodnych warunkach w firmie
„Radio-Selektor" Piotrkowska 17. tel. 264=10 (w podwórzu).
PRZYJMUJEMY POŻYCZKI.

בלויז לעגאלע האנדווערקער - ווארשטאטען
וועלען קענען בעקומען בעשטעלונגען אויף צושטעלונגען פאר דער פינאנץ-מאכט

(א) די פינאנץ-קאמער האָט בעקומען א ציר-קולאר, אין וועלכען די צענטראל-מאכט פאָדערט צו פערשאַרפען די אויפזיכט ביים אָנפירען ארבייטען און פערשידענע האנדווערק - צושטעלונגען.

דער צירקולאר קלעהרט אויף, אז מלוכה-אינסטיטוציעס זאָלען בעווירקט דורך ביליגע פרייזען, און גיבען אָפּט אויסצופיהרען האנדווערק ארבייטען צו נישט-פאכמענער און אזעלכע וואָס פערנעהמען זיך מיט האנדווערקעריי אומלעגאל.

מחמת דעם, וואָס אזא האנדלונג רופט ארויס פערביטערונג ביים לעגאלען האנדווערקער-טום און פערלייכטערט די אנאָנימע האנדווערקער צו פיהרען זייער קאנקורענץ-קאמף ווי אויך דער פּרט, וואָס דאָס טאָלערירען דעם אומלעגאלען האנדווערק פער-לייכטערט די פּאַטשעס צו פערנעהמען זיך מיט האנדווערקעריי — שלאָגט זיך אָפּ נעגאטיוו אויף די אינטערעסען פון די מלוכה-פינאנצען גופא, ווערט בעאויפטראגט, אז אין פאלען פון אסיגנירען סומען, ווי אויך ביים אקצעפּטירען אפּמאכען אויף האנדווערקער-ארבייטען און צושטעלונגען, זאָלען ביי אָפּערטע-פּאַרלייגער אומבעדינגט פאָדערט ווערען האנדווערקער-קארטען.

וואָס דער צירקולאר מיינט דארף מען, דאַכט זיך, קיינעם נישט אין מויל לייגען...

רעדע פון פּראקוראר און פערטיידיגער
אויפ'ן פּראצעס געגען לעאָן פּריוועס

(ענדע פון דער דריטער זייט)

ווירטשאפטליך פון ארטיקעל 254, וועלכער רעדט וועגען פערזיכערן פערשידענע בעוויזען בשעת דער אויספאָרשונג.

ווען האָט דער אנאנימער פייערלעשער, שטייענדיג אויפן לייטער און גיסענדיג וואסער געקאָנט אינפאָרמירען וועגען לייכט ברענענדיגען מאטעריאל, וועלכער איז אונטערגעלייגט געוואָרען? און וואָס האָבען איבערהויפט די פייערלעשער דאָרט געטון? עס איז דאָך פעסטגעשטעלט געוואָרען, אז דאָס וועג-טעל פון מאגאזין איז אנגעבראכען און נישט אויסגעהאקט געוואָרען.

צי קאָנען מיר גערענקען אלע פּרטים, וועלכע האָבען בעגלייט די געשעהענישען און זיי איצטער איבערגעבען?

און נאָך איין זאך וויל איך דערמאָנען: וואָס איז געשעהן מיט 2 שטיק סחורה וועלכע זענען פערשוואונדען געוואָרען פון מאגאזין, נאָך דער שרפה, ווען ס'זענען נאָך נישט אוועקגעשטעלט געוואָרען קיין פּאָליציי - פּאטרולען?

צי האָט זיך צוגענומען דער אנגעקלאגטער פּריוועס, וועלכער זיצט דאָ אויף דער בעשולדיגונגס באנק, אָדער זיין משפּחה וועלכע לויפט ארום א פערצווייפעלטע און זוכט א רעטונג פאר זייער קרוב? און צי האָט נישט געקאָנט די גאנצע מעשה מיט דאָס אונטערצינדען איינצוגערען דער הויפט-עדות פון דער בעשולדיגונג נוסבוים. וועלכער קאָן אין א מאָמענט פון א עפעקט, אפּשר דאָס ערגסטע, אפילו זיך נוקם צו זיין אין זיינע פערביסענע פיינד. און דאָס אלעס האָט זיך געטון, ווען ער האָט פערלאנגט געלד!

ווייטער פערנעמט זיך דער פערטיידיגער מיט א בעגרינדעטער קריטיק פון דער פערזיכערונג פון בע-שילדערונגס-מאטעריאל. ער קריטיקירט אויך די עקס-פּערטען, וועלכע נישט דערציהלונגען אין זייערע בע-ריכטען. ווייטער שטעלט פעסט דער פערטיידיגער, אז עס איז אויך נישט אויסגעשלאָסען די מעגליכקייט פון א קורץ-שלוס.

דער פערטיידיגער ענדיגט — אז פּריוועס האָט נישט געהאט קיין שום ציל אונטערצוצינדען זיין פאבריק, ווייל ווען אפילו ער און זיין משפּחה וואָל-טען בעקומען א טייל פון דער אסעקוראציע פּרעמיע וואָלט עס צוגענומען די קרעדיטאָרן-שטאלט און ד"ר ווינבערג. און זיי ד' פּריוועס'עס וואָלטען קיין פּרוטה נישט בעקומען. עס זענען נישטא קיין שום בעוויזען, אז די פאבריק איז איבערהויפט אונ-טערגעצונדען געוואָרען, בעוויזען, אז זי האָט געוועז-טועל אונטערגעצונדען לעאָן פּריוועס. איך בעט מיין קליענט פּריצושפּרעכען — ענדיגט זיין פערכטיגע רעדע אדוו. בראָקמאן.

נאָך די פערטיידיגונגס - רעדעס, וועלכע זענען מיט גרויס אויפמערקזאמקייט אויסגעהערט געוואָרען דורכ'ן ריכטער-קאָמפּלעט און פּובליקום, בעקומט דאָס לעצטע וואָרט דער אנגעקלאגטער, וועלכער ער-קלערט, אז ער האָט די פאבריק נישט אונטערגעצונדען, און וואָס שייך דעם פאָרוואורף וועגען וועלען אונטערקויפען דעם פּאָליציאנט האָט ער נישט געהאט קיין שום בייזע כוונות.

נאָך א קורצע בעראטונג בעשליסט דאָס געריכט ארויסצוטראגען דעם אורטייל היינט, 5 בייטאָג.

אינסטרוקציעס ביים אויסקויפען פּאטענטען אויפ'ן יאהר 1937

(א) אין הסכם מיט דער דערהאלטענער פער-אָרדענונג האָט די פינאנץ-קאמער ארויסגעגעבען אינסטרוקציעס פאר פינאנץ-קאסעס מכוח פערקויפען פּאטענטען אויפ'ן יאָהר 1937 און אינפאָרמאציעס פאר יורטשאַפטליכע ספערען אין דער פראגע פון שטייערען אין יאָהר 1937.

אזוי ווי אין די פריהערדיגע יאָהרען וועט זיך דער פערקויף פון פּאטענטען אנהויבען אין 1-טען פונ'ם קומענדיגען חודש. עס וועלען אויך ארויסגע-געבען ווערען רעגיסטראציע-קאַרטען.

די פינאנץ-קאסעס וועלען ביים פערקויפען פּא-טענטען איינמאָהנען צוגאבען לטובת די זעלבסט-פערוואלטונגס-פערבאנדען אין דער הויך פון 30 פּראָצענט. חוץ דעם וועט איינגעמאָהנט ווערען א ספּעציעלער 15-פּראָצענטיגער צושלאג צו די פי-נאנץ-חובות.

געגען שווינדזיכט-טעג אין לאדז
פון 7-טען ביז'ן 20-טען אפּריל

דאָס אינער - מיניסטעריום האָט בעשטימט די היי-יאָהריגע געגען שווינדזוכט - טעג אין לאָדז פון 7 ביז'ן 20 אפּריל ד. י.

אין משך פון די טעג וועלען נישט דערלויבט ווערען קיין שום-זאמעל-אקציעס פון אנדערע אינ-סטיטוציעס.

צאָהלונג פון די פייער-אָפּצאָהלונגען

(א) ביז'ן 15 ד. ח. איז צאָהלבאר די צווייטע ראטע פון דער פייער-אָפּצאָהלען פאר געצוואונ-גענעם פערזיכערען הייזער אין דער אלגעמיינער אנ-שטאלט פאר געגענזייטיגע פערזיכערונגען, אויפ'ן שטח פון לאָדז און דער גאנצער לאָדזער וואָיע-וואָדזטווע.

נאָך דעם דאָזיגען טערמין וועט דער דאָזיגער אָפּצאָהל אויפגעמאָהנט ווערען דורך דער פינאנץ-מאכט בדרך עקזעקוציע מיט'ן צורעכענען פּראָצענ-טער פאר נישט צאָהלען צום טערמין.

אפּטייקען.
היינטיגע נאַכט - דיזשורען

(א) היינט ביינאַכט דיזשורירען: ס. סאָן (פּלאַץ טאַשטשעלני 8), א. כארעמזא (פּאמארסקא 12), וו. וואגנער (פּעטריקאווער 67), י. זאיאנטשקעוויטש (זשעראָמסקיעגאָ 37), ז. נארטשעצקי (פּושעיאָר 59), ז. שימאנסקי (פּושענדזאליאנא 75)

Dr.
Wołkowyski
ציגעל-גאס 11, טעל. 238=02
ספּעצ. פאר טריפּער, סיפילים און הויט-קראנקה.
בעהאנדלונג פון מענער-שוועכע
נעמט אָן פון 8—11 בייטאָג און 4—9 אווענט

Doktór Z.
HENRYKOWSKI
ספּעציעל-ארצט פאר מענער - שוועכע, וועגערישע און הויט-קראנקהייטען
טראַוגוטא 9, טעל. 262-98
נעמט אָן פון 8—1 און פון 5—9 אווענט
זונטאג פון 9 פריה ביז 12.30 מיטאג
פאר אונבעמיטעלטע — לעטשניצע-פּרייזען

EUROPA
אנהייב 4, 6, 8 און 10 אווענד
דאָס גרויסע
מיליאָנען-אימפּאנירענדע
מייסטערווערק
MARIA STUART
פּרייזען פון די פּלעצער אויף אלע סעאנסען 80 גר.

זאַל פילהאַרמאָניע
טעל. 213-84.

דינסטאָג, דעם 10-טען נאָוועמבער ד. י.
IMRE UNGAR
3-טער מייסטער-קאָנצערט
פענאָמענאַלער פּיאַניסט פון וועלטרוהם, לאַורעאַט פון שאָפּען-קאָנקורס.
אין פּראָגראַם שפּילונגען פון:
באַך, מאָצאַרט, בעטהאָווען שוּמאַן, שאָפּען און אַנדערע

בילעטען פון 1 ביז 6 זל. צו בעקומען אין קאַסע פון פילהאַרמאָניע.

דער טערמין פון צאָהלען
די צווייטע ראַטע פון דעם הייזער-שטייער

(א) דעם היינטיגען חודש פליסט אָפּ דער טער־מין פון צאָהלען די צווייטע האַלב־יאָהר ראַטע פונ'ם שטייער פאַר אונבעוועגליכע גיטער פאַר'ן יאָהר 1936, אזוי או פונ'ם 1 דעצעמבער אָן וועט דער דאָזיגער שטייער קאָנען געמאָהנט ווערען בדרך עקזעקוציע צוזאַמען מיט די קאָסטען און פראָ־צענטער פאַר'ן אָפּשלעפּען (0,75 פראָצענט חודש־ליך).

אזוי ווי די הויזבעזיצער זענען שטאַרק בעלאַס־טיגט מיט פערשידענע שטייערן, האָבען זייערע אָרגאַניזאַציעס אונטערגענומען א געמיינזאַמע אַק־ציע, בכדי צו בעקומען א פראָלאָנגאַטע פון דעם אויבענדערמאָהנטען שטייער.

פאַבריקס-שרפה

(א) נעכטען בייטאָג איז אין זינערס פאַבריק, (ציגעל־גאַס 66), וואו עס איז מיט עטליכע יאָהר צוריק פאָרגעקומען א קאַטאַסטראָפאַלע שרפה, בעת וועלכער עס זענען לעבעדיגערהייד פערברענט גע־וואָרען עטליכע אַרבייטער — פאָרגעקומען אַ נייע שרפה.

ענטשטאַנען איז דאָס פייער אין אַ שאָפּע, וואו עס זענען געלעגען שמאַטעס און אָפּפאַל.

אויפ'ן אָרט זענען אָנגעקומען 2 פייערלעשער־אָפּטיילונגען, וועלכע האָבען נאָך אַ 2-שעה'דיגער אַרבייט בעהערשט דאָס פייער, נישט דערלאָזענדיג דער שרפה צוצנטוויקלען זיך.

עס איז טיילווייז פערניכטעט געוואָרען די שאָ־פע, דער פאַרקאַן און אַ סך אָפּפאַל.

דער היזק בעטרעפט אַן ערך 5,000 זלאָטעס.

די גענויע סיבה פון דער שרפה איז דערווייל נישט פעסטגעשטעלט געוואָרען. עס ווערט געפיהרט אַן אויספאָרשונג.

* * *

נעכטען אין אָוענד איז אין דאַנציגערס פאַב־ריק אויף קאָנטנא 6|8 פון א פונק אין אַ מאָטאָר אויס־געבראָכען א שרפה. אויפ'ן אָרט איז אָנגעקומען די צווייטע און דריטע אָפּטיילונג פון די פייער־לעשער. וועלכע האָבען אין פערלויף פון 15 מינוט דאָס פייער איינגעלאָשען, די שאָדענס זענען נישט קיין בעדייטענדע.

מעלדונג

פון לאָדזער יודישען מוזיק-פעראיין „שיר"

היינט פרייטאָג, דעם 6 ד. ח. 9 אַ זייגער אָוענד, קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאַל פון „שיר" נאַרוטאָ־וויטשאַ 32 אַ פאָרלעזונג וועגען מוזיק פון פּראָפ. פ. האַל־פערן אויף ד. ט. „אָראַטאָרישע מוזיק פון העגדל, באַך ביז מענדעלסאָהן". אַריינגאַנג פריי פאַר מיטגלידער און סימפּאַטיקער.

„שיר"

תרבות — סניף לודז

1) במוצאי שבת 7 נאָוו. ב' 8.30 בערב תתקיים במעונננו ברח' פולודניובה 7 הרצאת ה' מגר. צבי רונד־שטיין על הנושא: „ההיסטוריוזופיה העברית"

2) ביום ב' 9 נאָוו. ב' 8.30 בערב תתקיים הרצאת אורחנו מארץ ישראל ה' מגר. ע. רביק־סלוצקי על הנושא „השפה העברית בארץ ובגולה". כל העברים מוזמנים.

3) ביום ד' 11 נאָוו. פתיחת החוגים לספרות עברית ולקורות ישראל. הרשמות עוד מתקבלות.

4) הספריה העברית ע"ש הד"ר י. נ. שמחוני פתוחה בכל יום א', ג', ה' מ' 7 עד 9 בערב.

5) מתקבלות הרשמות לשעורי הערב לעברית התשלום מינימלי

6) אולם הקריאה פתוח בכל ערב מ 8 עד 10

7) הופיע הגליון מס' 16 של העתון לנער — מחירו 20 פרוטות

פאָרלעזונג פון ד"ר ח. קנאָפּינג איבער שפּינאָזאַ

מאָרגען שבת, 7.30 אָוענט קומט פאָר אַ פאָרלעזונג פון ד"ר ח. קנאָפּינג אין דת ועבודה (קלינסקיעגאָ 19) א. ד. ט. „שפּינאָזאַ'ס ביבעל-קריטיק און ליכט פון ראַ־בּיניזם".

ZACHĘTA
זגערזשער 26
גרויסער דאָפּעלטער פּראָגראַם!
1) מאָנומענטאַלער פילם, וואָס אילוסטרירט דאָס לעבען פון בלוטיגען טיראַן א. נ.
רויטער סולטאַן
(אַבדול האַמיד)
אין די הויפּט-ראָלעו:
Nils Asther i Fritz Kortner
II
„דער טויש פון הערצער"
אין די הויפּט-ראָלען:
Janet Gaynor, Charles Farrel
אָנהויב טעגליך 4 אַ זייגער נאָכמיטאָג, שבת און זונטאָג — 12 אַ זייגער בייטאָג.

מאָרגען 12 בייטאָג
איינאיינציגער געזעגנוגנ־אויפטריט פון יוסף קאַמען

יוסף קאַמען, דער ליבלינג פון לאָדזער טעאַטער פובליקום קומט זיך געזעגענען מיט לאָדז. יוסף קאַמען דאַרף נישט מען זאָל איהם פאָרשטעלען פאַר'ן עולם. אַלע געדענקען אויסגעצייכענט די

וואונדערבאַרע קרעאַציעס וועלכע קאַמען האָט גע־געבען אַלס פּרעמיער אין דער ווילנער טרופּע. אומפערגעסליך זענען אויך זיינע פּרעכטיג געלייענטע מאָנאָלאָגען און ספּעציעל די שלום-עליכם מאָנאָ־לאָגען. ס'איז באמת זיך שווער פאָרצושטעלען אַ גרעסערען נחת רוח ווי צו זעהען און הערען קאַ־מענען אין א שלום-עליכם מאָנאָלאָג. ס'איז אויך איבעריג צו דערציילען, אַז יוסף קאַמען פערמאָגט אַ וואונדערבאַרע קערפּער פּלאַסטיק און אַני־אומפערגלייכליכע מימיק לאָדז קען אויסגעצייכענט דעם קאָנקורענצלאָזען אַקטיאָר.

יוסף קאַמענס אַנ'אויפטריט ווערט שטענדיג פערוואַנדעלט אין אַ גרויסער אַרטיסטישער אַט־ראַקציע.

דאָס לאָדזער יודישע טעאַטער-פובליקום וועט דעריבער ווי שטענדיג מיט פרייד אויפנעמען דעם גרויסען גאַסט און מאַסענווייז זיך קומען געזעגענען מיט קאַמענען שבת 10 בייטאָג אין ראַומאַיטאַשטשי פאַר זיין אָפּפאָהר אין רומעניען.

פון „מפעל-הבצרון"

די גרויסע אַקציע פאַר דער פערטיידיגונג און בעפעסטיגונג פונ'ם ישוב אין א"י, וואָס ווערט זייט אַ פּאָר וואָכען מיט ערפאָלג געפיהרט אין אונזער שטאָדט אונטער דער לייטונג פונ'ם ספּעצ־יעלען שליח פון דער עקזעקוטיווע פון דער יודי־שער אגענץ אין ירושלים, דעם בעקאַנטען שריפט־שטעלער און זשורנאַליסט ה' מ. גראָס-צימערמאַן, וועט ליקווידירט ווערען דעם 15-טען נאָוועמבער.

דער קאָמיטעט פאַר'ן מפעל-הבצרון האָט זיך אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם געוואָנדעט מיט אַ דרינ־גענדער אויפפאָדערונג צו אַלע ציוניסטישע און נאַציאָנאַלע עסקנים, זיי זאָלען אין משך פון דער קורצער צייט ביז'ן פערענדיגען פון דער אַקציע בעזוכען די אַלע פּערזאָנען און פירמען. וועלכע זיי האָבען איבערגענומען. כדי צו נעהמען זייער בעשטייערונג פאַר'ן „מפעל-הבצרון".

דער קאָמיטעט ווענדעט זיך גלייכצייטיג מיט אַ אַפּעל צו אַלע וועלכע האָבען נאָך נישט ער־פילט זייער חוב פאַרן מפעל הבצרון, זיי זאָלען נישט וואַרטען ביז מ'וועט צו זיי קומען, נאָר אַליין אַריינטראָגען אין ביוראָ (שרודמיעסקאַ 29) זייער ביישטייער פאַרן „מפעל הבצרון".

מאָרגען יודישער רעציטאַציע - אָוענד פון דיכטער מ. שימעל

ווי מיר האָבען שוין מיטגעטיילט — קומט פאָר מאָרגען מוצאי-שבת 9 אָוענד אין לאָקאַל פון דער ציו־ניסטישער אָרגאַניזאַציע שרודמיעסקאַ (29) אַ רעציטאַ־ציע-אָוענד, אויף וועלכען דער יונגער יודיש-פּוילישער דיכטער משה שימעל וועט פאָרלעזען זיינע נאָך נישט געדרוקטע ווערק אין יודיש

אין דער איינלייטונג וועט דער שריפטשטעלער מ. גראָס-צימערמאַן געבען אַ ליטעראַרישע אָפּשאַצונג פון די שאַפונגען פון מ. שימעל.

יונגער קינסטלער שמואל גאַלאָמב אין לאָדז

אין לאָדז ווילט איצט, דער יונגער מאַלער שמואל גאַלאָמב פון ווילנע, סטיפּענדיסט פון וואַרשאַווער קונסט אַקאַדעמיע, קאַריקאַטוריסט פון די וואַרשאַווער שטאָט־שעאַטערס און ווערט פּראָטעזשירט דורך דעם בעקאַנטען פּוילישען אַרטיסט און זשיסער אַל. זעלווערָאָוויטש, גאַלאָמב וועט דאָ צייכענען אין פּוילישען טעאַטער. מיר ווינשען דעם יונגען קינסטלער גרויס ערפאָלג.

פון „תרבות"

שבת, 8.30 אין אָוענד קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאַל פון „תרבות" אַ רעפעראַט פון ה' צבי רונדשטיין א.ד.ט. „די יודישע היסטאָריאָזאָפיע".

מאָנטאָג, דעם 9 נאָוועמבער קומט פאָר אַ צווייטער רעפעראַט אין „תרבות" פון גאַסט פון א"י, דעם ה' מאַג. עקיבא ראַוויטש-סלוצקי (שליח פון דער יודישער אַגענץ אין פערשידענע לאַנדווירטשאַפטליכע אָנגעלעגענ־הייטען) א. ד. ט. „די העברעאישע שפּראַך אין א"י ישראל און אין גלות".

ביי די יודישע קאָמבאַטאַנטען

דעם 7 ד. ח. 7 אין אָוענד וועט פאָרקומען אין לאָ־קאַל פון קאָמבאַטאַנטען פעראיין, גדאַנסקאַ 91, אַנ'אינ־פאָרמאַציע - פערזאַמלונג אין צוזאַמענהאַנג מיט דער פייערונג פון אומאָפּהענגיקייטס יום-טוב דעם 11 נאָ־וועמבער.

ראַדיאָ - פּראָגראַם

פרייטאָג, דעם 6-טען נאָוועמבער

6.33 גימנאַסטיק, 6.50 מוזיק (פּליטען), 7.15 ידיעות, 7.35 מוזיק (פּליטען), 8 אוידיציע פאַר שולען, 11.30 אוידיציע פאַר עלטערע קינדער, 11.57 צייט-סיגנאַל, 12.03 קאָנצערט, 12.40 מוזיק, 12.50 ידיעות, 1 טעגליכע, 2.57 לאָדזער בעריכט, 3 ווירטשאַפטליכע ידיעות, 3.15 רעקלאַמע-קאָנצערט, 3.45 פּוילישע זינגער'ס און זינגערינס (פּליטען), 4.15 שמועס מיט קראַנקע, 5 פעליעטאָן, 5.15 קאָנצערט, 5.50 אַקטועלער שמועס, 6 ראָמאַן געבער פאַר ספּאָרטלער, 6.10 ספּאָרט-ידיעות, 6.20 סאַלאָן מוזיק, 6.50 פּאָפּולערער שמועס, 7.20 אוידיציע, 7.45 פראַגמענטען פון אָפּערעס, 8 מוזיק. שמועס, 8.15 קאָנצערט, 9.15 אָוונט-ידיעות, 9.25 אַקטועלער שמועס, 9.30 לייכטע מוזיק (פּליטען), 10 קאַמעראַל - קאָנצערט, 10.30 סקעטש, 10.45 טאַנץ-מוזיק.

שבת, דעם 7-טען נאָוועמבער

6.33 מוזיק, 6.50 מוזיק (פּליטען), 7.15 ידיעות, 7.35 מוזיק (פּליטען), 8 אוידיציע פאַר שולען, 11.30 לידער, 11.57 צייט-סיגנאַל, 12.03 קאָנצערט, 12.40 מוזיק (פּליטען), 12.50 ידיעות, 2.30 „טשערוואָני קאַפּטורעק" — פאַר קינדער, 3 ווירטשאַפטליכע ידיעות, 3.15 רעקלאַמע - קאָנצערט, 3.40 פּליטען, 3.40 אָרגאַנ־מוזישער אָרקעסטער (פּליטען), 4 טאַנץ-מוזיק (פּליטען), 4.15 ערעפנונג צו דער נייער ראַדיאָ-סטאַציע אין ווילנע, 5.50 איבערזיכט איבער די נייעסטע אויסגאַבען, 6 אַקטועלער שמועס, 6.10 ספּאָרט, 6.20 ליטעראַרישע אוידיציע, 6.35 פּאָפּורי (פּליטען), 6.50 אַקטועלער שמועס, 7 אוידיציע פאַר פּאָליאַקען אין אויסלאַנד, 7.30 „ווילנער קאָמפּאָזיטאָרען" — קאָנצערט, 8 פּוילישע פאָלקס-לידער, 8.30 פּאָעזיע, 8.45 אָוונט-ידיעות, 8.55 אַקטועלער שמועס, 9 קאָנצערט פון פּוילישע מוזיק, 9.35 לייכטע לידלעך (פּליטען), 10 „דער פּוילישער הערבסט", 10.30 טאַנץ-מוזיק, 11.30 „קאָנצערט זשוטשען".

בעשטראָפט אַ קאָלעקטאָר

(א) דער בעקאַנטער קאָלעקטאָר בעריש זיינ־בערג (פון פּיעטרקאָווער 42) איז נעכטען דורכ'ן שטאָטישען געריכט פערמשפּט געוואָרען אויף 3 חדשים אַרעסט און צו בעצאָהלען טויזענד זלאָטעס שטראָף, ווי אויך אויף 70 זלאָטעס געריכטס-קאָס־טען — פאַר'ן אומגערעכטען בערעדען די אַדוואָקאַ־טין עוגעניאַ לעווקאָוויטש, אַז זי האָט אַרויסגע־געבען זיינע אַ פּראָפעסיאָנעלע געהיימניש.

טעאַטער, מוזיק און פערוויילונג
(קאָמוניקאַטען)

היינט פרייטאָג פייערליכע פּרעמיערע „די ציגיינערין"

נאָך צוויי וואָכען אינטענסיווע צוגרייטונגען איז ענדליך געקומען צו דער פּרעמיערע פון דער קאָנסטרוק־טיווער רעווי-פאָרשטעלונג „די ציגיינערין" פון ב. קאָמשער.

עס איז נישט קיין דורכשניטליכע פאָרשטעלונג, וואָס מען זעהט אין טעאַטער אָפט, עס איז אַ פאָרשטעלונג, וואָס אין איהר איז פעראייניגט אַלע עלעמענטען פון טעאַטער־וועזען, קאָנסטרוקטיווע בוי-טעכניק, אַקטיאָרען-שפּיל, כאָרעאָגראַפיע, געזאַנג, מוזיק און פּראָבלעמאַטישער אינ־האַלט.

עס ווערט אין דער פּיעסע בעהאַנדעלט די אונטער־וועלט-פּראָבלעם — אָבער עס איז פאַרהאַן זעהר אַ גוטער מוסר השכל און די רעזשי האָט אַריינגעלעגט אַזוי פיל מיה, אַז די פאָרשטעלונג זאָגט צו, צו זיין אַ שעדעוור, מען דאַרף אויך נעמען אין אַכט, אַז אויסער דעם גלענ־צענדען אַנסאַמבל מיט נחמה, קאַדיש, חאַש, קוטנער, לי־פּאָווסקאַ, גראָדנער, טאָפּעל, רויכער, בייוואָרט, אידינאַ — זענען צו אַנגאַזשירט געוואָרען אַ גאַנצער שטאַב אַקטיאָ־רען, כאָריסטען, סטאַטיסטען; אַזוי, אַז אויף דער בינע זענען בעטייליגט 30 מאַן. „די ציגיינערין" איז גע־שפּילט געוואָרען אין וואַרשאַווער עלדאָראַדאָ אַ גאַנץ יאָהר מיט'ן גרעסטען דערפאָלג.

מען מוז אויך דערמאָנען, אַז דוד בייגעלמאַן האָט פאַר דער פּיעסע געשאַפען 20 אָריגינעלע נומערן, וועלכע זענען יעדער נומער אַ שלאַגער פאַר יעדע רעוויו.

ש. קוטנער — האָט זיך אַלס רעזשיסער אָנגענומען מיט כוח, כדי דער ספּעקטאַקל זאָל זיין אַנ'ערשט־קלאַסיגער.

„די ציגיינערין" ווערט געשפּילט היינט פרייטאָג, מאָרגען שבת, 4 נאָכמ. און 9 אָוענד, זונטאָג 4 נאָכמ. און 9 אָוונד.

דער רוהם אין ראַזמאַיטאָשטשי - טעאַטער! לוסי און מישאַ גערמאַן אין „רחלים קינדער"

שוין די 2-טע וואָך ווי אין שענסטען יודישען טעאַ־טער אין פּוילען „ראַזמאַיטאָשטשי" גאַסטראָלירען מיט דעם אונגעהויערען גרויסען דערפאָלג די וועלט-בעריהמטע אַמעריקאַנער יודישע בינע-שטערן לוסי און מישאַ גערמאַן!

שוין צום צווייטען מאָל ווי דאָס אַמעריקאַנער קינסט־לער-פּאָרל שפּילט אין לאָדז, אָבער דאָס מאָל זענען זיי נישט געקומען אַליין. אויסער זייער שטאַרקער בוּיער פּיעסע „רחל'ס קינדער", וואָס האָט געמאַכט אַ וועלט-רוהם איבעראַל, וואו זיי האָבען געשפּילט, האָבען זיי מיטגעבראַכט מיט זיך אַ ספּעציעל גוט איינשטודירטען אַנסאַמבל פון די בעסטע אַרטיסטישע כוחות.

דער פּיאָנער פון יודישען רעווי-טעאַטער דער בע־קאַנטער קאָמיק וול. גאָדיק, דער גוט בעקאַנטער אַרטיסט פון ערנסטען יודישען טעאַטער שמחה וויינטרויב, די אַרטיסטען דוד האַמבורגער, יעקב גרינשפּאַן, באַשע ליב־גאָלד, לאַלאַ יאַקובאָוויטש, דאָראַ רובינאַ, העלאַ לוקסענ־בורג, מאַקס שטדאָווסקי, און דער בעריהמטער אין די טעאַטער-קרייזען בענני עפּשטיין.

איז טאַקי נישט קיין וואונדער, וואָס ביי אַזעלכע קינסטלער ווי לוסי און מישאַ גערמאַן צוזאַמען מיט אַזאַ גלענצענדען אַקטיאָרען-צוזאַמענשטעל, ווערט געשפּילט אַ פאָרשטעלונג אויף דער העכסטער קינסטלערישער מדרגה: עס איז אַ ספּעקטאַקל פון שענסטען און בעסטען, וואָס מיר האָבען ווען געזעהן אין אַ מעלאָדראַמאַטישען טעאַטער.

היינט, פרייטאָג, שבת און זונטאָג ווערט געשפּילט צום 11, 12-טען און 13-טען מאָל די לעצטע אַמעריקאַנער אַטראַקציע „רחל'ס קינדער" שבת און זונטאָג 4 בייטאָג ספּעציעלע הנחה-פאָרשטעלונג. אויף גאַנץ בילינע פּרייזען מיט לוסי און מישאַ גערמאַן „רחל'ס קינדער".

אימרע אונגאַר אין פילהאַרמאָניע

נאָך נאָך אייניגע טעג טיילען אונז אָפּ פון דעם קו־מען קיין לאָדז פון דעם פענאָמענאַלען פּיאַניסט, דעם בלינדען אימרע אונגאַר, לאַורעאַט פון שאָפּען-קאָנקורס וועלכען די פּרעסע און דאָס פּובליקום פון גאַנץ אייראָפּאַ האָט איהם אויפגענומען מיט געוואַלטיגען ענטוזיאַזם.

אימרע אונגאַר וועט אויפטרעטען קומענדיגען דינ־סטאָג דעם 10-טען נאָוועמבער ד. י. 8.30 אָוענד.

גאַסטשפּילע
פון לוסי און מישא גערמאַן
אין „ראַזמאַיטאָשטשי"
„רחל'ס קינדער"
פּיעסע אין 3 אַקטען

אוי אַמעריקאַ, אַמעריקאַ! דאָס יודישע טעאַטער איז פול מיט אַמעריקאַ, ווי נאָר מען הויבט אויף דעם פאָרהאַנג, רעדט צו אונז אַראָפּ פון דער סצענע — אַמעריקאַ. עס מאַכט דעם איינדרוק, אַז אָהן אַמעריקע, איז נישט מעגליך קיין יודיש טעאַטער.

אמת איז טאַקע, אַז אין אַמעריקאַ האָבען זיך איינגעבירגערט אַ סך גוטע יודישע אַקטיאָרען, פון וועלכע מיר האָבען גרויס נחת, ווען זיי קומען צו אונז, איז אָבער די מעשה, וואָס אַמעריקאַ האָט נישט ווייניגער נחת פון די יודישע אַקטיאָרען, וועלכע קומען אַהין פון אונזערע מקומות.

אַנדערש איז עס אָבער מיט'ן ענין רעפּערטואַר. די פּיעסען, וואָס ווערען אימפּאָרטירט פון יענער זייט ים, רעדען ווייניג צו אונזער געמיט און זענען אויך ווייט פון אַ ליטעראַריש - קינסטלערישען ווערט. די אַמעריקאַנער רעפּערטואַר-פּראָגע איז שוין מעה־רערע מאָל בעריהרט געוואָרען און ביי יעדער גע־לעגענהייט דאַרף מען וועגען דעם דערמאָנען.

וואַרפען מיר אַ בליק אויף די יודישע טעאַטערס אין ניו־יאָרק, וועט אַבּיסעל אומהיימליך ווערען, וואָס ערגע שטיק עס ווערט איצט דאָרט געשפּילט. עס וועט גענוג זיין אויסצורעכענען בלויז די נעמען: „די ליבע פון אַ נאַר", „אַ ווייב פאַר יעדען", „ליבע אויף אויסצוצאָהלען", „גלויב דיין מאַמען", „אַ ווייב אויף בייטאָג", „די אַלטע מויד", „אַ נאַכט אין פּאַריז", „פאַרפירטע קינדער", „דאָס גאַסען־מיידעל", „נשמות צו פאַרקויפען", „יונה זוכט אַ כלה".

מן הסתם וועט מען איבער אַ יאָהר, אַהערברענ־גען צו אונז די זעלבע אַנטיקלעך.

די געמען פון די פּיעסעס רעדען פאַר זיך, קאָן מען זיך שוין אָנשטויסען וואָסערע טעאַטער-פּראָ־דוקציע עס ערוואַרט אונז פון אַמעריקאַ אין דער צו־קונפט.

אויך לוסי און מישאַ גערמאַן האָבען אונז גע־בראַכט אַנ'אַמעריקאַנער פּיעסע „רחל'ס קינדער", הייסט די פּיעסע.

עס האַנדעלט זיך וועגען אַ פרוי (רחל), וועמען דער מאַן האָט פערלאָזט און ביי איהר זענען גע־בליבען זייערע דריי קינדער. אין די פרוי אַנ'איבער־געגעבענע מוטער און אויך זעהר ענערגיש. מיט איהר ענערגיע דערפיהרט זי צו, אַז איין זוהן ווערט אַ דאָקטאָר און דער צווייטער — אַנ'אַדוואָקאַט, דאַרפען דאָך די קינדער זיין דאַנקבאַר דער מא־מען, לאָזט זיך נאָר אוי'ס פאַרקעהרט. נישטאָ קיין דאַנקבאַרקייט ביי די קינדער, ווי נאָר זיי דערהערען, אַז זייער פאָטער, וועלכער האָט זיי פערלאָזען, איז איצט אַ מיליאָנער, פערלאָזען זיי די מוטער און לויפען צום רייכען פאָטער. פאַר דער מוטער איז דאָס אַ שרעקליכער קלאַפּ. זי לייזט זעהר פיל פון דעם, ערשט צום סוף זעהן זיך אָרום די קינדער, אַז ביים רייכען פאָטער, פעהלט זיי — די מוטער-ליבע און זיי לויפען צוריק צו דער מוטער.

דאָס דאָזיגע נישט אַ־גינעלע מעלאָדראַמאַטישע שטיק, איז אפילו אַלס מעלאָדראַמע ווייניג בעאַרבייט נאָר פאַר לוסי גערמאַן איז דאָס גענוג, זי זאָל קאָנען אויסטיסען איהרע טרעהרע און טרעהרען פערמאָגט זי אַנ'אוצר. זי וויינט נישט בלויז, ווען זי לעבט איי־בער צרות, נאָר אויך פון פרייד, איהרע טרעהרען קאָנען שטיינער רירען.

לוסי גערמאַן איז אַנ'אידעאַלע מוטער־ראָליסטין. איהר טאָן פערמאָגט אַ רייכקייט פון מוטער-געפיהל אין איהר שפּילען ליגט אַ סך פּשטות און געמיט־ליכקייט, זי מיידט אויס טעאַטראַלישקייט און ריינ־גלעט זיך אָרום מיט אַ נאַטירליך היימישקייט. אַלץ וואָס זי טוט אויף דער בינע, איז בעהויכט מיט חיים, מיט אויסגעשפּאַקטער אויסגעצערטער היימיש־קייט. איהר ראָל ווערט ביי איהר נישט בלויז אויס־געשפּילט, נאָר אויך איבערגעלעבט.

מישאַ גערמאַן (מאַקס) טוט מיט גרויס כוונה אַלץ, כדי זיין ווייב „רחל" זאָל האָבען וואָס מעהר צרות. קיין סימפּאַטיע ביים עולם קאָן ער שוין פאַר דעם נישט האָבען, דערפאַר אָבער נעמט ער שטאַרק אוים מיט זיין אויסגעצייכענטען שפּילען.

וו. גאָדיק האָט דאָ בעקומען אַ דאַנקבאַרע ראָל (נפתלי). אַרויסצופיהרען זיין טאַלאַנט אויפ'ן ברייטען שליאַך פון טעאַטראַלער קונסט, עס איז אַנ'אמת קינסטלערישער גענוס צו זעהן גאָדיק'ן אין דער ראָל.

זעהר פיין שפּילען זייערע ראָלען ל. יאַקובאָוויטש (וויערא), ד. רובינא (מערי), ה. לוקסעמבורג (רייז), באַשע ליבגאָלד (טעמע), דוד האַמבורגער (ליבוש), ה' ריבאַק (דיוו), ש. וויינטרויב (קיווע), מ. שאַ־דאָווסקי (רזשוליום), און י. גרינשפּאַן (מייק).

אַ גרויסע איבערראַשונג זענען די דעקאָראַציעס.

טעאַטער-מענש

ציוניסט געוועהלט אלס פּרעזעס פון דער יוד. קהלה אין טושין

נעכטען איז פאָרגעקומען די קאָנסטיטואירענדע זי־צונג פון דער יודישער קהלה אין טושין אַלס פּרעזעס איז געוועהלט געוואָרען ה' שלום פרייליך (ציוניסט), אַלס וויצע-פּרעזעס איז געוועהלט געוואָרען ה' אברהם ערשטער (אַלעקסאַנדערער חסיד).

אַלס דאָזאָר פון ווישניאָווע גורא אין דער טושי־נער יוד. קהלה, איז געוועהלט געוואָרען ה' עוזר האָמ־בורגער.

Charles Boyer • Danielle Darrieux
MAYERLING
CASINO
דער שענסטער פילם פון סעזאָן!
אָנהייב 4, 6, 8 און 10 אָווענד.

די געשיכטע פון יודען אין לאדז

(ענדע פון דער 8. זייט)

זעהר גערן מיט די וועבערס און פאבריקאנטען און גראד ווי זיי, וואַרפט ער זיי אומבערעכטיגט פאר שמוג לעריי און אויסנוצעריי. די שטאָטישע מאכט, נישט דערשאצענדיג דעם בעדייט פון דער יודישער האנדעלס - טעטיגקייט, זעהט אין׳ם האנדעל נאר שעדליכע מאָמענטען, און שטיצט אונטער די פאָדערונגען מצד די וועבערס, וועגען פערשידענע פערשארפונגען, ווי אויך דעם פערבאָט פאר יודען זיך צו באזעצען אין לאָדז. געוויסע, ענצעלנע, נעגאטיווע פאַקטען, האָבען זיי מיט יודען פאלש פעראלגעמיינערט. די שטאָטישע מאכט שטיצט אונטער די שטעלונג פון די קריסטליכע אונטערנעהמערס, וועלכע בעמיהען זיך צו פערשטעלען יודען דעם וועג צו דער גרינדונג פון אייגענע אינדוסטריעלע אנשטאַלטען, און גיט ארויס אומגינסטיגע מיינונגען וועגען יודישע סוחרים, אונטערנעהמערס און בעלי־מלאכות, מען דארף מודה זיין, אז איינציגע פאלען האָבען יודען דיסקרעדיטירט אין די אויגען פון דער מאכט. דאָך מוז מען טיילמאָל שטויגען, צוזעהענדיג אין נעבעך וויסע ענינים, לגבי יודישע אונטערנעהמער, ווי למשל זאַלצמאַן, ליקערניק און לאנדע, אזא פלוצלינגע איבערקעהרעניש, וואָס עס איז אויפן מאגיסטראט געקומען ; בעת דער מאגיסטראט גיט איבער פון די שארפסטע קריטיקעס צו א טאָן פון לויבגעזאנגען און אנערקענונגען. די נישט-קאנסעקווענטקייט קען מען זיך פערשידענארטיג אויסטייטשען ; בכלל׳האופן אָבער, בעווייזט טאקע די נישט־קאנסעקווענטקייט, אז באלד לכתחילה, האָט דער מאגיסטראט נישט זעהר ערנסט גענומען די ארגומענטען געגען די יודישע סוחרים און אונטערנעהמער, וואָס זענען איהם דיקטירט געוואָרען פון די דייטשע ספערעס, מחמת קאָנקורענץ-טעמים. אבער נאר אין א קליינער צאָהל פאַלען, און וועלכע מ׳האָט געקענט פאראויסזעהען פראַקטיש פאר דער שטאָט און פאר איהר אינדוסטריע, האָט דער מאגיסטראט אנגענומען אַ׳אָביעקטיווע און גינסטיגע שטעלונג.

רבנים האבען געפסק'ענט

(ענדע פון דער 10. זייט).

נען זעהר אָרים, און דערפאר מוזען זייערע ווייבער אוועקגעהען ארבייטען אין די אשכנזישע הייזער, און דאָרט עסען זיי בעסער און קליידען זיך שענער, און ווען זיי קומען צוריק פערלאנגען זיי אויך פון זייערע מענער, זיי זאָלען זיי געבען בעסער צו עסען, אָבער זיי זענען נעבעך גרויסע אָרימעלייט: און דאָס ברענגט דערצו. אז די ווייבער פערלאָזען זייערע מענער און די מענער שטעהען און שרייען, און קיינער הערט זיי נישט און זיי קאָנען נישט נעהמען קיין אנדערע ווייבער (די תימנים האַלטען נישט פון חרם רבינו גרשון). ווייל עס קאָסט א סך געלד,— גיט דאָס בית־דין ארויס א גזירה, אז מען טאָר נישט צונעהמען קיין שום תימנישע פרוי פאר א דינסט אָהן דער הסכמה פון איהר מאן, און אויך האָבען מיר שוין גוזר געווען, אז מען זאָל נישט חתונה מאכען קיין תימנישע טאָכטער יונגער פון צוועלף יאָהר, און אז מען זאָל אויך נישט פערקויפען קיין יונגע מיידלעך צו אלטע יודען... און ווער עס וועט עובר זיין אויף דעם, וועט געלייגט ווערען אין חרם אריין..."
(געדרוקט אין יאָהר תרס׳ב) — 1902).

אונטערגעשריבען אויף דעם פסק בית-דין זענען די רבנים פון דער ספרדישער קהלה, די רבנים : ר׳ יוסף נסים פון בורלא, ר׳ שמואל נסים, ר׳ וידאל ב׳ חנוך אַנג׳יל און דער חכם באשי פון ירושלים ר׳ יעקב שאול אלשר, און דאָס בית־דין פון די אשכנזים : ר׳ חיים יעקב פון קאָוונע און ר׳ שאול אלחנן...

(דער דאָזיגער מערקווירדיגער דאָקומענט געפינט זיך אין מיין רשות און ווערט דאָ איצט צום ערשטען מאָל פערעפענטליכט)

אָט אזוי האָבען די רבנים דעמאָלט געלעזט א סאָציאל פראָבלעם און האָבען „אויסגעשטילט" די „רעוואָלוציאָנערע תימנישע ווייבער"...

* * *

ווי עס איז שוין אויבען דערמאָנט געוואָרען, האָט זיך אָנגעהויבען די אמת׳ע עליה פון תימן קיין ארץ־ישראל ערשט מיט פינף־און־צוואנציג יאָהר צוריק, ווען אין ארץ ישראל האָבען אויסגעפעהלט בי-לינגע ארבייטס-הענד, איז דער ארבייטער - פיהרער יבניאלי אָפגעפאָהרען קיין תימן פערשטעלט פאר א חכם (רב) דורכגעריזט פערציג מקומות, בעזוכט שטעט און חערפער, און אומעטום האָט מען איהם אויפגענומען ווי א נביא און א דערלויזער. דער שליח דערצעהלט אליין אין זיין רייזע־בעשרייבונג, אז אומעטום האָט מען איהם געשטעלט די זעלבע פראגע : „און וואָס איז מיט דער כותל המערבי? מיט דער מאַמע רחל׳ס קבר און מיט שמעון הצדיק׳ס קבר"?...

און אז דער שליח האָט זיי אָנגעהויבען דערצעהלען וועגען דער נייער אויפלעבונג פון ארץ־ישראל, האָבען זיי איהם אָנגענומען פאר א „משיח שקר" און האָבען פון איהם פערלאַנגט א צייכען אז די גאולה איז שוין נאָהענט....

האָט דער ארבייטער - פיהרער זיי געענטפערט : „נישט איך בין א נביא און נישט איך בין א זוהן פון א נביא. איך דערצעהל אייך נאָר, אז די יודען פון דער גאנצער וועלט האָבען אָנגעהויבען אויפצובויען דאָס לאנד, און מיר ווילען אז אויך איהר זאָלט קומען קיין ארץ־ישראל!"

און די תימנים האָבען זיך צוגעהערט צו זיינע רייד, און עס איז טאקע דעמאָלט אָנגעקומען א גרויסע גרופע תימנישע משפחות, וועלכע האָבען זיך צער שפרייט איבער אלע יודישע קאָלאָניעס אין לאנד.

די יודען אין תימן קוקען נאָך היינט אויף דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע, ווי אויף זייער איינציגען העלפער און ערשט מיט א 16 יאָהר צוריק אין יאָהר 1925 האָבען זיך די תימנישע יודען געווענדעט צו דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע אין לאָנדאָן מיט א בריף, זי זאָל זיי קומען צו הילף אין זייער שווערען מצב. דער בריף איז אַן׳אינטערעסאנטער דאָקומענט פאר דער געשיכטע פון ציוניזם. ער איז געשריבען אויף פערמעט אין אַן׳אַלטען תימניש־העברעאישען סטיל, אָנגעהויבען מיט א ליד — און בריף רעכענען אוים די תימנער וואָס פאר א צרות זיי האָבען אויסצושטעהן פון זייערע שכנים און זיי בעטען זיך דערפאר ביי דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע, זי זאָל זיי אריבערנעהמען קיין ארץ־ישראל. און כדי זיך צו בעווייזען וואָס פאר אַן׳ארביטס פאָלק זיי זענען שרייבען זיי :

„עס איז נישטאָ צווישען אונז קיין איין מאן אָדער פרוי, וואָס זאָל נישט קענען קיין מלאכה, און אויב מען בעדארף בעזעצען ארץ-ישראל, האָבען מיר שטארקע מענער, קריגס-לייט, וואָס וועלען קענען גוט פערטיידיגען דאָס לאנד"... און ווייטער שרייבען זיי, אז זיי האָבען דערהערט, אז די ציוניסטישע אָרגאניזאציע נעהמט צוזאמען אלע יודען פון דער גאנצער וועלט און פיהרט זיי קיין ארץ־ישראל, ווילען זיי וויסען פארוואָס מען האָט אין זיי פערגעסען : „מיר זענען דאָך די יתומים פון די יתומים פון יודישען פאָלק, פארוואָס האָט מען פערגעסען אין די פערך דרייהונדערט טויזענד יודישע נפשות פון תימן?"...

דער דאָזיגער בריף וואָס איז אדרעסירט געוואָרען צו דער ציוניסטישער אָרגאניזאציע אין לאָנדאָן איז נישט געשיקט געוואָרען דורך דער פּאָסט. נאָר עס איז אָנגעשריבען געוואָרען אנשטאָט אַן׳אדרעס : „אז דער בריף דארף איבערגעענטפערט ווערען פון איין מענש צום צווייטען". און קיינער טאָר איהם נישט אויפהאלטען ביז ער וועט אָנקומען אין די ריכטיגע הענד אריין קיין לאָנדאָ.. לויט דעם נאָר אלטען נוסח...

אָבער אנשטאָט קיין לאָנדאָן, האָט זיך דער בריף נאָך א יאָהר צוויי, פערוואַלגערט נאָר קיין ירושלים און ער געפינט זיך היינט אין דער ירושלימער אוניווערזיטעטס ביבליאָטעק.

ביים היינטיגען טאָג געפינען זיך שוין א גרויסער קיבוץ פון תימנער אין ארץ־ישראל, מעהר פון צעהן טויזענד נפשות, זיי האָבען שוין איינענע קאָלאָניעס ווי: שיבת ציון, נחליאל, כרם שערים. מחנה יהודה און אנדערע און זיי פערטרעטען אַן׳אָנגעזעהענעם אָרט אין די יודישע שטעט זיי זענען גוטע ארבייטער און בעל־מלאכות און טראָגען אריין אַן׳אייגענארטיגען טאָן אין דעם קאָליריפולען יודישען ישוב אין ארץ־ישראל. סיי מיט זייערע ניגונים, און סיי מיט זייער מינהג און ריטמישקייט, און זיי זענען א ברכה פאר׳ן גאנצען לאנד. זיי שטעהען גייסטיג א סך העכער פון די אנדערע אָריענטאַלישע יודען און א סך פון דער יוגענד נעהערט שוין צו דער „הסתדרות" און נעמט אַן׳אקטיווען אנטייל אינם סאָציאלען און געזעלשאפט ליכען לעבען אין לאנד.

דער נייעסטער פרעכטיגסטער טריומף פון JAN KIEPURA
אין רעוועלאַ= ציאנס - ווינער שלאַגער
אין זונען=גלאַנץ
דער נייעסטער פראגראם אין „PALACE"

קלאַנג-קינא CAPITOL זאַוואַדזקאַ 16
גרויסער ערשטישער פילם א. נ. אין די הויפט-ראָלען: Jean Harloff און Clark Gable
„ווייב אדער סעקרעטאַרקע"
פרייזען פון די פּלעצער אויף אלע סעאַנסען פון 54 גר.
נעקסטער פראָגראַם: Wallace Beery מיט „BOHATER"
אונזער דעוויז: די נידריגסטע פרייזען! די בעסטע פילמען!

קלאַנג-קינא-טעאַטער PRZEDWIOŚNIE
זשעראָמסקיעגאָ 74/76
(רוג קאָפּערניקאַ)
היינט אויך פאָלגענדע טעג
אין פרעכטיגען פילם א. נ.
JAN KIEPURA „ליבעס=ליד"
אין דער הויפט ראָלע: Jadwiga Smosarska „JADZIA" נעקסטער פראָגראַם: —::— וואונדערשעהנע מוזיק.
פרייזען: 1 זל. 1,09, 11 גר. 90 גר., 111 זל. 50 גר. אָנהייב 4 נאכמ. שבת און זונטאג 12 בייטאג. הוחה-קופאָנען צו 70 גר.

Pewność! Zdrowie! Zaufanie! to „Primeros-Elastic"
Primeros Gum..?
marka światowej sławy

Zakład zoologiczny O. FOLKMAN
Łódź, ul. Andrzeja 7
(przy Piotrkowskiej) tel. 124-76
עמפפעהלט : הינט אַז: ראַסאָווע קעץ, הארצער-קאנאַרקעס פון 10 זל. א. א. נעמסהליכע אזן געזעצטע שטיינען, מכשירים צו באָדען פייגעל, מאַלפּעס, פאַפּוגייען אין פּאַפּוגקעס, פייגעל און עקזאָטישע פישלעך, עסענווארג לעבעדיג און רויהע פאר פישלעך, אקוואריומס און טעראַריעס. ושולוהען, שלאַנגען א. ז. וו. גאשעבער פאר קאַנאַרקעס און פאַפּוגקעס, טויבען און ראַסאָווע דרוב העלגנס, מיטלען, פראָשקעס, פלייגקעס געגען ווערים פאר פייגעל און הינט, מענ-טעלעך פאר הינט און פּאַכמענישע צוואַ-מענגעשטעלטע מישונג אלס עסענווארג פאר קאנארקעס און פּאַפּוגקעס. מ׳ווערט אָנגענומען אַלערליי פייגעל א. ז. וו. צום אויסהיילען.
גרויסער אויסוואהל פון מכשירים צו פיש-פאַנגען.
מעסיגע פרייזען! פּאַכמענישע בעדינונג

VEKAFON
TEKAFON radio
zapewnia idealny odbiór

ZAWIADOMIENIE.
Dla wygody P.T. klijentów północnej dzielnicy naszego miasta otworzyliśmy filję
przy ul. Zgierskiej 56 (Bałucki Rynek)
telefon 111-09
Filja nasza zaopatrzona została bogato we wszelkiego rodzaju materjały oświetleniowe, elektryczne przybory do gospodarstwa domowego jak: żelazka, garnki, imbryki, Poduszki i t. p. Żarówki - żyrandole i materjały elektro-instalacyjne. Ponadto na składzie odbiorniki radiowe różnych systemów, lampy zamienne, i części składowe w wielkim wyborze. Bezpłatnie sprawdzamy sprawność używanych lamp radiowych specjalnym przyrządem pomiarowym.
FERRO-ELEKTRICUM, Łódź
Centrala: Piotrkowska 123, tel. 143-57 i 111-69.
Filja Zgierska 56, tel. 111-09.

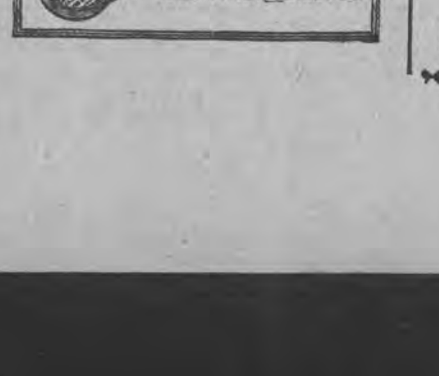
KREŚLENIE WZORÓW i WYRÓB KART z TAŚMY STALOWEJ
DO WSZYSTKICH SYSTEMÓW MASZYN JACQUARDA
PRZEMYSŁU DZIANEGO
STEFAN MOKROSIŃSKI ŁÓDŹ, UL. KOPERNIKA 55

דויער-ברען-אויוועגס
(Piece ciągłego palenia)
פון אַמעריקאַנישען סיסטעם, נייצייטליכער קאָנ-סטרוקציע, מאָדערנע גלייכע ליניע, פרעכטיג עמאַלירט, פערזיכערן א ווארימען ווינטער ביי מינימאַלען פערברויך פון ברענשטאָף.
אויסארבייטונג פון:
Herzfeld i Victorius S. A. Grudziądz.
פערטרעטער:
M. Osser, Łódź, Zachodnia 64. tel. 108-17.
דעטייל-פערקויף: PIOTRKOWSKA 94

דאָקטוירים-אָפּטיילונג

Dr.
Wajnberg
ספּעציאַליסט פאַר לונגען, האַרץ און
סקלעראָז קראַנקהייטען
145 פּיעטריקאָווער 145
טעל. 126-02
נעמט אָן פון 9-10 פריה, 3-5, 8-9 אָוו.

Dr. med. **Niewiażski**
ספּעציאַליסט פאַר טריפּער, סיפיליס און
הויט - קראַנקהייטען, בעהאַנדלונג פון
מענער - שוואַכע
אַנדזשעיאַ 5, טעל. 159-40
פּראַנט, 1טער שטאָק
נעהמט אָן פון 8-11 און פון 5-9 אָוונט
זונטאַג און יום טוב פון 9-1 נאָכמיטאָג.
ספּעציעלער וואַרטע - זאַל פאַר פרויען

Dr. med.
J. GOLDBERG
ספּעציאַליסט פאַר אויגען-קראַנקהייטען
צוריקגעקעהרט
Śródmiejska 20, tel. 186-13.
נעמט אָן פון 11-1 און פון 7-8 אָוונט

DR.
S. Kantor
ספּעצ. פאַר הויט און ווענערישע
קראַנקהייטען (מע נר-שוואַכע)
90 פּיעטריקאָווער 90
טעל. 129-45
נעמט אָן פון 8-2 נאָכמ. און פון 6-9 אָוו.

Dr. med.
P. Braun
צוריקגעקעהרט
ספּעצ. פאַר טריפּער, סיפילים און
הויט - קראַנקהייטען, בעהאַנדלונג
פון מענער-שוואַכע
צעגעלניאַנאַ 4, טעל. 100-57
נעמט אָן פון 8-2 מיטאָג און פון 4-9 אָוו.
ספּעציעלער וואַרטע-זאַל פאַר פרויען.
פאַר אונבעמיטעלטע-לעטשניצע-פּרייזען.

ספּעציעלע
לעטשניצע
פאַר פרויען-קראַנקהייטען
און אַקושעריע
ZGIERSKA 24
Dr. FELDMAN פון 3 ביז 6 | Dr. PRAPORT פון 10 ביז 1

Dr. med.
M. TAUBENHAUS
צוריקגעקעהרט
ספּעציאַליסט
פאַר אַקושעריע און פרויען קראַנקהייטען
פערהיטונג געגען שוואַנגערשאַפט
גדאַנסקער 11, טעלעפאָן 246-09
נעמט אָן פון 8-9 פריה און פון 4-8 אָוו

DR. MED.
G. GERSZTAJN
ספּעציאַליסט פאַר אויגען-קראַנקהייטען
צוריקגעקעהרט
Traugutta 12, tel. 175-10
נעמט אָן פון 11-2 און פון 5-8.30 אָוו

Dr. med.
Z. DATYNER
אוראָלאָג
ספּעצ. פאַר נירען בלאָז און אורין-ראָהר.
ZACHODNIA 59a, tel. 148-95.
נעמט אָן פון 9-11 און פון 6-8 אָוונט.
צוריקגעקעהרט

לעטשניצע
פאַר וועגערישע-קראַנקע
מענער - שוואַכע און הויט-
קראַנקהייטען
פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען
פּיעטריקאָווער 45
טעטיג פון 9 פריה ביז 9 אָוונט.
פרויען און קינדער נעמט אָן א פּראַקטיקער
פון 11-1 און פון 5-7 אָוונט.
א בעראַטונג 3 זל.

אוירען, נאָז און האַלז
און לונגען-קליניק
מיט בעטען פון Dr.
Z. RAKOWSKI
פּיעטריקאָווער 67. טעל. 127-81
נעהמט אָן שטענדיגע קראַנקע (צוועק
אָפּעראַציע א. אַז. וו. ווי אויך אַמבולאַטאָ-
רישעס פון 9-2 און פון 4-8 אָוונט)
ביי דער קליניק איז טעטיג
א רענטגען-גאַבינעט
פאַר דורכלייכטונגען און אַלערליי פאָטאָגראַפיעס

Dr. med.
M. GLAZER
ספּעציאַליסט פאַר הויט-
און וועגערישע קראַנקהייטען
צוריקגעקעהרט
ZACHODNIA 64, tel. 185-49
נעהמט אָן פון 12-2 מיטאָג און פון
7 ביז 8.30 אָוונט.
זונטאָג און חגאות פון 10-12 בייטאָג.

Dr. med.
E. WAJNBERGOWA
אויגען-קראַנקהייטען
Dr. med.
M. WAJNBERG
נערוועז-קראַנקהייטען
האָבען זיך איבערגעצויגען · אויף
LEGJONÓW 3 (Zielona)
tel. 172-20.

ד״ר מעד.
שמעון גרינבערג
פּילסודסקיעגאַ 55
טעל. 168-58
נעמט אָן פון 12-1 און פון 5-7 אָוו.

Dr. **B. Hurwicz**
Choroby skórne i weneryczne
Piotrkowska 10
נעמט אָן פון 8-11 און פון 5-9 אָוו.
זונטאָג און יום-טוב - פון 8-1 בייטאָג

לעטשניצע
פאַר וועגעריש קראַנקע
פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען
לאָדז, זאַוואַדזקאַ 1
טעל. 122-78
טעטיג פון 8 פריה ביז 9 אָוונט.
וועגעריש-קראַנקע, מענערשוואַכע
און הויט-קראַנקהייטען
אַנאַליזען פון בלוט און אורין
די פערהיטונגס-סטאַציע
איז טעטיג א גאַנצען מעת לעת
פאַר פרויען א ספּעציעלער וואַרטע-זאַל
א בעראַטונג 3 זל.

לעטשניצע
פון דאָקטוירים-ספּעציאַליסטען
11 בזשעזשינער 11
טעל. 137-63
עס נעהמען אָן פאָלגענדע דאָקטוירים:
ד״ר קויפמאַן, ד״ר דינענזאָן,
ד״ר רויטער, ד״ר שפּירא, ד״ר
נאָדעל, ד״ר י. איציקזאָן, ד״ר
סטופּאַי, ד״ר ספּירא, ד״ר שמיר-
געלד נערוועז-קראַנקהייטען
און דענטיסטין סטאַראָפּאָלסקאַ.
וויזיטען אין שטאָט. אַלע אַרט מעדיצינישע
הילף. קאַבינעט פאַר פיזיקאַלישער טע-
ראַפּיע און רענטגען.
אַלע אַרט אימפונגען (געגען דיפטעריט
און אַנדערע).

Prywatne Pogotowie
„SZYBKA POMOC LEKARSKA"
tel. 15-111
BAŁUCKI RYNEK
(Zgierska 56)
Czynne przez całą dobę
bez przerwy.

Dr. med.
GUSTAW KOHN
געוועזענער אַסיסטענט פון דעם גינעקאָלאָגי-
שען קליניק אין פּאַריז.
ספּעצ. פאַר פרויען - קראַנקהייטען
און שוואַנגערשאַפט).
ספּעצ. פון היילען אונפרוכטבאַרקייט.
נעהמט אָן אין לאָדז
פּילסודסקיעגאַ 51, טעל. 170-03
נעהמט אָן פון 8-10 און פון 4-8 אָוונט

DR. MED. **H. Różaner**
הויט, וועגערישע און סעקסועלע קראַנק.
NARUTOWICZA 9,
tel. 128-98.
נעמט אָן פון 9-1 פאַרמ. און פון 5-9

Dr. med.
J. Nadel
ספּעציאַליסט פון אַקושעריע- און
פרויען-קראַנקהייטען
אַנדזשעיאַ 4, טעל. 228-92.
נעמט אָן פון 10-12 און פון 5-7 אָוו.
דער לעטשניצע בזשעזשינער 11
אין פון 12 ביז 1 בייטאָג.

Dr. med.
P. KOTOK
CHOROBY WEWNĘTRZNE
przyjmuje od 5–7 wiecz.
Zeromskiego 44, tel. 121-45
POWRÓCIŁ.

ד״ר העללער
ספּעצ. פאַר הויט און וועגערישע
קראַנקהייטען און מענער - שוואַכע
8 טראַוגוטאַ 8. טעל. 179-89
נעמט אָן פון 8-11 און פון 4-8 אָוונט
זונטאָג פון 10-2 מיטאָג.
צוריקגעקעהרט
פאַר פרויען - א ספּעציעלער וואַרטע-זאַל
פאַר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פּרייזען

Dr. med.
SZYMON GOLDRYNG
רענטגענאָלאָג
דורכלייכטונגען און אויפנאַהמען
אין ערצטליכען גאַבינעט.
שוועער-קראַנקע — אינדערהיים.
האָט זיך איבערגעצויגען
אויף 6-טער שערפּיעג 7,
1. שט, פראַנט, טעל. 127-64.

ד״ר ל. שיפמאַן
צוריקגעקעהרט
64 זאַכאָדניאַ 64
טעל. 106-72
פראַנט 2-טער שטאָק.

Dr. W. MILLER
choroby wewnętrzne
(spec. chor. Reumatyczne)
Sienkiewicza 40
telefon 146-11
przyjmuje od 4³⁰–7 wiecz.
Gabinet fizykalnej terapji.

Dr med.
I. BETTE
ספּעצ. פאַר אינערליכע און קינדער-
קראַנקהייטען
צוריקגעקעהרט
Piotrkowska 6, tel. 144-95.
נעמט אָן פון 8-11 און פון 4-6 אָוונד

Dr. med.
H. KRAUSKOPF
אַקושעריע און פרויען-קראַנקהייטען
זגערזשער 15 טעל. 113-47
צוריקגעקעהרט.
נעמט אָן פון 8.30-10 פריה און פון 4-8 אָוו.

Dr. med. **LEON FAMILIER**
אינערליכע און קינדער - קראַנקהייטען
6. שערפּיעג 37 בענעדיקטאַ
נעהמט אָן פון 5—7 נאָכמ.

DR.
Michał URBACH
נערוועזע און אינערליכע קראַנק.
הייטען און פיזיקאַלישע טעראַפּיע
נעמט אָן פון 1-2 און פון 5-7 נאָכמ.
Zawadzka 15 m. 6 tel. 148-83

DR.
Daniel Kon
STERLINGA 5, tel. 228-08
אינערליכע און נערוועז-
קראַנקהייטען
עלעקטראָ-טעראַפּיע
נעהמט אָן פון 5-7 אָוונד.

Dr. **O. Łagunowski**
specjalista
chorób wenerycznych,
seksualnych i skórnych
(Gabinet Roentgeno- i światło-
leczniczy)
PIOTRKOWSKA 70 tel. 181-83
Przyjmuje: od 8.30 do 10.30 rano, od
1-ej do 2.30 pp. i od 6 do 8.30 wiecz.
w niedzielę i święta od 10—1.

Dr. med.
Ignacy Grynberg
אינערליכע קראַנקהייטען
ספּעצ. פאַר האַרץ-קראַנקהייטען
צוריקגעקעהרט
Cegielniana 17, tel. 174-15.
נעמט אָן פון 6 ביז 7 אָוונד.

Dr. med.
MORTKOWICZ
וואוינט יעצט אויף
Gdańska 42
Telefon 123-27.

St. Felczer
H. NEUMARK
צוריקגעקעהרט
28 פּאָלודניאָוואַ 28
טעל. 163-46
נעמט אָן ביז 10 פריה און פון 2-4 נאָכמ.
פאַר אונבעמיטעלטע הנחות.

Lek.-Dentysta
Helena Halpern
Narutowicza 2, tel. 170-96
צוריקגעקעהרט
נעהמט אָן א גאַנצען טאָג.

Doktór
M. Kalisz
אונזוערזיטעט אין ראָסטאָק
צאָהן-אַרצט
סטאָמאַטאָלאָג - כירורגיע
פּיעראַצקיעגאָ 7 (עוואַנגעליצקאַ)
טעל. 108-26
אויפנאַהמס-שעה'ן פון 3-7.

Dr. med.
Rundstein
akuszer - ginekolog
POMORSKA 7, tel. 127-84
przyjmuje od 8—10 rano i od 4—8 w.

DR.
H. GUTSTADT
אַקושער-גינעקאָלאָג
וואוינט יעצט
זאַכאָדניאַ 66, טעל. 129-52
נעמט אָן פון 9-11 פאַרמ. און 5-7 אָוו.

Dr. med. **H. HAMMER**
האָט בעניימ די אויפנאַהמען
אַקושעריע און פרויען - קראַנקהייטען
11. ליסטאָפּאַדאַ 32, טעל. 128-39
ביינאָכט איינגאַנג דורך נדבנסקאַ 12
נעהמט אָן פון 3-7 אָוונד.

STARSZY FELCZER
T. OKNO
צוריקגעקעהרט
וואוינט יעצט: נאַרוטאָוויטשאַ 6.
טעל. 137-03.
נעהמט אָן א גאַנצען טאָג.

בחנם ווערט צוגעפּאַסט
אַלערליי ברילען!

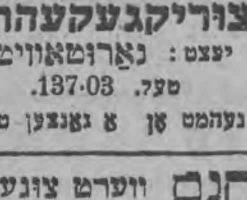

„OPTICUM"
28 פּיעטריקאָווער 28
בעזיצט אויף לאַגער א גרויסען אויסוואַהל
פון פערשידענע ברילען, בינאָקלען.
אַלערליי צילינדער-גלעזער, סאָמ-
בינירטע גלעזער, טערמאָמעטערס,
אַלעס צו די ביליגסטע פּרייזען.
ס'ווערן אויך אויסגעפיהרט רעצעפּטן. רעפּאַראַטורן
פּינקטליך און רעעל. — געדענקט די אדרעס
עס ווערען אָנגענומען אַלע אַרט רעצעפּטען
פון די ה״ה דאָקטוירים.

הילף און רפואה פאַר בראָך-קראַנקע

רופּטורען) אויף עליווינקעל, נופּעל ביי מענער,
פרויען און קינדער, אויך פאַר פערקרימונגען
פון רוקענביין (הויקערס), פיס, שיפע
פּלייצעס און שמערצהאַפטע פּלאַט-פיס.
דאָס ליידען איז נישט צו פערנאַכלעסיגען, ווייל די
פאָלגען זענען פאַר'ן לעבען ביטער און גע-
פעהרליך. דורך מיין מעטאָדע ערפונדענע ספּע-
ציעלע גומי-הייל-באַנדאַזשען, וועלכע האַלטען צו
די גרעסטע פערנאַכלעסיגטע געפער-
ליכע ברוכען און בעזייטיגען ראַדיקאַל
מיט גאַראַנטיע אָהן בלוטיגע אָפּע-
ראַציע. מיין ספּעציאַליטעט איז אויך: הייל-
אַפּאַראַטען און גאָרסעטען געגען אַלערליי פערקריפּלונגען, פערקרימט
פּלייצעס, פוס, הויקערס ווי אויך שמערצענדע פּלאַט-פיס. פאַר אַמפּו-
טירטע אינוואַלידען אַמעריקאַנישע קונסט-פיס (סאַלאָן-אַרבייט).
ביים אַראָפּלאָזען זיך פון מאָגען, קישקעס, געבירט-מוטער, עמפּפעהל איך
ספּעציעלע הייל-באַנדאַזשען לויט דעם סיסטעם פון פּראָפ. ד״ר גלענאַרד
דער אמת'ער בעריהמטער איז גאַנץ פּוילען פון אוניווער-
זיטעטס-פּראָפעסאָרען אַנערקענט
אַנערקענונגס-צייגניש און לויב-שרייבען האָבען אויסגעשטעלט פאָלגענדע
אוניווערזיטעט-פּראָפעסאָרען:
Prof. Dr. Marischler, Prof. Dr. Barącz,
Dr. B. Kielowski, Dr. Maksymiljan Müanzer.
ספּעציאַליסט
Ortoped NATAN RAPAPORT
מיט 30-יעהריגער פּראַקטיק אין ווין, דייטשלאַנד און לעמבערג, נעמט אָן
פון 9 פריה ביז 1 בייטאָג און 3 ביז 7 אָוונד
אין לאָדז, פּילסודסקיעגאַ № 23
פּערזענליכעס ערשיינען פון קראַנקע ביי מיר איז אונבעדינגט נויטיג.

Niemasz ponad MYDŁO „WYGODA"

KINO TEATR ADRIA GŁÓWNA 1
אָנהויב 5 אַ זייגער

היינט און פאָלגענדע טעג! גרויסער אַמעריקאַנער שלאַגער!
„דער נסיון"
אין די הויפּטראָלען: MARLENA DIETRICH, GARY COOPER פאַסאַרטוס און הנחה-בילעטען אונגילטיג. — פרייזען פון די פּלעצער אויף אַלע סעאַנסען
פון 54 גר.

KINO TEATR METRO PRZEJAZD 2
אָנהויב 4 אַ זייגער

קלאַנגקינאָ-טעאַטער RAKIETA
שענקעוויטשאַ 40 טעל. 141-22

BENJAMINO GIGLI
3-טע וואָך פון רעקאָרד-ערפאָלג!
אין פילם „פערגעס נישט אין מיר"

CORSO
1) גרויסער שלאַגער-ראַפּעל-פּראָגראַם!
פראַמענאַדע פון ליבע
אין די הויפּטראָלען Dick Powell Kuby Kelter i Pat O'brien
2) גרויסע מוזיקאַלישע מיליטערישע קאָמעדיע
Sing-Sing
אין די הויפּטראָלען: SPENCER TRACY BETTE DAVIS
אָנהויב 4 נאָכמ. שבת און זונטאָג פריהמאָרגנ-סעאַנסען. פרייזען
פון 50 גר.

פרייז פון אַנ'אָנאָנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאָטי

קליינע אַנאָנסען

פרייז פון אַנ'אָנאָנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאָטי

פרייע פּאָסטענס

אַ שיק-יונגעל ווערט געזוכט אין בערשטען-געשעפט ציגעל-גאַס 7.

ראַקאַלען

אַ צימער אָפּצוגעבען פאַר אַ פרוי אָדער פאַר אַ מאַן, עווענטועל פאַר אַ יונג-פּאָרפּאָלק, 11 ליסטאָפּאַד 31, וו. 24.

אַ פרייליין קען בעקומען לאָזשי עוו. מיט בעקעסטיגונג אויך ביי אַ קליינע בעסערע פאַמיליע. ערפאַהרען זאַכאָדניאַ גאַס 19 פר. 1-טער שטאָק וו. 6.

צו פערדינגען 2 ענצעלנע צימערן מיט בעזונדערע איינגענג מיט וואַסער פּאָמאָרסקאַ 25, וו. 60, בערגער.

פון זאָפאָרט איבערצוגעבען אויף פּיעטריקאָווער 10 אַ פראָנטאָווע קעלער צו אַ צוגענגליכען פרייז. צו ערפאַהרען ביי מרדכי קאָן, ציגעלגאַס 35 אָדער ביים וועכטער פאָלודניאָוואַ 18.

צו פערדינגען אַ צימער ביי אַנ'אַנשטענדיקער פאַמיליע. צו ערפאַהרען פּאָדזשעטשנאַ 12 וו. 21.

ווישניאָווע גורא ביים וואַלד אין דער ווילע לעשנאַ צו פערמיטען אַ וואוינונג מיט בעקוועמליכקייטען אויפן ווינטער. צו ערפאַרען טעל. 22189.

צו פערמיטען 3 צימער מיט אַלע בעקוועמליכקייטען, פריש רעמאָנטירט 3 שטאָק פראָנט ביים ווירט, זאַוואַדזקאַ גאַס 16a.

צו פערמיטען א 2 פענסטערדיג צימער פראָנט, נאָוואָמיעסקאַ 21 געאייגנעט אויף אַ געשעפט צו ערפאַרען ביי יאַסקאָוויטש נאָוואָמיעסקאַ 29.

פון זאָפאָרט צו פערמיטען אַ קעלער וואוינונג פון אַ צימער מיט אַ קוך מיט קאַפּלאַנע אויוועו מיט קוך און רעמאַנטירט מיט עלעקטרישע בעלייכטונג. צו ערפאַהרען פ. אַ. וו. 18.

צו פערדינגען אַ שולע-לאָקאַל אין צענטרום — פאַר אָווענד-קורסען, בית-תפלה, אָפּערטען אין אַדמ. פאַר „שולע"

אַ מעבלירט צימער מיט אַ בעזונדערן איינגאַנג, ווי אויך אַ בעקוועם אָרט צו שלאָפען איז צו פערמיטען. פּיעטריקאָווער 17, פּאַרטער, 2-טער הויף וו. 89.

אַ פראָנט-געוועלב אויף פּיעטריקאָווער גאַס נעבען ציגעל גאַס פון זאָפאָרט צו פערדינגען. קלינגען פון 9 ביז 7, טעלעפאָן 49-137.

אַנ'אָרט צו שלאָפען פאַר אַ יונגען מאַן ביי אַנ'אַנשטענדיגער פאַמיליע. ערפאַהרען: פּאָמאָרסקאַ 22, וו. 25.

אַ גרויס צימער אויף אַ געשעפט פראָנט 1-טער שטאָק מיט אַ בעזונדערן איינגאַנג אויף נאָוואָמיעסקאַ-גאַס אין בעסטען פונקט אָפּצוגעבען. צו דערוויסען זיך טעלעפאָן 59-153.

אָפּצוגעבען אַ קליין צימערל פאַר איין אַנשטענדיגען יונגערמאַן, פאַר זעהר ביליגען פרייז. פּיעטריקאָווער 47 פראָנט וואוינונג 9.

אַ קאָנצעסיאָנירט פאַבריקס-לאָקאַל מיט אַ קאָנצעסיע מיט עלעקטרישער איינריכטונג פון זאָפאָרט איבערצוגעבען. צו ערפאַהרען ביי קאָהן, לוטאָמירסקאַ 18.

אַ בעקוועם אָרט צום שלאָפען פאַר איין יונגערמאַן. גדאַנסקאַ 24, פראָנט, 2-טער שטאָק, וואוינונג 14.

אַ לאָקאַל אָפּצוגעבען, געאייגנעט אויף אַ סעראַיין אָדער פאַר אַ דענטיסט, 1-טער שטאָק, פראָנט. צו ערפאַהרען וואָלבאָרסקאַ 10, ביים ווירט.

אַ שטוב מיט אַ קוך

מיט בעקוועמליכקייטען אין אַ ריין הויז פון באַלד אָדער פון 1 יאַנואַר געזוכט.

אָפּערטען אונטער „T" אין אַדמ פון דער צייטונג.

צו פערדינגען וואוינונגען, שטיבען מיט קוכען און צוויי שטובען מיט קוכען, אויך אַ פאַבריקס-לאָקאַל און אַ שאָפּע פון זאָפאָרט ביליג, שוו. יאַקובאַ 6 צו ערפאַהרען ביים ווירט ראַטבאָרד.

פערשידענעס

איבערצוגעבען איין גוט קאָלאָניאַל-געוועלב אויף דזשערזשאַווע מיט אַ גוטע קאָנטשאַפט צו קלינגען אויף נומער 265-58 אַ גאַנצען טאָג.

איך זוך אַ שותף מיט 15 טויזענד זל. צו אַ גוט געשעפט. אָפּערטען אונטער „גוט געשעפט" אין אַדמ.

JUBILER M. Kornblum Piłsudskiego 57, tel. 255-76 (dawn. Południowa 8) wykonuje roboty artystyczne pg. najnowszych wzorów zagranicznych. Ceny przystępne.

איך האָב איבערגענומען אַ מעטש-קע מיט פערשידענע קאָנצעסיעס ביי דער בודקע מיט פּאַפּיראָסען רוג פּאָלודניאָווא און רוג ווסכאָדניאַ. אַבצוגעבען ענטפּלויענג צו דער בודקע.

צו פערקויפען אַ האַלבע ווילע אין ווישניאָוואַ-גוראַ, אין בעסטען צענטרום ביים וואַלד. צוזאַמען מיט אַ גרויסען פּלאַץ צו בויען. אָפּערטען אין אַדמינ. אונטער „ווילאַ" מעקלער געווינשען.

אין פערלויף פון 3 מאָנאַטען לערן איך די העברעאישע שפּראַך אין וואָרט און אין שריפט מיט אַלע כללים ודקדוקים, אויך מפטיר מיט אַ דרשה צו אַ בעל מצוה. פּרייז צוגענגליך. מיין אַדרעס: גדאַנסקאַ 24, לעהרער א. איטקין.

פון זאָפאָרט איבערצוגעבען אַ טישלער-וואַרשטאַט מיט אַ וואוינונג מיט אַלע מכשירים מיט אַ קאָנצעסיע אויף אַרבייט. צו ערפאַהרען פּיעטריקאָווער 41 פון 8 ביז 10 אָוועגד ביי רעקיטאָוויטש.

„Praca" געז.

וואָלטשאַנסקאַ 21

נעמט אָן איינשרייבונגען אויף קורס פון קראַוואַטען-מאַכעריי, העמטשקעס מאַכען, שידעלקעוועס און דרוטען. די קאָנצעלאַריע איז טעטיק פון 9—1 און פון 3—7 נאָכמ.

פּעדאַגאָג ספּעציאַליסט ערטיילט אונטערריכט אין תנ"ך, טבּ-ית, פּויליש, ענגליש, דייטש, סטענאָגראַפיע ווי אויך פידעל-שפּילען פּרימאַ רעפערענסען. ערקונדיגען זיך אַל. 1 מאַי 19 ביי קאַץ, וו. 21.

אַ שלאָף-צימער, אַ קרעדענס און אַ טיש מיט שטוהלען און פּאָטעל-בעט צו פערקויפען געלעגענהייטליך פּיעטריקאָווער 123, וו. 11.

כ'זוך צו קויפען אַ 5-ער שטריק-מאַשין אינפאָרמאַציעס זינגער, פּולנאָצנאַ 14.

א יונגערמאַן זעהר פעהיג זוכט אַ פּאָסטען עווענטועל אַרבייט ביי וואָס ס'זאָל נישט זיין. אויף פערלאַנג רעקאָמענדאַציעס. אָפּערטען אונטער „פעהיג" אין אַדמינ.

50 זל. בעקומט דער וואָס שאַפט מיר אַ פּאָסטען ביי וואַסערע אַרבייט עס איז סטאַרי רינעק 15, בעסערמאַן.

לעהרערין גוטע פּעדאַגאָגין ערטיילט אונטערריכט פאַר דערוואַקסענע אין פּויליש, יודישע און דייטשע שפּראַכען צו וועסיגע פּרייזן. לאַסמאַן, בזשעזשינער 15.

צוויי וואַכע: Buchalteria אומזיסט
אַפּילט אייער צו דען הזמן קצר והמלאכה מרובה (גאַר ניי-יאָר) רוטינירטער בוכהאַלטער מיט לאַנגיעהריגע פּראַקטיק, שנעלע קאַליגראַפישע שריפט, גוטער בילאַנסיסט, נייע אַמעריקאַנע סיסטעמען: בוכפיהרונג, באַוואוסט און קאָמפּליצירטע פּאָזיציעס. פערלאַנטוואָרטליך לויט אַנווייזונגען פון אַרזשאַנד-סקאַרבאָווי מיט גוטע רעפערענצן זוכט אַ פּאָסטען אויף סטאַלע אָדער שעה'-ווייז ווי אַ בעזוך אין דער היים.
אָפּערטען אונטערן צייכען „War"

אַ פעהיגער יונגערמאַן גוט באַקאַנט אין דער מאַנופאַקטור און סוויטער-בראַנזשע זוכט אַ פּאָסטען פאַר אַ קליינעם געהאַלט. לעגיאָנוב 47, האַראָוויטש, טעל. 64=261.

אַ קינדער וועגעלע פון דער פירמע „קאָן-קאָן" אין גוטען צושטאַנד צו פערקויפען ביליג זאַוואַדזקאַ 16a וו. 24.

צו פערקויפען אַ רענדערקע 3 נאָדעל פירמע אוניאָן אויך אַ נייע מאַשין פירמע זינגער צו ערפאַהרען קאַמיענאַ 18, וו. 3.

צו פערקויפען אַ ניי הויז אָן פּאַדאַט-קעס מיט אַ שטאַל קיה. דאָס שטאַל איז געאייגנעט אויף אַ סמאַטשאַרניע אָדער פאַר פורמאַנעס. צו ערפאַהרען לעוואַ קעלמאַ 3.

אַ טיכטיגער יונגערמאַן פון אַנ'אָרנטליכער פאַמיליע בעקאַנט אין דער שנייַדער-צודאַטען-בראַנזשע, מאַנופאַקטור זוכט אַרבייט ביי וואָס ס'זאָל נישט זיין געגען עפּיס געצאַלט. אָפּערטען אונטער „שניידער-צודאַטען" אין אַדמינ.

אַ יונגערמאַן מיט אַ בעוויסע קויציע זוכט אַ פּאָסטען אַלס אינקאַסענט אָדער אין אַ געשעפט. אָפּ. אונטער „קויציע" אין אַדמינ.

עלעקטרישע קוילען-בירשטען צו דינאַמאָס און עלעקטרישע מאַשינען פערטיגט אויס דיפּל. עלעקטריקער ישראל מילער, שרודמיעסקאַ 26, ערשטע קוועלע ביליגסטע פּרייזען, ביטע זיך צו איבערצייגען.

אַ פעהיגער יונגערמאַן זוכט בעשעפטיגונג ביי וואָס ס'זאָל נישט זיין געגען קלענסטען געהאַלט. צו ערפאַרען שרודמיעסקע 18 ביי שריפטגיסער.

KUPCY — PRZEMYSŁOWCY! Przed nadmiernemi podatkami broni tylko prawidłowa księgowość. Zaprowadzam, prowadzę księgi handlowe. — F. WAKSMAN, tel. 238-91.

Polskiego wyuczam dorosłych specjalną metodą. Szybko i tanio! Zawadzka 38, m. 5, od 1-3 pp. i od 7-9 wiecz.

Napiórkowskiego 47/49, 3 pokoje z kuchnią z wszystkiemi wygodami, front, II piętro i sklep z pokojem z kuchnią wyremontowane. Wiadomość Zawadzka 15, m. 24 lub na miejscu.

Języka polskiego, arytmetyki handlowej, korespondencji szybko i gruntownie wyucza rutynowany nauczyciel. Dla starszych specjalny, praktyczny kurs polskiego wypróbowaną metodą Piotrkowska 37, m. 11, front III piętro. godz. 8—10 wiecz.

Nauczyciele z 22-letnią praktyką udzielają dla dorosłych i dzieci polskiego, buchalterji, angielskiego, żydowskiego, francuskiego i esperanto. — Prędko i tanio. SZYF, Jakóba 12, prawa oficyna, I-sze piętro, m. 30.

וויכטיג פאַר אַלע!

גרינדליכע און פּראַקטישע לעהרע פון בוכהאַלטעריע, האַנדלס-קאָרעספּאָנדענץ, אַריטמעטיק אויף מאַשין-שרייבען. פּרייזען צוגענגליכע. איינשרייבונגען און בעשריפטען-ביוראָ פּילנאָצנאַ 9.

שרייבען שעהן און שנעל

לערנט אויס דער בעוואוסטער קאַליגראַף ל. בערמאַן אין 15 לעקציעס. אויך ווערט אויסגעלערנט שרייבען אַ גוטען יודישען בריף אין 20 טעג אַפילו דעם וואָס קען גאָרנישט שרייבען. די עלטער שפּילט נישט קיין ראָלע. אַלעע 1-טער מאַי 4 ביי ליפּשיץ.

אַנאָנסען-פּרייז:

[illegible] — 18 גר. פרייטאָג און ערב יו"ט — 24 גר. [illegible] — 12 גר. פרייטאָג און ערב יו"ט — 18 גר. פאַר אַ מילימעטער-שורה אין דער זייט 10 שפּאַלטען.

אין טעקסט — 40 ג. פרייטאָג און ערב יו"ט — 60 גר. פאַר אַ מילימעטער-שורה. אין דער זייט 4 שפּאַלטען. נעקראָלאָגען: 20 גראָשען אַ מילימעטער שורה (אין דער זייט 10 שפּאַלטען). קליינע אַנאָנסען ביז 15 ווערטער 1 זל., יעדעס ווייטערדיגע וואָרט — 10 גראָשען. אויסער דער שטאָט 50 פּראָצ. טייערער. אויסלאַנד 100 פּראָצ. טייערער. מעלדונגען — 10 גר. אַ וואָרט.

אַבאָנאַמענטס-פּרייז:

אין לאָדז — 4 זלאָטעס אַ חודש מיט אָפּטראָגען אַהיים. אויף דער פּראָווינץ — 5 זל. אַ חודש; אין אויסלאַנד — 7 זלאָטעס אַ חודש; אַמעריקאַ — 2 דאָלאַר אַ חודש.

פעהלערען וועלכע ענדערען נישט פּרינציפּיעל דעם אינהאַלט פון דער אַנאָנס בערעכטיגען נישט צום איבערדרוקן די אַנאָנס אָדער צוריקצוצאָהלען פאַר דעם אַנאָנס. פאַר'ן אינהאַלט און טערמין פון די אַנאָנסען איז דער פערלאַג ניט פעראַנטוואָרטליך. די אַדמיניסטראַציע איז אָפען ביי טאָג און ביינאַכט אָהן איבעררייס.

Za wydawnictwo „Najer Folksblat". spółdz. z odp. udz. Ch. J. Brzustowski i P. Wajntraub. Czcionkami i druk rotac. „Najer Folksblat". Piotrkowska 21. Redaktor odpowiedzialny: Chanon Kaufman